ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى - روياڭ سامان بولماس

يېڭى ھايات

Жаңа Өмір

1997
ژىل
1 - فېۋرال
(ھوت)
شەنبە
№3
(4064)

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي - سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ ھەپتىلىك قوشۇمچىسى 1970 - ژىلى 1 - يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

گېزىتخانىلار دىققىتىگە!

ئېلىمىزدا يۇز بېرىۋاتقان ئىختىسادىي ئىجرا چىلىقلار تۈپەيلى نۇرغۇن ئىلغار كارخانا، تەشكىلات ۋە مەكتەپلەرنىڭ يېپىلىۋاتقانلىقى ياكى ئۇلارنىڭ ئىش كۆلىمىنىڭ قىسقىراۋاتقانلىقى ھېچ كىم ئۈچۈن سىر بولماس كېرەك، دەپ ئويلايمىز. ھۆكۈمەت مەبلىغى ھېساۋىغا نەشر قىلىنىۋاتقان مەتبۇئات ۋاستىلىرىنىڭ بۇنىڭدىن ئىستىسنا بولۇپ قالمىغىنى يوق. پەقەت ئاخىرقى ژىللار ئىچىدىلا كوپچىلىككە ياخشى تونۇش «خەلىق كېڭىسى»، «ۋېستى كازاخستانا»، «گورىزونت»، «ئور-كېن» ۋە باشقىمۇ گېزىتلار، «ئارا - شىمبل» ژۇرناللىرى تامامەن يېپىلىپ قالغان بولسا، مەبلەغنىڭ يېتىشمەسلىگىدىن «ژاس ئالاش»، «ئېگېمېن - ك»، «قازاق ئەدەبىيىتى»، «ئاتامۇرا» ئوخشاش ئاممىباب گېزىتلار ئونتەكەن ژىلى ھەپتىلەپ، ئايلاپ ئوز ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن دىدارلىشالماي قالدى.

ئەندى يېڭى ژىلدىن تارتىپ مەبلەغنىڭ قىسلىغى ئۇيغۇر مەتبۇئاتلىرىمۇ ئەكس ئېتىشكە باشلىدى. گېزىتلىرىمىزنىڭ تەسىرچىسى - قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ مەتبۇئات ۋە ئاممىۋي ئەخبارات ئىشلىرى بويىچە مىللىي ئاكېنتلىغىنىڭ قارارىغا بىنائەن بىر نەچچە گېزىت ۋە ژۇرنال-لارنىڭ چىقىشى قەرەلى ئوزگەرتىلىپ، جۇملىدىن، «ئۇيغۇر ئاۋازى»نۇن كۈندەبىر، «يېڭى ھايات» ئايدا ئىككى قېتىم چىقىشقا باشلىغان ئىدى. ئوتكەن بىر ئاي ئىچىدە رېدا كسىيە بۇ ئەھۋالنى ئوزگەرتىشنىڭ، يەنى گېزىتلىرىمىزنىڭ ئىلگەرىكىدەك، ھەپتىدە بىر چىقىشنى قولغا كەلتۈرۈشنىڭ بارلىق ئامال - چارىلىرىنى ئىزدەشتۈرۈپ كوردى. لېكىن ئۇنىڭدىن ھېچ نەتىجە چىققىنى يوق. شۇڭلاشقىمۇ رېدا كسىيە ئوز تەسىرچىسى ۋە جۇمھۇرىيەتلىك «دەئۇر» نەشرياتى بىلەن كېلىشكەن ھالدا بۈگۈندىن باشلاپ «ئۇيغۇرئاۋازى»نى 16 بەت ئەمەس، بەلكى 12 بەت ھەجمىدەھەپتىدە بىر قېتىم چىقىرىش قارارىغا كېلىشكە مەجبۇر بولدى. بۇ گېزىتىمىزنىڭ بەت ھېساۋىدا ھازىر چىقىۋاتقان ئۇمۇمىي ئايلىق ھەجمىگە ئوزگىرىش كىرگەزمەسمۇ، ھەر ھالدا گېزىتخانىلارىمىزنىڭ ھەر ھەپتىدە دىدارلىشىش ئىمكانىيىتىنى بېرىدۇ، بۇنىڭدىن تاشقىرى تېلېۋىدېنىمىز پروگراممىسىنىڭ ئوز ۋاقتىدا ئېلان قىلىنىشىنى، گېزىتنىڭ بەلگىلەنگەن ھەر شەنبىدە چىقىپ تۇرۇشىنى تەمىنلەيدۇ. رېدا كسىيەنىڭ بۇ قارارىنى بارلىق گېزىتخانىلارمۇ قوللاپ - قۇۋۋەتلەيدۇ دەپ ئىشىنىمىز.

ئەندى «يېڭى ھايات»قا كېلىدىغان بولساق، ئەپسۇس، ئۇنىڭ چىقىش قەرەلى ھازىرقى قېلىپىچە قالدى: 8 بەتلىك ھەجمىدە ئىككى ھەپتىدە بىر يورۇق كورىدۇ.

بىز ئوز ئوقۇغۇچىلىرىمىزنى شۇنىڭغا ئىشەندۈرىمىزكى، رېدا كسىيە كەلگۈسىدىمۇ قول قوشتۇرۇپ ئولتارماي، مەبلەغنىڭ تاپچىللىقىدىن يوز بەرگەن بۇ مەجبۇرىي ئەھۋالنى ئوزگەرتىشنىڭ بارلىق چارىلىرىنى ئىزدەشتۈرىدۇ ۋە بۇ جەھەتتىن بىرەر يېڭىلىق، ئوزگىرىش بولۇپ قالسا، دەرۇ گېزىتخانىلارنى خەۋەردار قىلىدۇ.

ئەخبارات ئاگېنتلىقلىرى خەۋەرلىرىدىن

پرېزىدېنت ھوزۇرىدىكى كېڭەشمە

27 - يانۋار كۈنى پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازارباېيۇ ئوتكۈزگەن كېڭەشمىدە ئەمگەك ھەققى بىلەن پېنسىيە ھەققى بويىچە ژىغىلىپ قالغان ناھايىتى كوپ قەرزنى تولەش، كېچىك تىجارەتنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش، خۇسۇسىيلاشتۇرۇشنى چاپسانلىتىش مەسىلىلىرى مۇھاكىمە قىلىندى. كېڭەشمىگە ۋىلايەتلەرنىڭ ھاكىملىرى، ھوكۈمەت ئەزالىرى، جۇمھۇرىيەتلىك ئىدارىلارنىڭ رەھبەرلىرى قاتناشتى.

قەشقەرىيەدىكى يەر تەۋرەش

تېجەن رادىوسى بېيجىڭ ۋاقتى بويىچە 21 - يانۋار كۈنىدىكى خەۋىرىدە قەشقەرىيەنىڭ پەيزىۋات، ئاتۇش، قەشقەر، ئاقسۇ دائىرىسىدە ناھايىتى كۈچلۈك يەر تەۋرەپ، ئاھالىنىڭ ئىغىر زىيانغا ئۇچرىغانلىغىنى خەۋەر قىلغان. ئۇرۇمچى رادىوسىنىڭ خەۋەرلىرىدە پەيزىۋات ناھىيىسىدە 17.5 مىلىت، ئاتۇشتا 1.5 مىلىت ئوي ۋەيران بولۇپ، 200 مىڭغا يېقىن ئادەمنىڭ باش - پاناسىز قالغانلىغىنى مەلۇم قىلغان.

بۇ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىدا يېقىندا قېلىن قار يېغىپ، قاتتىق سوغ بولۇپ شۇنىڭ ئادەم ۋە مال ھالاك بولغاندىن كېيىنكى يوز بەرگەن تەبەت ئايىتىدۇر.

ئاسلان ماسخادوۋ - چېچەنستان پرېزىدېنتى

27 - يانۋار دۈشەنبە كۈنى چېچەنستاندا پرېزىدېنت ۋە پارلامېنت سايلىمى بولۇپ ئوتتى. بۇ يەردە سايلامنىڭ دېموكراتىك ئاساستا ئوتۈشى ئۈچۈن دۇنيانىڭ قىرىق مەملىكىتىدىن كەلگەن خەلىق ئارا بايقىغۇچىلار قاتناشتى. جۇمھۇرىيەت خەلقى ئاۋاز بېرىشكە قىزغىن قاتناشقان سايلام تېچلىق شارائىتتا، ئوتۇقلۇق تامام-لاندى. مەركىزىي سايلام كومىسسىيەسىنىڭ ئالدىن - ئالا چىقارغان نەتىجىسى بويىچە ئا. ماسخادوۋ 64 پروتسېنت، ش. باساييۇ 27 پروتسېنت، ز. ياندارباېيۇ 8 پروتسېنت ئاۋاز ئىگە بولدى.

شۇنداق قىلىپ، 1951 - ژىلى قازاقستاندا تۇغۇلغان، چېچەن خەلقىنىڭ ۋەتەنپەرۋەر ئوغلى، چېچەنستان ھەربىي شتابىنىڭ قوماندانى، بىرلەشكەن ھوكۈمەتنىڭ باشلىغى، گېنېرال ئاسلان ماسخادوۋ چېچەنستان پرېزىدېنتى بولۇپ سايلاندى. ئۇ مۇستەقىل ئىسلام دولىتىنى قۇرۇش ئۈچۈن كۈرەشمەكچى.

دۇنيانى ھەيران قالدۇرغان خەۋەر

ئۇيغۇرلار 1233 - ژىلدىن بېرى ئامېرىكىدا

تۈرك ئەۋلاتلىرىنىڭ ئامېرىكىدا بار - يوق لىغىنى تەتقىق قىلىش نەتىجىسىدە يېڭى بىر ھەقىقەت ئاشكارە بولدى:

ئەتىبل گ. ستيۇئارت. «ئېمرامىزنىڭ 1233 - ژىلى قىزىل تەئلىك دېنى ۋە نادىنلارنىڭ كوچۇشى. چىڭگىزخان زۇلۇمىدىن ئامېرىكىغا كوچۇش». 566 - بەت. ئېشرېپ ۋېنگى ئوز بىلىمى

كانادىلىق تەتقىقاتچى ئېتىل ستيۇئارت ئوز ھاياتىنىڭ قىرىق ژىلىنى ھازىرھەممىنى ھەيران قالدۇرغان - ئۇيغۇرلار 1233 - ژىلدىن بېرى ئامېرىكىدا ياشاۋاتىدۇ، دېگەن بىر ھەقىقەتنى ئېنىقلاشقا بېغىشلىدى.

بېرتانىيە كولۇمبىيەسىدە ياشىغان تلىنگىتلار بىلەن كانادىدىن مېكسىكىغىچە بولغان بېپايان تەۋەدە تارقىلىپ ياشاۋاتقان ئاتا پاسكان تىل گرۇپپىسىغامەنسۇپ قىزىل تەنلىكلەر - ئۇلارنىڭ ئارسىدا مەشھۇر ئاپاچىلار ۋە ناۋاخولار بار. چېككىزخاننىڭ دەھشەتلىك زۇلۇمىدىن قاچقان ئۇيغۇر ۋە ئايمان تۈركلىرى ھەم ئۇلارغا قوشۇلغان ئوتتۇرا ئاسىيالىك باشقا قەبىلەر ئېكەنلىكىنى رەت قىلىپ بولمايدىغان دەرىجىدە ئىلمىي ئاساستا ئىسپاتلىغان بۇ ئەجايىپ كىتاپنىڭ بىرىنچى، ئىككىنچى، ئۈچىنچى باپلىرىدىكى كىرىش سوز، توئۇشتۇرۇش ۋە دېنلار، نادېنلار ھەققىدىكى مەلۇماتلاردىن كېيىن تورتىنچى باپتا ئاسىيانىڭ تىجارەتچىلىك ھايات دېنلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك ھالدا تەتقىق قىلىنىدۇ ۋە ئىپەك يولىنىڭ ھازىرغىچە نامەلۇم بولغان تەۋەلىرى ھەققىدە سوز بولىدۇ. بەشىنچى باپتا دېنلارنىڭ دىنىي ئېتىقاتلىرى ئوتتۇرا ئاسىيادىكى دىنىي ئېتىقاتلار بىلەن سېلىشتۇرىلىدۇ. ئالتىنچى باپتا دېنلارنىڭ، يەنى ئۇيغۇرلار ئەجداتلىرىنىڭ توققۇزىنچى ئەسىردىن ئون ئۈچىنچى ئەسىرگىچە بولغان تارىخلىرى، ئۇيغۇر ئىمپېراتورلىغىنىڭ غۇلىشىدىن كېيىن تارىم ۋادىسىدا ئۇشمەنگە قارشى كۈرەشلىرى ۋە ئۇيغۇرلاشقان كۈچىنلارنىڭ كىتانلار بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلىرى تەتقىق قىلىنىدۇ. يەتتىنچى باپ تولۇغى بىلەن نايمان قەبىلىسىگە بېغىشلانغان. سەككىزىنچى باپتا كۈچىن قەبىلىلىرىنىڭ چىككىزخانغا تابە بولۇشى، قاراغوجا ئۇيغۇر خانلىغى بىلەن مۇناسىۋەتلىرى قارىلىدۇ. توققۇزىنچى باپتا جەنۇبىي تارىم ۋادىسىدىن ۋە نا - فۇيودىن قېچىپ كېلىپ مېكسىكا ئەتراپىغا ئورۇنلاشقان ناۋاخولار توغرىلىق چۈشەنچە بېرىلىدۇ. ئونىنچى باپتا مۇغۇللارنىڭ خسى - خىسىلار يوقاتقان دېنى ئەنئەنىلىرىنىڭ ئىنكاسى ھەققىدە سوز بولىدۇ. ئون بىرىنچى باپتا چۇنگ - خىسىنگلارنىڭ 1235 - ژىلى بۇيۇك قۇرۇلتاي (ئامېرىكىغا) كوچۈشلىرى چۈشەندۈرۈلىدۇ. ئون ئىككىنچى باپتادېنلار مەدەنىيىتىنىڭ ھەر تەرەپلىمە ئېتىنىكىلىق كېلىپ چىقىشلىرى تەتقىق قىلىنىدۇ. بۇ ئەسەر ئادەتتىكىدەك ئون ئۈچ، ئون تورت ۋە ئون بەشىنچى باپلىرىدىكى لۇغەت، بىبلىوگرافىيە ۋە ئىندېكسلار بىلەن يەكۈنلىنىدۇ.

تۈركىيەدە چىقىدىغان تۈرك دۇنياسى «تارىخ» مەجمۇئەسىنىڭ 1996 - ژىلقى 118 - سانىدىن ئېلىندى.

ئامېرىكا تاۋۇسلىرا سايلانسۇ

قىرغىزستان پايتەختىدە جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمئىيىتى «ئىتتىپاقنىڭ» بەش ژىل داۋام قىلغان ئۇزلىشىدىن كېيىن، قۇرۇلتىيى بولۇپ ئوتتى. ئۇنىڭدا جەمئىيەت رەئىسى نۇرمەھەممەت كەنجىنىڭ ھېساۋاتىنى تىڭشىلىپ، تەشكىلىي مەسىلە قارالدى. رەئىسلىك لاۋازىمىغا ئىككى ئادەمنىڭ نامزىتى كورسىتىلگەن. ئاۋاز بېرىش نەتىجىسىدە تىجارەتچى نېغمەت بوساقوۋ يېڭى مۇددەتكە رەئىس بولۇپ سايلاندى.

ھېساۋات بىلىۋاتقان ۋاقىت ئىچىدە «ئىتتىپاق» پائالىيىتىدە كۆپلىگەن نۇقسانلار بىلەن باش - باشتاقلىقلارغا يول قويغان سابىق رەئىسنىڭ پائالىيىتىنى ئەينە شۇنداق باھالىدى.

قۇرۇلتايدا شۇنداقلا ھەيئەت ئەزالىرىنىڭ يېڭى تەركىۋى سايلاندى.

ئىختىيارىي مۇخبىرىمىز. بېشكېك شەھرى.

قىسقا خەۋەرلەر

جامبۇل شەھرىگە تاراز نامى بېرىلدى

1997 - ژىلنىڭ بەشىدىن باشلاپ جامبۇل ۋىلايىتىدىكى جامبۇل شەھرىگە ئۇنىڭ ئەسلى نامى - ئۇلۇق ئىپەك يولى بويىدا بۇنىڭدىن مىڭ ژىللار مۇقەددەم موجۇت بولۇپ تۇرغان قەدىمىي شەھەرنىڭ تاراز نامى بېرىلدى. لېكىن ۋىلايەتنىڭ نامى جامبۇل ۋىلايىتى بويىچە ساقلىنىپ قالدى.

تۇرۇشلۇق ئوي كوممۇنال خىزمەت باھالىرى

تۇرۇشلۇق ئويلەرنىڭ كوممۇنال خىزمەت باھالىرى ئوتكەن ژىلنىڭ توققۇز ئەينى ئىچىدە 79 پروتسېنت ئوسكەن. جان سانى كوپىرەك ئائىلىلەر ھازىر ئەينىغا ئىل 50 كۋادرات مېتىرلىق ئويگە ئىسسىق ۋە مۇزدەك سۇ، ئىسسىتىش ۋە گاز ھەم باشقا خىزمەتلەر ئۈچۈن ئۈچ مىڭدىن بەش مىڭ تەڭگىچە ھەق تولىمەكتە. دو لەتلىك باھا ۋە مونوپولىيەگە قارشى سىياسەت بويىچە كومىتېتنىڭ مولچەرچە، بۇ خىزمەتلەرنىڭ باھاسى 1997 - ژىلى يەنە 21 پروتسېنت ئوسمەكچى.

ھەر بىر ئايلىق ئىشلەپ تاپقان ئەمگەك ھەققىگە ئويىنىڭ كوممۇنال خىزمىتى بەلەن قوساقتا يەتمەيدىغان ئوخشايدۇ.

ۋاقتىقا قاراپ ھەق ئېلىشقا چىدىمىدى

1996 - ژىلنىڭ بەشىدىن باشلاپ تۇرۇشلۇق ئوي ۋە مەھكىمىلەردىكى تېلېفونلارغا سوزلەشكەن ۋاقتىغا قاراپ ھەق ئېلىش يولغا قويۇلغان ئىدى. لېكىن بۇ چارە ژىل ئاخىرىغا يەتمەي كۆچىدىن قالدۇرۇلدى. ئېنىقلاشلارغا قارىغاندا، ۋاقتىقا قاراپ ھەق تولەش مەزگىلىدە شەخسىي تېلېفونلاردا سوزلەشكۈچىلەر سانى كەسكىن ئازىيىپ، ئىداره - جەمىيەتلەردە سوزلەشكۈچىلەر سانى جىددىي كوپەيگەن. بۇ بولسا بىيۇدژېتتىكى تەشكىلاتلار ئۈچۈن قوشۇمچە ژۇك بولغان.

ھازىر تېلېفوندىن پايدىلانغۇچىلار قوشما ۋە ئايرىم تېلېفون ئۈچۈن ئېيىغا ئىلگەركى 72 ۋە 110 تەڭگە ئورنىغا 160 ۋە 200 تەڭگىدىن تولىمەكتە. جۇمھۇرىيەت تېلېكوممۇنىكاتسىيە خىزمىتىنى باشقۇرۇۋاتقان «دويچى تېلېكوم ئاگ» كومپانىيەسىنىڭ تارماقلىرىغا قارىغاندا، بىيىل تېلېفون خىزمىتى باھاسىنىڭ ئوسۇمى ئىشلەپ چىقىرىش ۋە مەھكىمىلەر ئۈچۈن 14 پروتسېنت، تۇرۇشلۇق ئويلەر ئۈچۈن 53 پروتسېنت بولماقچى.

ئاخچىگىز بولمىسا، ئاغرىپ قېلىشتىن خۇدا ساقلىسۇن

ئوتكەن ژىلدىن باشلاپ ئىش ئورۇنلىرىدا مۇقىم ئىشلەۋاتقانلار ئۈچۈن جۇمھۇرىيەتلىك مەجبۇرىي تىببىي غەمسىزلەندۈرۈش فوندىغا بەدەل تولىگەن كارخانىلار بىلەن مەھكىمىلەر ئوز ئىشچىلىرى بىلەن خادىملىرىغا ستراخوۋوي پولىسى - تىببىي غەمسىزلەندۈرۈش گۇۋاناممسى بېرىشكە باشلىدى. مۇنداق گۇۋاناممسى بار ئادەملەر ھەر قانداق جايدىكى شىپاخانا ۋە ئاغرىقخانىلاردا داۋالىنىش ھوقۇقىغا ئىگە. ئەندى بىرەر كارخانا ياكى مەھكىمىدە ئىشلىمەيدىغان، تېبىي غەمسىزلەندۈرۈش گۇۋاناممسى يوق ئادەملەرچۇ؟ ئۇلار ئالاھىدە ئىمتىيازغا ئىگە بولسا، ئاخچىغا داۋالىنىدۇ. ھازىر ھەتتا تۇغۇتخانىلار غەمسىزلەندۈرۈش گۇۋاناممسى يوق ھامىلدار ئاياللارغا بەش مىڭ تەڭگىگە شۇنداق گۇۋانامە سېتىۋېلىپ، تۇغۇتخانىدا ئانا ۋە بوۋاقنا كېرەكلىك بارلىق نەرسىلەرنى ئېلىپ كېلىشنى تەكلىپ قىلماقتا. ئەندى ئاخچىسى بولمسا، ئانىلارنىڭ پەرزەنت كورۇشمۇ قىيىن بولىدىغان ئوخشايدۇ. ئەگەر ياخشىسى، يانچۇغىڭىزدا پۇلىڭىز بولمسا، ئاغرىپ قېلىشتىن خۇدا ساقلىسۇن.

م. ئابابەكرى.

بۇنىڭدىن بەش ژىل ئىلگىرى قازاقستان ئوز مۇستەقىللىقىغا ئېرىشكەن دەسلەپكى يىللاردا بۇ ئەلنىڭ كىشىلىرى، ئوني دۇنيادا بىرىنچىلەردىن بولۇپ ئېتىراپ قىلغان دولەتلەرنىڭ بىرى تۇركىيە دەپ بىلەتتى. مانا شۇنىڭدىن بېرى قازاقستان بىلەن تۇركىيە ئوتتۇرىسىدىكى سىياسىي، ئىختىسادىي، مەدەنىي، دوستلۇق مۇناسىۋەتلەر كۈن سانايى مۇستەھكەملەنمەكتە.

بۇگۈنكى كۈندە قازاقستان ئىختىسادىنىڭ ھەر خىل ساھالىرىدا 200 دىن كوپرەك تۇركىيە كومپانىيەسى ئوز مۇلۇك ئىشلەۋاتىدۇ. ھازىرنىڭ ئوزىدىلا قازاقستان ئىختىسادىغا جەلىپ قىلىنغان تۇركىيە ئىنىڭ ئوتتوز ئىنۇېستىسىيەسى 1 مىللىارد 200 مىللىون ئاق ش دوللارىدىن ئېشىپ كەتتى.

قازاقستان - تۇركىيە: قېرىنداشلىق مىسالىدا

«ئانقارا» مېھمانخانىسى

يېقىنقى ژىل ھارپىسىدا ئالمۇتىدا قازاقستان پايتەختىنىڭ ھوسنىكە ھوسۇن قوشقان يەنە بىر ھاشامەتلىك بىنا - بەش يۇلتوزلۇق «ئانقارا» مېھمانخانىسى ئىشقا قوشۇلدى. شۇنىڭ بىلەن ئەينەك ۋە بېتوندىن ياسالغان كوپ قەۋەتلىك، زامانىۋي بۇ بىنا ئالمۇتىنىڭ ئەڭ چىرايلىق زىيارەتگاھلىرىنىڭ بىرىگە ئايلاندى.

«ئانقارا» مېھمانخانىسىنىڭ قۇرۇلۇشى ئۈچۈن 73 مىللون ئا ق ش دوللىرى سەرپ قىلىنغان. ئۇنىڭ 95 پروتسېنتى تۇركىيەنىڭ كرېدىت - قەرزىدۇر. ھازىر مېھمانخانىدا خىزمەت قىلغۇچىلارنىڭ بەشتىن بىر قىسمىنى تۇركىيە پۇخرالىرى تەشكىل قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئاساسىي مەخسىتى بىزنىڭ يۇرتداشلىرىمىزنى مۇنداق ھاشامەتلىك مېھمانخانىدا دۇنياۋىي تەلەپكە مۇۋاپىق مەدەنىيەتلىك خىزمەت قىلىشقا ئۆگىتىشتىن ئىبارەتتۇر.

35 مىڭ كۋادرات مېتىر يەرنى ئېگىلەيدىغان بۇ زامانىۋي مېھمانخانا كومپلېكسىدا ئىككى پرېزىدېنت خانىسى، ئۈچقۇز ئالىي دەرىجىلىك ھوجرا، 281 بىر كىشىلىك ۋە ئىككى كىشىلىك خانىلار بار. مېھمانلارغا ئۈچ رېستوران، ئۈچ بار، ئۈچ كونفېرېنسىيە زالى، بىزنېس - مەركەز، كازىنو، كېچىلىك كلۇب، سپورت - ساغلاملاشتۇرۇش مەركىزى ۋە باشقىلار خىزمەت قىلىدۇ. بۇ يەردە داۋاملىق خەلق ئارا تېلېفون ئالاقىسى، كوپ پروگراممىلىق مۇزىكا سىستېمىسى، تېلېۋىدېنىيە ئىنىڭ ۋىدېو ۋە سپۇتنىكلىق پروگراممىلىرى ئىشقا قوشۇلغان. قىسقىسى، «ئانقارا» مېھمانخانىسىدا كۆڭۈلىلۈك دەم ئېلىش ۋە جىددىي ئىشلەش ئۈچۈن بارلىق شارائىتلار يارىتىلغان.

كېلەچەكنىڭ بىلىم كورۇگى

قازاقستان ئوز مۇستەقىللىقىنى ئالغاندىن كېيىنلا تۇرك قېرىنداشلارنىڭ غەمخورلۇغى بىلەن قازاقستاندا تورت قازاق - تۇرك لىتسېيى ئېچىلغان ئىدى. ھازىر جۇمھۇرىيەتتە ئۇلارنىڭ سانى ئوتتوزغا يەتتى.

قازاقستان مۇستەقىللىقىنىڭ بەش ژىللىغى ھارپىسىدا ئالمۇتىدا يەنە بىر خوشاللىق ۋاقىنە يوز بەردى. ئاقساي ناھىيەسىدىكى قازاق - تۇرك لىتسېيى ئاساسىدا «فاتىخ» ئۇنىۋېرسىتېتى ئېچىلدى.

كېلەچەكنىڭ بىلىم كورۇگى ھېسابلانغان مەزكۇر ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ فىلولوگىيە، ئىختىسات، قانۇن ۋە ئىنژېنېرلىق فاكۇلتېتلىرىدا ستۇدېنتلار كومپيۇتېر ئوگىنىپ، تۇرك، ئىنگلىز، ئەرەپ تىللىرى ۋە ئەدەبىياتى، شۇنداقلا خەلق ئارا تېخنىكىلارنى ئۆگىنىدىغان ئالاھىدە بۆلۈملەر بار.

مالىك سادىروۋ.

سىياسىيە قارارى

ئالمۇتىدا ناھىيەلەر سانى ئازىيىدۇ

يېقىندا پرېزىدېنت سايلانغان ئالمۇتا شەھەرلىك مەسلىھەتنىڭ 12 - سېسسىيەسى بولۇپ ئوتتى. مەخسۇس مۇخبىرىمىز يا. سابىتىي ئالمۇتا شەھەرلىك مەسلىھەتنىڭ دېپۇتاتى زېرېپ مولوتوۋ بىلەن ئۇچرىشىپ مەزكۇر سېسسىيە توغرىلىق قىسقىچە ئېيتىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلدى.

* * *

- ئالمۇتا شەھەرلىك مەسلىھەتىنىڭ 12 - سېسسىيەسىدە پايتەختىنىڭ مەمۇرىي - تېررىتورىيەلىك تۈزۈلۈشىنى ئىسلاھات قىلىش مەسىلىسىنى مۇھاكىمە قىلدى.

تا ھازىرقى ۋاقىتقىچە ئالمۇتىدا سەككىز ناھىيە بولۇپ، ئەينە شۇ سەككىز ناھىيەلىك ھاكىم مەمۇرىيەتلىرى ئوز سالاھىيىتىدىكى ئىشلارنى بەجىرىپ كەلگەن ئىدى. ھەر بىر ناھىيە مەمۇرىيىتىنىڭ شتاتلىق خىزمەتچىلىرى كېيىنكي ژىللىرى خېلە ئوسۇپ كەتتى. ھازىرقى ئىختىسادىي بوھرانچىلىق، بيۇدژېت مەبلىغىنىڭ يېتىشمەسلىكى، ئەلۋەتتە، ئارتۇقچە باشقۇرۇش ئاپپاراتىنى ئاساسىي ئىشقا زىيان يەتكۈزمەكتە ھالدا قىسقارتىشنى تەبىي ھالدا تەلەپ قىلىدۇ. موشۇ ئىختىسادىي ئامىلنى كوزدە تۇتقان ھالدا ئالمۇتا شەھىرىنىڭ ھاكىمى ۋە شەھەرلىك مەسلىھەت موسكۋا ۋە ئالتاغ ناھىيەلىرىنى قىسقارتىشنى قارار قىلدى. مەزكۇر قارارنى ئالمۇتا شەھەرلىك مەسلىھەتىنىڭ دېپۇتاتلىرى بىر ئېغىزدىن قوللاپ ئاپ - قۇۋەتلىدى. مەزكۇر قارارغا موسكۋا ۋە ئالتاغ ناھىيەلىرىنىڭ ئاھالىلىرى ئوتتۇرىسىدا ھېچ قانداق زىيان يەتكۈزۈلمەيدۇ.

سوۋاپلىق ئىش

مىننەتدارلىق بىلدۈردى

خەيرىخاھلىق تۇلۇق ئاي، تۇلۇق كۈن ھەردە باشلىنىدۇ. قۇتلۇق رامزان - رۇزا ئېيى كۈنلىرىدە ئالمۇتا شەھرى گورنىي گىگانت مەھەللىسىدە ئىستقامەت قىلىۋاتقان مەھرھۇم ئابلىھەت سوياخۇنوۋلارنىڭ دىلشات ۋە جۇرئەت ئىسمىلىق پەرزەنتلىرى يەنە بىر سوۋاپلىق ئىشنى ئەملگە ئاشۇردى. تۇلار يېقىندا ئۇيغۇر ناھىيەسىگە قاراشلىق چارىن يېزىسىغا بېرىپ، تەمناتى ناچار ئائىلىلەر ئۈچۈن ئوتتوزا قاپ ئۇننى خەيرى ئىھسان قىلىپ قايتتى. ئاننىنى چارىن يېزىسىنىڭ جامائىتى چوڭ رازىمەنلىك بىلەن قوبۇل قىلدى. ۋە دىلشات بەلەن جۇرئەتنىڭ چارىن تۇپرىغىدا دەپىن قىلىنغان ئاتا - ئانىسىنىڭ روھىغا قۇرئان ئوقۇپ، ياشلارغا بەخت - سائادەت تىلىدى.

بۇ يەردە شۇنىمۇ ئاتاپ ئوتۇش ئورۇنلۇقكى، ئاللا يولىدىكى پەرزىنى ژۇرەك ئەمرى بىلەن ئوتەۋاتقان ئاكا - ئوكىلار ئوتكەن ژىلى يېزىدا يېڭى مەسچىت بىناسى پايدىلىنىشقا بېرىلگەندە ئۇنىڭغا مۇناسىپ سوغا قىلىشقان ئىدى. ئاكا - ئوكا سوياخۇنوۋلارنىڭ بىيىلمۇ ئەزىز يۇرتى، يۇرتداشلىرىنى ئۇنتىماي، ئوزلىرىنىڭ خالىس ياردىمىنى كورسەتكىنى ئۈچۈن چارىنلىقلار ئۇلارغا چەكسىز مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

مەسئوم مەشۇروۋ،
چارىن يېزىسىنىڭ ژۇكىت بېشى.

بىلىم قويغان پايدىلىق

تەبەسسۇم تومۇرچىسى نېمە دەيدۇ؟

تەبەسسۇم تومۇرچىسى نازارىبەك قوژام سەيىتوۋنىڭ بولجامچە، ئالمۇتا ژىلايىتىدە ئاخىرقى ياققان قار كۆزلۈك ئاشلىق ئۈچۈن ئىنتايىن پايدىلىق بولىدى. ئۇ بۈگۈنكي تورخىتىپ، يەردىكى نەمنى كوپەيتتى. قار بۈگۈندىن كېيىنمۇ يېغىشى مۇمكىن. پەقەت تاغلىق جايلار دا قار كوچۇشى ۋە سۇ تاشقىنىدىن سا قلىنىش كېرەك.

بىيىل ئەتىياز كېچىكىپ كېلىشى مۇمكىن. 15 - ئاپرېلغىچە سوغ داۋام قىلىدۇ. 4 - فېۋرال بىلەن 7 - فېۋرال ۋە 27 - 28 - فېۋرال ئارىلىغىدا خەلقاتتىق سوغ بولۇشى ئېھتىمالى بار. 12 - ۋە 15 - مارت ئارىلىغىدا ئالمۇتىغا شىمالدىن كۆچلۈك سوغ ئېقىم كېلىدۇ. ئۇنىڭغا تەييار بولۇش كېرەك.

تەبەسسۇم تومۇرچىسىنىڭ بولجامچە، 7 - 8 - فېۋرال كۈنلىرى، 9 - ۋە 13 - مارت كۈنلىرى ئارىلىغىدا تەبەسسۇم ئادەملەرگە سەلبىي تەسىرى كۆچلۈك بولىدۇ. 17 - ۋە 25 - مارت كۈنلىرى ئارىلىغىدا بولسا ژۇرنگى ئاغرىيدىغانلار ئوزىگە ئالاھىدە ئېتىبار بېرىشى كېرەك. ۋاقتىدا دوختۇرغا كورۇنۇپ، دورا ئىچىپ ژۇرىشى لازىم. تەبەسسۇم بۇ قۇلايسىز كۈنلىرىدە يەر يۈزىدە ھەر تۈرلۈك ئاپەتلەر، ۋاقىلەر يۈز بېرىدۇ. 3 - ۋە 7 - ،19 - ۋە 20 - ئاپرېل كۈنلىرى ئارىلىغىدا تەبەسسۇم تەسىرى ئادەملەرگە سەلبىي تەسىرى كۆچىيىشى مۇمكىن. ساقلانغانلىق خۇدا ساقلايدۇ، دەيدۇ ئەمەسمۇ، ھەر كىم ئوزىگە ساق بولغىنى ياخشى.

بىيىل تاغلىق جايلاردا ياز ئادەتتىكىدىن سالقىن بولىدۇ. ئاۋگۇست ئېيىنىڭ ئاخىرىدا كېچەك، رايىمبېك ئالمىلىرىدە سوغ بولىدۇ. 22 - 23 - سەنتەبىر كۈنلىرى بۇ ئاھىيەلەردە قار يېغىشى مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ ئاھىيەلەرنىڭ دېخانلىرى بىيىل ئاشلىق، كوكتات تېرىش ۋە ھوسۇلنى ژىغىشنى ھازىردىن باشلاپلا ئۇيدان ئويلاشتۇرۇشى كېرەك.

ئىنسان ۋە ئىمان

ئىسلام ئېتىقادىنىڭ ھاياتىيلىغى ئۇنىڭ ئىستىقبالىنىڭ كاپالىتى

مىللىي قەدىرياتلىرىمىز، دىنىي ئېتىقادىمىز قايتىدىن تىكلىنىپ، جانلاندۇرۇلۇشقا يۈز تۇتقان بۈگۈنكى كۈندە ئىسلام دىنىنىڭ خەلقىمىز ھاياتىدىكى، تارىخىي ۋەزىيىسىدە ئىجابىي رول ئوينىغان بۇ ھەقتە ئىنتايىن ئاز ئىلمىي تەتقىقات ئېلىپ بېرىلغان بولۇپ، بۇ ساھەدە ئېلىپ بېرىلىدىغان ئىلمىي تەتقىقات ئىشلىرىنى كۈچەيتىش ئىنتايىن زۆرۈر ۋە مۇھىم ئىكەنلىكى ئېنىق. بىز ئىلىم ـ پەن، ئىختىساسات ۋە مەدەنىيەتنىڭ رېئاللىنىشى ئۈچۈن شارائىت يارىتىشتا غەيرەت چوڭ ئىجابىي رول ئوينىغان ئەدىبى. دۇنياغا نامى مەشھۇر ئىمام بۇخارىي، تىرمىزىي، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، ماھمۇت قەشقەرىي، فارابىي، بېرونىي، ئىبىنسىنا، ئەل خارەزمىي ۋەباشقىمۇ كۆپلىگەن ئەللامىلەر ئۇنتۇرا ئاسىيادا ئىسلام دىنى چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ، كۆللىگەن دەۋردە يېتىلىپ چىققان ئۇلۇما ـ ئالىملاردۇر. ئۇلارنىڭ ئىلمىغا ئىسلام تەلىماتى ئىلھاملاندۇرغان ئىدى، چۈنكى ئىسلامنىڭ مۇقەددەس كىتابى قۇرئان كەرىمنىڭ لۇغەت مەناسى «ئوقۇش» دېمەكتۇر. قۇرئاندىكى بىرىنچى چۈشكەن ئايەت «ئىقرا» يەنى ئوقۇ دەپ باشلىنىدۇ. يەغەمبىرىمىز ھەدىسلىرىدە «ئىلىم ئۆگىنىش بارچە مۇسۇلمان ئەركەك ۋە ئايال ئۈچۈن بىرەدك قەرىز ۋە پەرىز» دېيىلگەن. يەنە «ئىلىم ھەتتا چىن (خىتاي) مەملىكىتىدە بولسىمۇ ھەم ئۆگىنىڭلار» دەپ، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ئىلىم ئۆگىنىپ، مەرىپەتلىك بولۇشقا دەۋەت قىلغان. دېمەك، ئىسلام دىنى خەلقىمىزنىڭ ئاجرالماس بىرتەرەپ قىلىنمىغا ئوزلىشىپ، ئۇ ئۇزاق ئەسىرلار داۋامىدا پەقەت دىنىي ئېتىقاد ھايات مەزمۇنىغا ئايلانغان. يەنى ئىسلام مۇسۇلمان خەلقلىرىنىڭ ئۆرپ ـ ئادەتلىرىگە، ئەخلاقى قارىشىغا ئۆز مۇشتېرىگە، ئۇدۇملىرىغا چوڭقۇر سىڭىپ كەتكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىرقى ئۇيغۇر ـ ئادەتلىرىمىز ئىچىدە قايسى دىنىي ئۆرپى ـ ئادەت، قايسى مىللىي ئۆرپى ـ ئادەت ئىكەنلىكىنى ئاجرىتىپ ئېلىش خېلە مۇشكۇل. كىشىلەر ھاياتىدىكى يۈز بېرىدىغان ھەر خىل ھەقىقە خىيانەت قىلىش، پاراخورلۇق مۇتىھەملىك، يالغانچىلىق، مۇناپىقلىق، ھاياسىزلىق، ئىچەرمەنلىك ۋە باشقىمۇ يارامسىز ئىللەتلەر قانات يايدى. بۇخەل قىمىز ھاياتىدىكى ئىغىر پاجىەدۇر.

ئىسلام دىنى ئەقىدىلىرىدە ئىلىم، مەرد پەتكە ئىنتىلىش، مەنئىۋى باركامالىق، ئىنسانپەرۋەرلىك، ئادالەتلىك چوقۇر ئورۇن ئىگىلىگەن ئىكەن، ئۇنداقتا ئىسلام دۇنياسىدىكى ئۇتتۇرا ئەسىرلىك قالاقلىق ۋە جاھالەت نېمىدىن پەيدا بولدى، دېگەن سوئالنىڭ تۇغۇلۇشى تەبىئىي.

راست، ئىسلام دۇنياسىدا دەسلەپكى بىر نەچچە ئەسىر داۋامىدا پەن ۋە مەدەنىيەت يۈكسەك باسقۇچىغا كوتىرىلگەن بولسىمۇ، 16ـ ئەسىردىن باشلاپ ئىجتىمائىي ئادالەتسىزلىك، پەن ۋە مەدەنىيەتتە قالاقلىق، جاھالەت ۋە خۇراپات ھوكۇم سۈرۈشكە باشلىدى. مۇسۇلمان دولەتلىرى فېئوداللىق تۈزۈمۈش شارائىتىدا ئارقىدا قالىپ كەتتى. نەتىجىدە تەرەققىي قىلغان كۈچلۈك مەملىكەتلەرنىڭ مۇستەملىكىسىگە ئايلىنىپ قالدى. بۇنىڭ، ئەلۋەتتە، تارىخىي ۋە ئىجتىمائىي سەۋەپلىرى بار. بۇ ئۇزۇن ئالدىغا چوقۇر ئىلمىي مۇلاھىزىلەرنى تەلەپ قىلىدىغان مەسىلە. لېكىن ئۇنىڭ ئادەتتىكى مەنادىكى ئىغىر پاجىەدۇر.

ئىسلام دىنى ئەقىدىلىرىدە ئىلىم، مەرد پەتكە ئىنتىلىش، مەنئىۋى باركامالىق، ئىنسانپەرۋەرلىك، ئادالەتلىك چوقۇر ئورۇن ئىگىلىگەن ئىكەن، ئۇنداقتا

بىزگە قىلىنغان «شاپائەت» شۇمۇ؟

«شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ 1995 - يىل 8 - دېكابىردىكى سانىدا مۇنداق تېلىك خەۋىر ئېلان قىلىنغان ئىدى: «ئىشكىنى كەڭ ئېچىڭلار، پۈتۈن يەر شارىنىڭ كۆچمەنلىرى ياپونىيەگە، شىنجاڭنىڭ تەرەققىياتىنى تېزلىتىشتەك ئىلغار ئىلىم - تېخنىكىنى ئۆگىنىڭلار!» سەرلەۋھىلىك ماقالىنى ئىلان قىلىنىدى. ماقالىنى ئۇيغۇر تىلىغا ئاغدۇرۇپ چىققۇچى جاناپلىرىغا جاۋاب قايتۇرۇش نىسبەتكە كېلىپ، قولۇمغا قەلەم ئالدىم. زامان ئەخلاقى بويىچە ئېيتقاندا، بىر ئۇلۇق نەزەرىيەچىگە جاۋاب قايتۇرۇش بىر خىل ئەدەپسىزلىك بولاتتى. ئامما ئۇيغۇرلار - دا «سۆزگە سۆز كەلگەندە ئاتا ئۆدىن قايتما» دېگەن گەپ بار. شۇ بويىچە بولغىنىدا جاناپلىرىغا جاۋاب قايتۇرۇشنى، جاناپلىرىنىڭ كۆز قارىشىغا رەددىيە بېرىشنى لايىق تاپتىم.

كېلىشۈلايلۇق، 40 ژىلدىن بېرى خىي ئۇلىن جاناپلىرى ۋە باشقا جاناپلار نىڭ يازغان ماقالىلىرى جاۋاپسىز، رەددىيەسىز قالمىدى. چۈنكى ئۇ ئىللاردا قانۇن يوق ئىدى. ھازىر ئېغىزدا بولسىمۇ قانۇننى ئۇمۇمىيلاشتۇرۇش تەكىتلەنمەكتە. قانۇن ۋە قانۇنغا مۇناسىۋەتلىك ماتېرىياللاردىن «ھەممە ئادەم قانۇن ئالدىدا باراۋەر» دېگەن بىر ئىبارىنى يادلاپ ئالغان ئىدىم. خىي ئۇلىن ماقالە يازدى، بۇ مەسىلە قانۇنغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلە، خىي ئۇلىنىڭ مەتبۇئات ھوقۇقى بار ئېكەن، دېمەك، مېنىڭمۇ مەتبۇئات ھوقۇقۇم بولۇشى كېرەك. بۇ، «قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر» دېگەن ئىبارىنىڭ تۈرلۈك چۈشەنچىلىرىنى ياكى خاتالىغىنى ئېيتالايدىغان بىردىن - بىر ئولچەم.

گەپنىڭ ئۇزىگە كېلەيلۇك، جاناپلىرى مالىسىنىڭ بېشىدىلا «مىللىي رايونلارنىڭ بايلىغىنى ئېچىشقا قانداق قارايمىز - قارىشى كۆز قاراش مەسىلىسى خىل قارىمۇ - قارىشى كۆز قاراش ئىشتىكىلەر: 1 - خىل قاراشتىكىلەر: «دولەتنىڭ مىللىي رايونلارنىڭ بايلىغىنى ئېچىشى، مىللىي رايونلارنىڭ ئىختىسادىنى گۈللەندۈرۈش ۋەزىپىلىرىنى ئىجابىي ئىشقا ئاشۇرۇشنى ئاساس قىلىپ، ھەر مىللەت خەلقىگە بەختىيارلىق ئېلىپ كېلىش ئاساس قىلىنمايدىغان ھەۋالىدا كېلىپ چىقىدۇ. شۇنداق ئەمەسمۇ، بوگۈر لىن جاناپلىرى! پىچان ناھىيەسىدە، بوگۈر ناھىيەسىدە نېفت رايونى ئېچىلمىغان بولسا، كوچەمدىن نېفتچىلەر ئويلەپ كەلمىگەن بولسا، ئۇلار نىڭ پۇخرالىق ھوقۇقىمۇ ۋەھالەتتە قالىدىغانلىقى ئېنىق ئەمەسمۇ؟ ئۇنداقتا نېمىشقا ئۇلار ھەر قانداق پۇخرانىڭ ئىختىسادىي مەنپەئىتىمۇ ئېتىراپ قىلىنىدىغان ھەر قانداق پۇخرانىڭ ئىختىسادىي مەنپەئىتىمۇ ئېتىراپ قىلىنمايدىغان ئەھۋال كېلىپ چىقىدۇ. شۇنداق ئەمەسمۇ، خىي ئۇلىن جاناپلىرى! پىچان ناھىيەسىدە، بوگۈر ناھىيەسىدە نېفت رايونى ئېچىلمىغان بولسا، كوچەمدىن نېفتچىلەر ئويلەپ كەلمىگەن بولسا، ئۇلارنىڭ پۇخرالىق ھوقۇقىمۇ ۋەھالەتتە قالىدىغانلىقى ئېنىق ئەمەسمۇ؟ ئۇنداقتا نېمىشقا ئۇلار ھەر قانداق پۇخرانىڭ ئىختىسادىي مەنپەئىتىمۇ ئېتىراپ قىلىنمايدىغان ئەھۋال كېلىپ چىقىدۇ. ھازىر ئېغىزدا بولسىمۇ قانۇننى ئۇمۇمىيلاشتۇرۇش تەكىتلەنمەكتە. قانۇن ۋە قانۇنغا مۇناسىۋەتلىك ماتېرىياللاردىن «ھەممە ئادەم قانۇن ئالدىدا باراۋەر» دېگەن بىر ئىبارىنى يادلاپ ئالغان ئىدىم. خىي ئۇلىن ماقالە يازدى، بۇ مەسىلە قانۇنغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلە، خىي ئۇلىنىڭ مەتبۇئات ھوقۇقى بار ئېكەن، دېمەك، مېنىڭمۇ مەتبۇئات ھوقۇقۇم بولۇشى كېرەك. بۇ، «قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر» دېگەن ئىبارىنىڭ ياكى خاتالىغىنى ئېيتالايدىغان بىردىن - بىر ئولچەم.

گەپنىڭ ئۇزىگە كېلەيلۇك، جاناپلىرى مالىسىنىڭ بېشىدىلا «مىللىي رايونلارنىڭ بايلىغىنى ئېچىشى، مىللىي رايونلارنىڭ ئىختىسادىنى گۈللەندۈرۈش ۋەزىپىلىرىنى ئىجابىي ئىشقا ئاشۇرۇشنى» «شىنجاڭنى گۈللەندۈرۈپ خەلقىنى بەختىيار تۇرمۇشقا ئېرىشتۈرۈش تەكىتلەنمەكتە. ھازىر مىللەت خەلقىگە بەختىيارلىق ئېلىپ كېلىش ئاساس قىلىنمايدىغان ئەھۋال كېلىپ چىقىدۇ. ئۇلارنىڭ پۇخرالىق ھوقۇقىمۇ ۋەھالەتتە قالىدىغانلىقى ئېنىق ئەمەسمۇ؟ ئۇنداقتا نېمىشقا ئۇلار ھەر قانداق پۇخرانىڭ ئىختىسادىي مەنپەئىتىمۇ ئېتىراپ قىلىنمايدىغان ئەھۋال كېلىپ چىقىدۇ. ھازىر ئېغىزدا بولسىمۇ قانۇننى ئۇمۇمىيلاشتۇرۇش تەكىتلەنمەكتە. قانۇن ۋە قانۇنغا مۇناسىۋەتلىك ماتېرىياللاردىن «ھەممە ئادەم باراۋەر» دېگەن بىر ئىبارىنى يادلاپ ئالغان ئىدىم. خىي ئۇلىن ماقالە يازدى، بۇ مەسىلە قانۇنغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلە، خىي ئۇلىنىڭ مەتبۇئات ھوقۇقى بار ئېكەن، دېمەك، مېنىڭمۇ مەتبۇئات ھوقۇقۇم بولۇشى كېرەك. بۇ، «قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر» دېگەن ئىبارىنىڭ ياكى خاتالىغىنى ئېيتالايدىغان بىردىن - بىر ئولچەم.

گەپنىڭ ئۇزىگە كېلەيلۇك، جاناپلىرى مالىسىنىڭ بېشىدىلا «مىللىي رايونلارنىڭ بايلىغىنى ئېچىشى، مىللىي رايونلارنىڭ ئىختىسادىنى گۈللەندۈرۈش ۋەزىپىلىرىنى ئىجابىي ئىشقا ئاشۇرۇشنى» «شىنجاڭنى گۈللەندۈرۈپ خەلقىنى بەختىيار تۇرمۇشقا ئېرىشتۈرۈش تەكىتلەنمەكتە. ھازىر مىللەت خەلقىگە بەختىيارلىق ئېلىپ كېلىش ئاساس قىلىنمايدىغان ئەھۋال كېلىپ چىقىدۇ. ئۇلارنىڭ پۇخرالىق ھوقۇقىمۇ ۋەھالەتتە قالىدىغانلىقى ئېنىق ئەمەسمۇ؟ ئۇنداقتا نېمىشقا ئۇلار ھەر قانداق پۇخرانىڭ ئىختىسادىي مەنپەئىتىمۇ ئېتىراپ قىلىنمايدىغان ئەھۋال كېلىپ چىقىدۇ. ھازىر ئېغىزدا بولسىمۇ قانۇننى ئۇمۇمىيلاشتۇرۇش تەكىتلەنمەكتە. قانۇن ۋە قانۇنغا مۇناسىۋەتلىك ماتېرىياللاردىن «ھەممە ئادەم باراۋەر» دېگەن بىر ئىبارىنى يادلاپ ئالغان ئىدىم. خىي ئۇلىن ماقالە يازدى، بۇ مەسىلە قانۇنغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلە، خىي ئۇلىنىڭ مەتبۇئات ھوقۇقى بار ئېكەن، دېمەك، مېنىڭمۇ مەتبۇئات ھوقۇقۇم بولۇشى كېرەك. بۇ، «قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر» دېگەن ئىبارىنىڭ ياكى خاتالىغىنى ئېيتالايدىغان بىردىن - بىر ئولچەم.

سىدىق ھاجى روزى

مەن نېمە ئۈچۈن؟

لېرىنى بوشتىپ بېرىشكە، ئويلىرىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشكە مەجبۇر بولدى. مەجبۇر باھادا سېتىپ بېرىپ، ئېرىشكەن پۇلىنى يەنە غوجايىنىنىڭ يانچۇغىغا قاچىلاپ بېرىپ، يۇرت ماكانىنى تاشلاپ بېرىپ، سەرگەردان بولدى. شىنجاڭنى ئاچقۇچىلار ئىختىسادىي مەنپەئىتەكە ئېگە بولدى. بۇنىڭ ئۈيغۇرلارنى «بېيىتىش»، «شىنجاڭنى گۈللەندۈرۈش» بىلەن نېمە ئالاقىسى بار، جاناپلىرى؟ ئالاقىسى بار، ئېچىش بېجىنى شىنجاڭ مالىيەسى تولدى. سۇغا چۈشتى جاڭ لويى... ئۇردى ۋاڭ لويى دېگەن شۇ ئەمەسمۇ، جاناپلىرى!

«ئوت قۇيرۇقلۇق قىلىدىغان مىللىي بولگۇنچىلىك» مەسىلىسىگە كەلسەك، ئاساسىي قانۇندا پۇخرالىق ھوقۇقى ئېتىراپ قىلىنىدىغان ھەر قانداق پۇخرانىڭ ئىختىسادىي مەنپەئىتىمۇ ئېتىراپ قىلىنىدۇ. مەسىلەن، ئەمگەك - ئەمگەك ھەققى، مىللىي دارامەتنى تەخسىم قىلىش، ھوقۇق تەخسىماتى، نېفت چىققان رايونلاردا سالاھىيەتلىك ئىشچى بولۇش، خام ئەشيا ئىشلەپ چىرىش ۋە ئۇز ھوقۇقى دائىرىسىدە بىرتەرەپ قىلىش قاتارلىق مەنپەئىتلىرىمۇ ئېتىراپ قىلىنىدۇ. ئاز تولا لوگىكىدىن خەۋىرى بار كىشىلەرگە ئايدەككى، پۇخرالىق ھوقۇقىلا ئېتىراپ قىلىنسۇن، پۇخرالارنىڭ مەنپەئىتىلىنىش ھوقۇقى ئېتىراپ قىلىنمىسا، مۇنداق پۇخرانى شۇ دولەتنىڭ ھەقىقىي پۇخراسى دېيىشكە بولمايدۇ. بۇ مەسىلە ئۇز نۆۋىتىدە ھوقۇق بىلەن مەجبۇرىيەتنىڭ مۇناسىۋىتىگە بېرىپ تاقىلىدۇ. ژۇ ۋېدا كورسەتكەندەك، پۇخرالىق ھوقۇقىلا ئېتىراپ قىلىنسۇن دېگەن گەپ، پۇخرالىق ھوقۇقى مەنپەئىتىنىڭ پارتىيەنىڭ سىياسىتىنى ھىمايە قىلىپ «ئىشلەپ چىقىرىش كۈچى» ھېسابلانغان ئۇيغۇر دېخانلىرىنىڭ تەكرار ئىشلەپ چىقىرىشىغىمۇ ئىختىسادىي مۇكىنچىلىك بەرمەيدىغانلار، ئاتالمىش ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ «ئۇيغۇرلارنى سانائەت مىللىتىگە ئايلاندۇرىمىز» دېگەن شىئارلىرىغا ئەگىشىپ ئۇيغۇر دېخانلىرىنىڭ تەكرار ئىشلەپ چىقىرىشىغىمۇ ئىختىسادىي مۇكىنچىلىك بەرمەيدىغانلار، ئاتالمىش ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ تورگە چىقىرىپ، بىرىنى يەگاغا چۈشۈرۈپ، بىرىنى يېنىكلارغا تارتىپ، بىرىگە زەربە بېرىپ، ئىختىساتتىن، مەدەنىيەتتىن، ھازىرقى زامان تېخنىكىسىدىن، ھازىرقى زامان مەدەنىيىتىدىن ئىبارەت، چەتكە قېقىپ، مىللەتچىلىكنى «سولچىللىق»، «مەجبۇرى ئىتتىپاقلىق» بىلەن نەقاپلاپ، مۇددىئاۋە مەخسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن، سىياسىتىنى ۋە تۈرلۈك قانۇنلارنى ئۇزۇكسىز تەپ، ياكى سىياسەتنى قانۇننىڭ ئۈستىگە، قانۇننى ئىجرا قىلغۇچىلارنىڭ ھەسسىياتىنى قانۇننىڭ ئۈستىگە دەسسىتىپ، ئېغىر بۇرۇن يالشۇپ ئوزغا كەلگەن قانۇننى ئوزغا كەلگەن دېپسەندە قىلىدىغانلار، جاناپلىرى نېمە ئۈچۈن ماقالىگىزدا بۇ توغرىدا توختالمايلا، ئۇيغۇرلار ئۈستىدىلا توختىلىشقا قىزىقىپ كەتتىگىز؟ بۇ پۇخرالىق ھوقۇقىلار بارمەنپەئىتى ھوقۇقى يوق، مەجبۇرىيەتلا بار، تەلۈي يوق ئۇيغۇرلارنىڭ «دېخان بولۇش» چارۋىچى بولۇش بولۇش سالاھىيىتى بار، باشقا سالاھىيىتى يوق دېگەنلىكمۇ، ئەپەندىم؟

جاناپلىرى ماقالىگىزدا كېڭەش ئىتتىپاقىنى تىلغا ئاپسىز. «سابىق كېڭەش ئىتتىپاقى ئۈن نەچچە ژىلدىن بۇيان تولۇقلىماسو داشە كلى ئارقىلىق 28 مىللىارد دوللاردىن ئارتۇق چەت ئەل مەبلىغى كىرگۈزۈپ، 60 نەچچە سانائەت تۈرىنى قۇردى» - دەپ تىلغا ئاپسىز. قارىغاندا سىز، سابىق كېڭەش ئىتتىپاقىنىڭ يولىدىن ماڭىدىغانلىقىڭىز ئۈستىگە، بۇنىڭ روھىدىن ئۆگىنىدىغانلىقىڭىز تۈرىسىز، بۇنىڭ ئۈچۈن رەھمەت. لېكىن بۇيەردە ئۆگەنگۈچى مىللەتكە ئۆگەتكۈچى مىللەتنىڭ ساپاسىدەك ساپا كېرەك بولىدۇ ۋە شۇنداق مەدەنىيەتلىك ئەنئەنە كېرەك بولىدۇ، باشقا مىللەتلەردە بارىنەرسىنى ئوزىدە يوق مىللەتلەر، ئۆگىنىپ تولۇقلىما بەلكى زورۇرى تولۇقلىما قىلىۋالسا بۇ، ئەلۋەتتە، ئەرزىيدىغان ئىش. ئوزەمنىڭلا راست، ئوزەمنىڭلا ئەلا دەپ تۇرۇۋالىدىغان فېودال بېكىنمىچىلىك مىللەتنىڭ تەرەققىياتىنى كۆرگۈلىدىكىدەك مەنزىلگە ئېلىپ بارمايدۇ. سابىق چىلەر ئوت قۇيرۇقلۇق قىلماقتا» دەپ جار سالدىڭلار، بۇ شىئارلار ئارقىلىق قانۇن ۋە سىياسەت دائىرىسىدىكى مەنپەئىيەتدارلىقنى قانۇنلۇق تەلەپ قىلىشقىمۇ يول قويمىدىڭلار، ئۇغۇ ئۇياقتا تۇرسۇن، ھەتتاكوم مۇنىستىك پارتىيەنىڭ سىياستىنى ھىمايە قىلىپ «ئىشلەپ چىقىرىش كۈچى» ھېسابلانغان ئۇيغۇر دېخانلىرىنىڭ تەكرار ئىشلەپ چىقىرىشىغىمۇ ئىختىسادىي مۇكىنچىلىك بەرمەيدىغانلار، ئاتالمىش ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ تورگە چىقىرىپ، بىرىنى يەگاغا چۈشۈرۈپ، بىرىنى يېنىكلارغا تارتىپ، بىرىگە زەربە بېرىپ، ئىختىساتتىن، مەدەنىيەتتىن، ھازىرقى زامان تېخنىكىسىدىن، ھازىرقى زامان مەدەنىيىتىدىن ئىبارەت، چەتكە قېقىپ، مىللەتچىلىكنى «سولچىللىق»، «مەجبۇرى ئىتتىپاقلىق» بىلەن نەقاپلاپ، مۇددىئاۋە مەخسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن، سىياسەتنى ۋە تۈرلۈك قانۇنلارنى ئۇزۇكسىز تەپ، ياكى سىياسەتنى قانۇننىڭ ئۈستىگە، قانۇننى ئىجرا قىلغۇچىلارنىڭ ھەسسىياتىنى قانۇننىڭ ئۈستىگە دەسسىتىپ، ئېغىر بۇرۇن يالشۇپ ئوزغا كەلگەن قانۇننى ئوزغا كەلگەن دېپسەندە قىلىدىغانلار، جاناپلىرى نېمە ئۈچۈن ماقالىگىزدا بۇ توغرىدا توختالمايلا، ئۇيغۇرلار ئۈستىدىلا توختىلىشقا قىزىقىپ كەتتىگىز؟ بۇ پۇخرالىق ھوقۇقىلار بارمەنپەئىتى ھوقۇقى يوق، مەجبۇرىيەتلا بار، تەلۈي يوق ئۇيغۇرلارنىڭ «دېخان بولۇش» چارۋىچى بولۇش بولۇش سالاھىيىتى بار، باشقا سالاھىيىتى يوق دېگەنلىكمۇ، ئەپەندىم؟

جاناپلىرى ماقالىگىزدا كېڭەش ئىتتىپاقىنى تىلغا ئاپسىز. «سابىق كېڭەش ئىتتىپاقى ئۈن نەچچە ژىلدىن بۇيان تولۇقلىماسو داشە كلى ئارقىلىق 28 مىللىارد دوللاردىن ئارتۇق چەت ئەل مەبلىغى كىرگۈزۈپ، 60 نەچچە سانائەت تۈرىنى قۇردى» - دەپ تىلغا ئاپسىز. قارىغاندا سىز، سابىق كېڭەش ئىتتىپاقىنىڭ يولىدىن ماڭىدىغانلىقىڭىز ئۈستىگە، بۇنىڭ روھىدىن ئۆگىنىدىغانلىقىڭىز تۈرىسىز، بۇنىڭ ئۈچۈن رەھمەت. لېكىن بۇيەردە ئۆگەنگۈچى مىللەتكە ئۆگەتكۈچى مىللەتنىڭ ساپاسىدەك ساپا كېرەك بولىدۇ ۋە شۇنداق مەدەنىيەتلىك ئەنئەنە كېرەك بولىدۇ، باشقا مىللەتلەردە بارىنەرسىنى ئوزىدە يوق مىللەتلەر، ئۆگىنىپ تولۇقلىما بەلكى زورۇرى تولۇقلىما قىلىۋالسا بۇ، ئەلۋەتتە، ئەرزىيدىغان ئىش. ئوزەمنىڭلا راست، ئوزەمنىڭلا ئەلا دەپ تۇرۇۋالىدىغان فېودال بېكىنمىچىلىك مىللەتنىڭ تەرەققىياتىنى كۆرگۈلىدىكىدەك مەنزىلگە ئېلىپ بارمايدۇ. سابىق كېڭەش ئىتتىپاقى نەقەدەر چوڭ بىر دۆلەت ئىدى، ئۇ دۆلەت ئۆزىنىڭ ئىلغار ئىلىم - تېخنىكىسى، ئىلغار ئىشلەپ چىقىرىش كۈچى، ئىلغار ئىشلەپ چىقىرىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆزىدىن كىچىك دۆلەتلەرنى ئۆزىگە ئەگەشتۈرۈپ، ئۆزىنىڭ ئىلغار ئىلىم - تېخنىكىسى، ئىلغار ئىشلەپ چىقىرىش كۈچى، ئىلغار ئىشلەپ چىقىرىش مۇناسىۋىتىنى ئۇلارغا ئاڭدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئۆزىنى ئىلغارلاشتۇرۇپ، ئاشقاندىن كېيىن قىسمەن كوچمەنلەرگە تەخسىم قىلىپ بېرى

سەن نېمە كويدا؟

لۇش بولامدۇ؟! ئۇيغۇرلار ياشاۋاتقان يېزىلارداي يېزا. بازار كارخانىلىرى قۇرۇلمىدى، چۈنكى خي فۇلىن جاناپلىرى بۇ خەلقنىڭ ساۋادى يوق، دەپ قاراپ قەرىز بېرىشنى لايىق تاپمىدى، ئەمەلىيەتتە ھوقۇقى يوق دەپ قاراپ كۆكلىدە ئۇيغۇر دېخانلىرىنىڭ باي بولۇشىنى قارار تاپمىدى، بۇ فاكتلار ئاساسدا جاناپى خي فۇلىن تىلغا ئالغان «مۇتەخەسسىلەر» نىڭ «ياخشى كۆكلى» گە ئالاھىدە رەھمىتى.

ئۇلار «ئىككىنچى ئالماشتۇرۇش لايىھىسى» تېخنىكاۋە مەبلەغنى يوتكەپ ئاۋارە بولۇپ ژۇرمەي، شىنجاڭنىڭ مالىيە ئىختىسادىنى ۋە شىنجاڭدا ئويورۇتقا قاتنىشىدىغان مەركەز ئاجرىتىپ بەرگەن پۇلنى ئېچكىرى ئولكىلەرگە يوتكەپ ئىسسالا ئاتالمىش ئاز سانلىق مىللەت ئۇيغۇرلارغا ياخشى ئىش قىلىپ بەرگەن بولىدۇ. خي فۇلىن جاناپلىرى، شۇنىڭغا، دىققەت قىلىڭكى، پۇلنى شاكىخە يگە، خەينەنگە، ئىچكىرى ئولكىلەرگە ئەمەس، بەلكى ئۆز ئەلىدىكى ئاز سانلىق مىللەت ئۇيغۇرلارغا ياخشى ئىش قىلىپ بەرگەن بولىدۇ. خي فۇلىن جاناپلىرى شىنجاڭغا توشۇپ كىرگۈزگەن ماددىي ئەشيالارنى «قوشۇمچە يارەم پۇلى بېرىمىز» دەپ ئالاھىدە تىلغا ئاپتۇ. «قوشۇمچە يارەم پۇلى» توشۇپ كىرگۈزگەن ماددىي ئەشيالارنى ئىشلەپ بۇ ماددىي ئەشيالارنى قوشۇپ بېرىلسە بۇ ماددىي ئەشيالارنى ئىشلەپ چىقارغان كىشىلەر بەھرىمەن بولىدۇ. قوشۇمچە يارەم پۇلى مۇبادا شىنجاڭ رايونىدىكى مائاش جەدۋىلىگە قوشۇپ بېرىلسە پەقەت شەھەرلەشكەن كوچا-كويلاردىن يېنىۋالىدىغان مەلەر بەھرىمەن بولىدۇكى، بۇنداق قوشۇپ بېرىشنىڭ سەھرالاشتۇرۇلغان ئۇيغۇر خەلقى بىلەن ھېچ قانداق مۇناسىۋىتى يوق. دېمەك «قوشۇپ بېرىش» نىڭ زادى قانداق «قوشۇپ بېرىش» ئىكەنلىگىنى خي فۇلىن جاناپلىرى ئېنىق ئايرىۋالغان. خي فۇلىن يەنە نېمە دەيدۇ؟ «تەرەققىي تاپقان دولەتلەر 3 ـ دۇنيا ئەللىرىدىن ئەرزان باھادا خام ئەشيا ئېلىپ، ئاندىن پىششىقلاپ، موشۇ دولەتلەر گە ژۇقۇرى باھادا سېتىپ بېرىپ، تەڭسىزلىكنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ. تۇزۇن باھادا ئاكىرگۈزۈپ ژۇقۇرى باھادا چىقىرىدۇ. ئېچكىرى ئولكىلەرنىڭ يېزىلىرى، دېخانچىلىق، چارۋىچىلىق مەدەنىيىتى مۇھىم بولغاچقا، ئۇيغۇرلارنى ئىشلەپ چىقارغان كىشىلەر سانائەت مەدەنىيىتىگە يېتەكلەيدىغان ۋەدە كۈچ ئۇيغۇرلارنى بولالمايدۇ! ئۇيغۇرلار «مۇتەخەسسىلەر» نىڭ «ياخشى كۆكلى» گە ئالاھىدە رەھمىتى.

ئۇلار «ئىككىنچى ئالماشتۇرۇش لايىھىسى» تېخنىكاۋە مەبلەغنى يوتكەپ ئاۋارە بولۇپ ژۇرمەي، شىنجاڭنىڭ مالىيە ئىختىسادىنى ۋە شىنجاڭدا ئويورۇتقا قاتنىشىدىغان مەركەز ئاجرىتىپ بەرگەن پۇلنى ئېچكىرى ئولكىلەرگە يوتكەپ ئىسسالا ئاتالمىش ئاز سانلىق مىللەت ئۇيغۇرلارغا ياخشى ئىش قىلىپ بەرگەن بولىدۇ. خي فۇلىن جاناپلىرى، شۇنىڭغا، دىققەت قىلىڭكى، پۇلنى شاكىخە يگە، خەينەنگە، ھەتتا ئۆز ئەلىدىكى ئاز سانلىق مىللەت ئۇيغۇرلارغا ياخشى ئىش قىلىپ بەرگەن بولىدۇ. خي فۇلىن جاناپلىرى شىنجاڭغا توشۇپ كىرگۈزگەن ماددىي ئەشيالارنى «قوشۇمچە يارەم پۇلى بېرىمىز» دەپ ئالاھىدە تىلغا ئاپتۇ. «قوشۇمچە يارەم پۇلى» توشۇپ كىرگۈزگەن ماددىي ئەشيالارنى ئىشلەپ چىقارغان كىشىلەر بەھرىمەن بولىدۇ. قوشۇمچە يارەم پۇلى مۇبادا شىنجاڭ رايونىدىكى مائاش جەدۋىلىگە قوشۇپ بېرىلسە پەقەت شەھەرلەشكەن كوچا-كويلاردىن يېنىۋالىدىغان مەلەر بەھرىمەن بولىدۇكى، بۇنداق قوشۇپ بېرىشنىڭ سەھرالاشتۇرۇلغان ئۇيغۇر خەلقى بىلەن ھېچ قانداق مۇناسىۋىتى يوق. دېمەك «قوشۇپ بېرىش» نىڭ زادى قانداق «قوشۇپ بېرىش» ئىكەنلىگىنى خي فۇلىن جاناپلىرى ئېنىق ئايرىۋالغان. خي فۇلىن يەنە نېمە دەيدۇ؟ «تەرەققىي تاپقان دولەتلەر 3 ـ دۇنيا ئەللىرىدىن ئەرزان باھادا خام ئەشيا ئېلىپ، ئاندىن پىششىقلاپ، موشۇ دولەتلەر گە ژۇقۇرى باھادا سېتىپ بېرىپ، تەڭسىزلىكنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ. تۇزۇن باھادا ئاكىرگۈزۈپ ژۇقۇرى باھادا چىقىرىدۇ. دۇنيادا موشۇنداقمۇ تالان ـ تاراج ئېكسپلۇئاتاتسىيە بولامدۇ؟» دەپسىز جاناپلىرى.

جاناپلىرى ژۇقۇرىدا ئالماشتۇرۇش، خام ئەشيانى ئىككىنچى بىر خىل تاۋارغا ئالماشتۇرۇش ئۇسۇلىدە سوزلەيدۇ. ئۇزۇنىڭ 40 ژىللىق قىلمىشىنى بىر ماقالە ئارقىلىق ئاقلىماقچى بولىدۇ. خام ئەشيا ۋە ئالماشتۇرۇش «خام ئەشيا بازىسى» دەپمۇ ئۇقۇمغا باغلىق بولغاچقا ماركسىزم ـ لېنىنىزمدىن ئاز تولا خەۋىرى بار كىشىلەر «خام ئەشيا بازىسى» دەپمۇ ئۇقۇمنىڭ مېغىزىنى ئوبدان چۈشىنىدۇ. تارىختا قانداق دولەتلەر ۋە رايونلارنىڭ قانداق تارىخىي سەۋەبلەر ئارقىلىق خام ئەشيا بازىسىغا ئايلىنىپ قالغان. بۇ نۇقتاخي فۇلىن جاناپلىرىغمۇ، بىزگىمۇ ئايدىڭ ئەمەسمۇ؟ جاناپلىرى بۇيەردە گەپ يورغىلىتىپ، خام ئەشيالارنى ئالماشتۇرۇش مەسلىسىدە بىر سەپسەتىدىن ئېككىنچى سەپسەتىگە سەكرىگەندىمۇ بۇنىڭ باشقىلار بۇياقتا تۇرسۇن ھەتتا ئۆزىگىزنىمۇ ئىشەنمەيدىغانلىغىنى ئويلىنىپ كوردىڭىزمۇ؟

جاناپلىرى ژاراقلاپ كورمىگەن بولسا بىز لېنىنىڭ توۋەندىكى بىر ئابزاتىس سوزىنى جاناپلىرىغا تەغدىم قىلايلى:

«خام ئەشيا بازىسى قىلىنغان ئەللەرخەلقلىرى دەھشەتلىك ئېزىلىدۇ ۋە قۇل قىلىنىدۇ، سىياسىي جەھەتتە ھوقۇقسىز، ئىختىسادىي جەھەتتە ئېكسپلۇئاتاتسىيە قىلىنىش ئورنىدا تۇرىدۇ. ئىككى خىل ئېكسپلۇئاتاتسىيە ئۇسۇلىنى بىرلەشتۈرۈپ يەنە ئارقىدىكى نامرات دېخانلارنى رەھىمسىز ئېزىدۇ. ئۇلار مەجبۇرى تېرىقچىلىقنى يولغا قويۇپ، شۇيەرلەرنىڭ ئەسلىدىكى دېخانچىلىق تۈزۈلمىسىنى بۇزۇپ تاشلايدۇ ـ دە غەيرى تەبىئىي بىر تەرەپلىمە رەۋىشلەندۈرگەن ماناۋۇ، تالان ـ تاراج قىلىش، ئېكسپلۇئاتاتسىيە قىلىش ھېسابلىنىدۇ. لېكىن دولەتلەر مىزدەمۇئاق ئەمەس، مىللىي رايونلارنىڭ بايلىقلىرىدا ئەڭ مۇنداق ئەمەس، مىللىي رايونلارنىڭ بايلىقلىرىدا ئەڭ قىممەتتە ئالماشتۇرۇش پرىنسىپىنى يولغا قويىلىدۇ. شىنجاڭغا قوشۇپ كىرگۈزگەن ماددىي ئەشيالارنى ئالماشتۇرۇش باھاسىدا قوشۇمچە يارەم پۇلى ۋە ئۇنۇغۇن ئېتىسىتلىرىنى يولغا قويىلىدۇ. شىنجاڭغا قوشۇپ كىرگۈزگەن ماددىي ئەشيالارنى ئالماشتۇرۇش باھاسىدا قوشۇمچە يارەم پۇلى ۋە ئۇنۇغۇن ئېتىسىتلىرىنى يولغا قويىلىدۇ. ئۇلار مەجبۇرى تېرىقچىلىقنى يولغا قويۇپ، شۇيەرلەرنىڭ ئەسلىدىكى دېخانچىلىق تۈزۈلمىسىنى بۇزۇپ تاشلايدۇ ـ دە غەيرى تەبىئىي بىر تەرەپلىمە رەۋىشلەندۈرگەن ماناۋۇ، تالان ـ تاراج قىلىش، ئېكسپلۇئاتاتسىيە قىلىش ھېسابلىنىدۇ. لېكىن دولەتلەر مىزدەمۇئاق ئەمەس، مىللىي رايونلارنىڭ بايلىقلىرىدا ئەڭ مۇنداق ئەمەس، مىللىي رايونلارنىڭ بايلىقلىرىدا ئەڭ قىممەتتە ئالماشتۇرۇش پرىنسىپىنى يولغا قويىلىدۇ. بۇقانداق گەپ؟ «قەزىل باشلىق تۈگۈنەك» تاكسىنىڭ گوشنى پىشۇرىپ يېمەيمىزبۇ پەقەت ئۇزۇنىڭ يېغىدا ئوزۇنىڭ گوشنى قورۇپ يەيمىز دېگەندەك، بىر گەپ ئەمەسمۇ؟ سوراپ باقايلى! خي فۇلىن جاناپلىرى!؟ ئۇيغۇر دېخانلىرىنىڭ ئۇششۇق باھادا قوشۇمچە يارەم پۇلى ۋە ئۇرغۇن ئېتىسىتلىرىنى بېرىلىدۇ. دۇنيادا موشۇنداقمۇ تالان ـ تاراج ئېكسپلۇئاتاتسىيە بولامدۇ؟» دەپسىز جاناپلىرى.

جاناپلىرى ژۇقۇرىدا ئالماشتۇرۇش، خام ئەشيانى ئىككىنچى بىر خىل تاۋارغا ئالماشتۇرۇش ئۇسۇلىدە سوزلەيدۇ. ئۇزۇنىڭ 40 ژىللىق قىلمىشىنى بىر ماقالە ئارقىلىق ئاقلىماقچى بولىدۇ. خام ئەشيا ۋە ئالماشتۇرۇش «خام ئەشيا بازىسى» دەپمۇ ئۇقۇمغا باغلىق بولغاچقا ماركسىزم ـ لېنىنىزمدىن ئاز تولا خەۋىرى بار كىشىلەر «خام ئەشيا بازىسى» دەپمۇ ئۇقۇمنىڭ مېغىزىنى ئوبدان چۈشىنىدۇ. تارىختا قانداق دولەتلەر ۋە رايونلارنىڭ قانداق تارىخىي سەۋەبلەر ئارقىلىق خام ئەشيا بازىسىغا ئايلىنىپ قالغان. بۇ نۇقتاخي فۇلىن جاناپلىرىغمۇ، بىزگىمۇ ئايدىڭ ئەمەسمۇ؟ جاناپلىرى بۇيەردە گەپ يورغىلىتىپ، خام ئەشيالارنى ئالماشتۇرۇش مەسلىسىدە بىر سەپسەتىدىن ئېككىنچى سەپسەتىگە سەكرىگەندىمۇ بۇنىڭ باشقىلار بۇياقتا تۇرسۇن ھەتتا ئۆزىگىزنىمۇ ئىشەنمەيدىغانلىغىنى ئويلىنىپ كوردىڭىزمۇ؟

جاناپلىرى ژاراقلاپ كورمىگەن بولسا بىز لېنىنىڭ توۋەندىكى بىر ئابزاتىس سوزىنى جاناپلىرىغا تەغدىم قىلايلى:

«خام ئەشيا بازىسى قىلىنغان ئەللەرخەلقلىرى دەھشەتلىك ئېزىلىدۇ ۋە قۇل قىلىنىدۇ، سىياسىي جەھەتتە ھوقۇقسىز، ئىختىسادىي جەھەتتە ئېكسپلۇئاتاتسىيە قىلىنىش ئورنىدا تۇرىدۇ. ئىككى خىل ئېكسپلۇئاتاتسىيە ئۇسۇلىنى بىرلەشتۈرۈپ يەنە ئارقىدىكى نامرات دېخانلارنى رەھىمسىز ئېزىدۇ. ئۇلار مەجبۇرى تېرىقچىلىقنى يولغا قويۇپ، شۇيەرلەرنىڭ ئەسلىدىكى دېخانچىلىق تۈزۈلمىسىنى بۇزۇپ تاشلايدۇ ـ دە غەيرى تەبىئىي بىر تەرەپلىمە رەۋىشلەندۈرگەن ماناۋۇ، تالان ـ تاراج قىلىش، ئېكسپلۇئاتاتسىيە قىلىش ھېسابلىنىدۇ. لېكىن دولەتلەر مىزدەمۇئاق ئەمەس، مىللىي رايونلارنىڭ بايلىقلىرىدا ئەڭ مۇنداق ئەمەس، مىللىي رايونلارنىڭ بايلىقلىرىدا ئەڭ قىممەتتە ئالماشتۇرۇش پرىنسىپىنى يولغا قويىلىدۇ. شىنجاڭغا قوشۇپ كىرگۈزگەن ماددىي ئەشيالارنى ئالماشتۇرۇش باھاسىدا قوشۇمچە يارەم پۇلى ۋە ئۇنۇغۇن ئېتىسىتلىرىنى يولغا قويىلىدۇ. شىنجاڭغا قوشۇپ كىرگۈزگەن ماددىي ئەشيالارنى ئالماشتۇرۇش باھاسىدا قوشۇمچە يارەم پۇلى ۋە ئۇنۇغۇن ئېتىسىتلىرىنى يولغا قويىلىدۇ. ئۇلار مەجبۇرى تېرىقچىلىقنى يولغا قويۇپ، شۇيەرلەرنىڭ ئەسلىدىكى دېخانچىلىق تۈزۈلمىسىنى بۇزۇپ تاشلايدۇ ـ دە غەيرى تەبىئىي بىر تەرەپلىمە رەۋىشلەندۈرگەن ماناۋۇ، تالان ـ تاراج قىلىش، ئېكسپلۇئاتاتسىيە قىلىش ھېسابلىنىدۇ. لېكىن دولەتلەر مىزدەمۇئاق ئەمەس، مىللىي رايونلارنىڭ بايلىقلىرىدا ئەڭ مۇنداق ئەمەس، مىللىي رايونلارنىڭ بايلىقلىرىدا ئەڭ قىممەتتە ئالماشتۇرۇش پرىنسىپ

يېقىندا قەدىردان دوستلاردىن بىرسى ئويىگە مېھمانغا چاقىرىپ قالدى. ئانا ۋەتەندىن تۇققان يوقلاش مۇناسىۋىتى بىلەن ئاغىنەمنىڭ تاغىسى بىرىنچى قېتىم ئالمۇتىغا چىقىپتۇ. ساھىپخان تاغىسىنىڭ ھورمىتىگە ئورۇق ـ تۇققان، ئەل ـ ئاغىنە، تونۇش ـ بىلىشلىرىدىن بىر ئاز ئادەم چاقىرىپتۇ. ياخشى زىياپەت بولدى. ھەر خىل ماۋزۇلاردا قىزغىن سوھبەتلەشتۇق. بىر چاغدا سوھبىتىمىز ماۋزۇسىسى سەئىتىمىزگە يوتكىلىپ، ئاخىرىسىدا ناخشىچى نۇرالىم ژارىسوۋقا كېلىپ تىرەلدى.

ـ نۇرالىم ژارىسوۋ دېگەن ژىگىتلەر ئەجايىپ ئاۋازلىغا ئېگە بەك تالانتلىق ناخشىچى ئېكەن ـ دەپ سوھبەتنى جانلاندۇرۇپ تەكەندەك بولدى ۋە تەندىن كەلگەن مېھمان. ـ ئۇ ژىگىتنىڭ ئۇنىئالغۇ (ماگنىتوفون) لېنتىسىغا يېزىلغان بىر تۈركۈم ناخشا لىرىنىڭ بىرنەچچىقىنىغا بىر ـ ئىككى ژىلچە بولۇپ قالدى. چوڭ ـ كىچىكىنىڭ ھەممىسى بەك ياقتى كورىشىدۇ. قايسۇ تەرەپكە قارىسىڭىز، نۇرالىم ژارـ سوۋنىڭ ناخشىسى ياكراپ تۇرىدۇ. شەخسەن مەن ئۇزەم ئۇ ژىگىتنىڭ ناخشىلىرىنى بەك ياقتۇرىمەن، ئىشتىن ھېرىپ ـ ئېچىپ كەلگەندە ئۇنىڭغۇنى قويۇپ، تىكشاپ راھەتلىنىمەن.

ـ توغرا ئېيتىسىز، ـ دەپ سوھبەتكە ئارىلاشتى توردىكى ئولتارغان ئوتتۇرا ياشلاردىكى بىر كىشى. ـ ئاللاتائالا ئۇ بالىغا ئالامەت ئاۋاز بەرگەن، ئۇنىڭ ئاۋازىدىكى مۇڭ مېنىڭ يۈرەكنىمۇ ھېچ بىر ناخشىچىدا يوق، قايتىلانماس ئاۋازدەك!

ـ بۇ ئاكام توغرا ئېيتىدۇ، ـ دەپ سوزنى داۋاملاشتۇردى ياشلاردىن بىرسى. ـ مانا مېھمان، سىزمۇ ئېيتىپ تۇرىسىز، نۇرالىم ژارىسوۋنىڭ ناخشىلىرىنى ناخشا ـ سازلىرىنىڭ ماكانى بولغان ئانا ۋەتىنىمىزدىمۇ ھەممە ياخشى كورىدۇ دەپ، بىزنىڭ بۇ ياقلاردىمۇ ئۇ ژىگىتنىڭ ئېيتقان ھەر بىر ناخشىسىنى سويۇپ تىكشىمايدىغان بىرمۇ ئادەم بولمىسا كېرەك دەپ ئويلايمەن. خەپ، بۇنى ئويلىغىنىمىزدا، ئۇ ژىگىتىمىزنى چاقىرىپ سىزگە تونۇشتۇرار، سىزگە بىر ـ ئىككى جۈپ ناخشا ئېيتقۇزاتتۇقكەنده! ـ دەپ ساھىپخانغا مەنالىق قاراپ قويدى.

ـ خۇدا بۇيرىسا ئەندىكى نۆۋەتتە نۇرالىمنى چاقىرىپ كېلىمەن. بۈگۈن ئەندى ئۇز ئارا پاراكلاشىپ ئولتىرايلى دېگەن ئېدۇق، ـ ئوكايىسزلانغاندەك بولدى ساھىپخان.

ـ ھوي ئاداش، سېنىڭدە نۇرالمىنىڭ ۋىدېئو كاسسىتىسى بارغۇ. قېنى شۇنى قوي، تاغاڭ بىر كورسۇن! ـ دېدى بايا قي ژىگىت ھاياجانلىنىپ.

ـ ئۇنداق بولسا تولا ئۇيدان ئىش بولاتتى. كەچۈرسىلەر، مەن ئۇزەم ناخشا ـ سازنى بەك ياخشى كورىدىغان ئادەم، ـ دېدى مېھمان كوپچىلىكتىن ئايلىنىپ. مېھماننىڭ تەلىۋى بىلەن دەررۇ سىنئالغۇ (ۋىدېئو ماگنىتوفون) قويۇلدى.

تېلېۋىزور ئېكرانىدا نۇرالىم ژارىسوۋ ناخشا ئېيتىۋاتىدۇ...

كەڭ تاشا مېھمانخانىدا ئولتۇرۇشقان چوڭ ـ كىچىك ئون نەچچە ئادەمنىڭ دىققىتى ئېكرانىدا، ئېنىقراغى ھازىر بىز تەرىپلىكەن ناخشىچى نۇرالىم ژارىسوۋتا. ئىجراچىنىڭ ھەر بىر ناخشىسى ھەر دېگەندە تىنىق بۇلاقتەك ياكراتتى، كېيىن دەريا بولۇپ شاۋقۇنلىناتتى، دېڭىزغا ئايلىنىپ دولقۇن لىناتتى ۋە شوخ دولقۇن بولۇپ قىرغاقلارغا ئۇرۇلاتتى. شۇ تەرىقدە قەلبلەرگە ئېقىپ كىرىپ، ئۇرەكلەرنى تەۋرىتەتتى. ژۇرەك دولقۇنلانغاندا ئىشق، مېھىر، سېغىنىش ـ كىنەش، ئارزۇ ـ ئارمان تۈيغۇلىرى، ئەلەم ـ ھەسرەت پۇغانلىرى قوزغىلاتتى. شۇنداق ژۇرەكلەر گاھ خوشاللىقتىن، گاھ ئىز تىراپتىن، گاھ سېغىنىش تۈيغۇلىرىدىن ھاياجانلىناتتى. ئۇنىڭ جوشقۇن، ئەينى ۋاقىتتا مۇكۈلۈك ئازى قەلبلەرنى يوپۇرماقتەك تىترىتەتتى.

نۇرالىم ژارىسوۋ «كاككۈك» ناخشىسىنى ئېيتىۋاتىدۇ.

... دەردى يوق دەمسەن مېنى،
دەردىم ئېچمىدە بىر تۇلۇم.
كوكلى توق دەمسەن مېنى،
كوكلۇم ئېچى تولغان زۇلۇم...

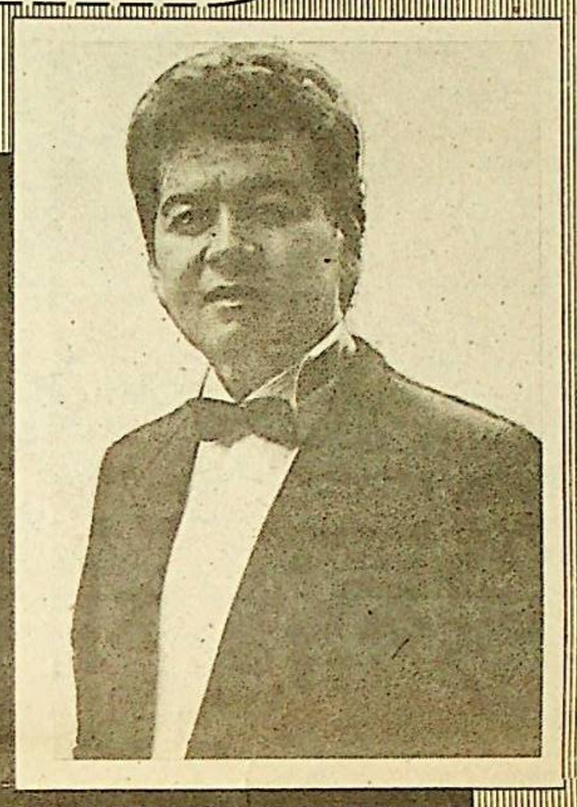
ئۇددۇلىمدا ئولتارغان ۋەتەنداش مېھمانغا قارىدىم. ئۇ كىشى ئالدىغا ئېكىشكىنىچە كوزلىرىنى ژۇۋۇلپ، خىيال سۈرۈپ مەيۈس ئولتىراتتى، ناخشىنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ تىكشاۋاتاتتى، تۇرۇپ ـ تۇرۇپ ئۇلۇق كېچىك نەپەس ئالاتتى، بېشىنى ئېغىتىپ قوياتتى. ئۇنىڭ بۇ كورۇنۇشلىرى دىققىتىمنى تارتىپ، ئۇنىڭ نۇشىدىن، ئۇ ئوزىنى ئۇنتۇغان ھالدا ئوز خىياللىرى بىلەن نې ـ نې كەچمىشلىرىنى خاتىرىسىگە ئېلىپ، نې ـ نې قىسمەتلەرگە دەرتكەش بولغانلىغى بىلىنىپ تۇراتتى. يالغۇز مېھماننىلا ئەمەس، ھەممىنىڭ ئېچىدە دەرت تولا، راست، ھەممىنىڭ كوكلى توق ئەمەس! ئۇ دەرت ۋەتەن دەردى، كۇلىنىڭ توق بولمىغانلىغى يەنىلا شۇ ۋەتەنسىزلىكنىڭ ئالامىتى ئىدى.

نۇرالىم ژارىسوۋ ئوزى ئېجات قىلغان «ئانىغازار بولدۇم» ناخشىسىنى ئېيتىۋاتىدۇ.

... مەن ژىراق چوللەردە قالدىم،
تاكلارغا يار بولدۇم بۇگۈن.
بۇلبۇلۇم دەپ ئەركىلەتكەن،
ئۇنۇككە زار بولدۇم بۇگۈن،
ئانىغا زار بولدۇم بۇگۈن...

كوزلىرىمنى مېھماندىن ئېلىپ، ئەتراپىمدىكىلەرگە قارىدىم. مېنىڭ نەزەرىمدە نۇرالمىنىڭ ناخشىلىرى ئادەملەرنى سېھرلاپ قويغاندەك ئىدى.

سەئىتىمىز يۇلتۇزلىرى

نۇرالىم ژارىسوۋ ناخشا ئېيتقاندا...

ھەممەجىم ـ جىت، ئوز خىياللىرى بىلەن بەنت. بىرلىرىنىڭ كوزلىرىدە لاپىلدىغان ياش پەيدا بولدى، ئۇلار ژىغلاۋاتامدۇ نېمە؟ ھە، ئۇلار مەزگىلسىز جۇدا بولغان ئەزىز ئانىلىرىنى ئويلاۋاتىدۇ، مېھىر دەريا، باغرى ئىسسىق ئانىلىرىنىڭ قۇچىغىغا باش قويۇپ ئەركىلىگەن چاغلىرىنى كوز ئالدىغا كەلتۈرۈۋاتىدۇ. ئۇنىڭ بۇ ناخشىسى ئانىلارنى سېغىندۇراتتى، كىنىتەتتى، ئانىلارنىڭ ھىدىنى بۇرۇنلارغا بېغىشلىدەك پۇرىتاتتى...

توۋۇا، بۇ ناخشىلارنى ھەممە ئېيتىدۇ. لېكىن باشقىلارنىڭ ئىجراسىدىكى ئادەملەرگە مۇنچىلىك تەسىر قىلغانلىغىنى بايقىمىغان ئېكەنمەن. نۇرالمىنىڭ ئالالاتائالا ئاتا قىلغان مۇكۈلۈق ئاۋازىدىكى مۇنچىلىك قۇدرەت ـ كامالەتكە، ھسىيات ـ تۇيغۇغا ئاپىرىن ئېيتماي مۇمكىن ئەمەس. ھە، سويگۇ ئادەمگەمۇ. ئادەم ناخشا ـ سازسىز ياشالمايدۇ. ناخشا ـ ساز مۇھەببەتسىز بولمايدۇ. چۈنكى مۇھەببەت بىلەن، ژۇرەك بىلەن ئېيتىلمىغان ناخشا ياكى چېلىنمىغان ساز قەلبلەرنى مۇنچىلىك ھاياجانغا سېلىپ، ژۇرەكلەرنى تەۋرىتەلمەيدۇ، تىترىتەلمەيدۇ. ئادەمگە بۇ قەدەر خوشاللىق، راھەت ياكى ھەسرەت بېغىشلالمايدۇ، سېھرلىق قانىتى بىلەن چەكسىزلىككە قانات قاقالمايدۇ، پەرۋاز قىلالمايدۇ. ھە، ژۇرەكنىڭ تارى بولمىدۇ دېيىشمىدۇ. لېكىن ئۇ ھەر نەرسىگە چىرتىلىۋەرمەيدۇ. ناخشا ئېيتقۇچى ياكى ساز چالغۇچى غايەت نازۇك قەلب ئېگىسى بولغاندىلا ژۇرەك تارىنى چىرتىپ ئالالايدۇ. دۇتار تارى بارماق بىلەن، قەلب تارى بولسا غايەت نەپس، غايەت ئىزگۈ، غايەت بېغۇبار ھىس تۇيغۇلار قۇدرىتى بىلەن چىرتىلىدۇ. نۇرالمىنىڭ ئىجراسىدىكى ناخشىلار ئوزىنىڭ غايەت نەپس ۋە مۇكۈلۈقلۇغى بىلەن، غايەت ئىزگۈ ۋە بېغۇبارلىغى بىلەن ژۇرەكلەرگە تومۇرلاردىكى قان بىلەن ئېقىپ كىرەلەيدۇ. ئۇنىڭ تەكرارلانماس ئاۋازى، ئىجراچىلىق ماھارىتى بىلەن سەنئىتى ھەر قانداق قەلبنى تەۋرەتمەي قويمايدۇ. دېمەك، ئۇنىڭدا سىز بىلەن بىزنىڭ ژۇرەك تارلىرىمىزنى چىرتىپ ئوتىدىغان قۇدرەت ـ كامالەت بار.

نۇرالىم ژارىسوۋنىڭ سىنئالغۇ لېنتىسىغا يېزىۋالغان كونسېرتى تامام بولدى. ئادەملەر بىر ـ بىرلەپ چارلىشىپ، بىردىن تونالمايلا قاپتىمەن، ـ دېدى يۇسۇپ ئاكا. ـ تالانتكىغا قايىل مەن، بالام. ھەر بىر ناخشىنى بابىغا يەتكۈزۈپ ئېيتسەن، رەخمەت ساڭا. سەنئىتىمىزنى كۆللەندۇرىدىغان سىلەرگە ئوخشاش تالانت ئېگىلىرى خەلقىمىزگە كېرەك...

نۇرالىم ئوز ئارا بىر ئاز پاراكلاشتى. ئىنتايىن كەمتەرىن، خۇش سوھبەت بۇ ناخشىچى ژىگىت يازغۇچىلىق ھەر بىر سوئالىغا تولىمۇ كىچىك پېئىلىق بىلەن جاۋاپ بېرەتتى.

ـ نۇرالىم، ھاراق ئىچەمسەن، تاماكا چېكەمسەن؟ دەپ سوراپ قالدى بىر چاغدا يازغۇچى.

ـ ياق، ـ دېدى ناخشىچى ئۇيالغاندەك بولۇپ.

ـ ناھايىتى ياخشى. مەن ئېيتمىساممۇ ئوزەڭ ياخشى بىلىسەڭ كېرەك، بۇ ھاراق، تاماكا دېگەن كاساپەتلەر ئاۋازنى بۇزىدىغان نەرسىلەر. 1953 ـ ژىلى شەرقىي تۈركستاندا ساڭا ئوخشاش ئەجايىپ ئاۋازلىق سەيدۇللام دېگەن ناخشىچى ژىگىت چىققان ئىدى. بىز ئۇنىڭ كېلەچىكىدىن كوپ ئۈمۈتلەرنى كۈتكەن ئىدۇق. بىراق ئۇ ئېچىشكە، چېكىشكە بېرىلىپ ئاۋازىنى يوقىتىپ قويغان. مېنىڭ ساڭا ئېيتىدىغىنىم، موشۇ كۆنگىچە ئىچمىگەن ئېكەنسەن، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ئۇ كاسالەتنى ئاغزىڭغا ئالما، بالام. ئاۋازىڭنى كوز قارىچۇغىڭدەك ئاسرىشىڭ كېرەك. چۈنكى سېنىڭ سەنئىتىڭ خەلقىمىزگە كېرەك؟!

ـ ناھايىتى ياخشى كەپنى قىلدىڭىز، يۇسۇپ ئاكا، ـ مەنمۇ يازغۇچىمىزنىڭ سوزىنى قۇۋۇتلىدىم. ـ نۇرالىم ئوزى ياخشى بىلىدۇ. شىنجاڭ ناخشا ـ ئۇسسۇل ئانسامبلىدا ئەخمەتجان دېگەن گىتارا چېلىپ، ناخشا ئېيتقۇچىلارغا ئەجايىپ بىر تالانتلىق ئارتىست ژىگىت بار ئىدى. گىتارا چېلىشتا ئەجايىپ داڭلىق ئەشۇ ژىگىت ئاق تاماكا (خىروئىن) چېكىشكە بېرىلىپ، ئاخىرىسىدا ئوزىنى ئوزى نابۇت قىلغان. ئەشۇنداق ئىشلاردىن خۇدا ئوزى ساقلىسۇن! ئاخىر تالانت، قابىلىيەت دېگەن كورۈنگەنلا ئادەمگە نەسىپ بولۇپ قالمايدىغان نەرسە ئەمەستە! بىزنىڭ خەلقىمىز نۇرالمىنىڭ كېلەچىكىدىن زور ئۈمۈتلەرنى كۈتىدۇ.

ـ رەخمەت سىلەرگە، ـ دەپ سەل قىزىرىپ، كەمتەرلىك ئىپادىسىنى ئەكس ئەتتۈرگەن ناخشىچى ژىگىت مىننەتدارلىغىنى ئىزھار قىلدى شۇندا.

* * *

نۇرالىم ژارىسوۋ 1964 ـ ژىلى ئۈيغۇر ناھىيەسىنىڭ ئاۋات يېزىسىدا دېخان ئائىلىسىدە دۇنيا غا كەلگەن. دادىسى مامۇت ئاكا بىلەن ئانىسى ئايمخان ھەدەكولخوزدا ئىشلەپ، يەتتە بالا ـ بەش ئوغۇل، ئىككى قىزنى ئوستۈرۈپ قاتارغا قوشتى. مامۇت ئاكا سەنئەتنى سويىدىغان كىشى بولغانلىقتىن، ئانچە ـ مۇنچە سازچېلىپ، ناخشىمۇ ئېيتىپ قوياتتى. بالىلارنىڭ ئالتىنچىسى نۇرالىم كىچىگىدىنلا ئۇتار، راۋاپلارنى دىرىگلىتىپ چېلىپ، دادىسىغا گىشىپ ناخشىلارنى ئېيتىپ چوڭ بولدى.

بولىدىغان بالا كىچىكىدىن دېمەكچى، نۇرالىم بىرىنچى سىنىپتىن باشلاپلا مەكتەپ سەنئەت ھەۋەسكارلار كرۇژوكىغا قاتنىشىپ، ناخشا ـ سازدىن دەرس بېرىدىغان ئەكرەم ھەمرايېۋ مۇئەللىم بىلەن مەشغۇلات ئوتكۈزەتتى. تورتىنچى سىنىپتىن كېيىن نۇرالىم قەھرىمان مۇئەللىمنىڭ قولىدىن ناخشا ـ ساز دەرسىدىن تەلىم ئالدى. شۇڭا نۇ ئەشۇ ئوستازلىرىنىڭ نامىنى ھورمەت ۋە پەخىرلىنىش بىلەن قىلغا ئالىدۇ.

ئوتتۇرا مەكتەپنى تاماملىغان نۇرالىم ناھىيەدىكى «ئارزۇ» ئانسامبلىغا كىرىپ، بىرەر ژىل ئىشلىگەندىن كېيىن، 1982 ـ 84 ـ ژىللىرى ھەربىي خىزمەتتە بولدى. ئارمىيەدىن قايتىپ كېلىپ يەنە ئوزىنىڭ سويۈملۈك ئانسامبلىغا ناخشىچى بولۇپ كىردى. بۇ يەردىكى ئوستازى، ئانسامبلنىڭ شۇ چاغدىكى بەدىئىي رەھبىرى يۈنۇس ئىمروۋ بولدى. 1986 ـ ژىلى نۇرالىم ئالمۇتىغا كېلىپ، چايكوۋسكىي نامىدىكى ئوچىلىشچىنىڭ ئۈيغۇر بولۇمىگە ئوقۇشقا چۈشتى. مەزكۇر بىلىم دەرگاھىنىڭ 3 ـ كۇرسىدا ئوقۇۋاتقىنىدا، كېلەچىكىدىن زور ئۈمۈتلەرنى كۈتكۈزىدىغان ئەجايىپ ئاۋازلىق بۇ ژىگىتنى جۇمھۇرىيەتلىك ئۈيغۇر تىياتىرى ئوزلىرىگە تەكلىپ قىلىشتى. ئۇ بىر تەرەپتىن ئوقۇپ، بىر تەرەپتىن تىياتىردا ئىشلىدى. مانا شۇنىڭدىن بۇيان ئۇ «ناۋا» ئانسامبلىنىڭ ناخشىچىسى.

1994 ـ ژىلى توققۇز ئادەمدىن تەركىپ تاپقان تىياتىرنىڭ ئاتاقلىق ئارتىستلىرى قاتارىدا نۇرالىم ژارىسوۋمۇ ئانا ۋەتەنگە بېرىپ، خوتەن ئانسامبلى بىلەن بىرلىكتە «دوستلۇق ئانسامبلىنى» ئۈيۈشتۈرۈپ، ئىككى يېرىم ئاي جەريانىدا ۋەتەننىڭ كوپلىگەن شەھەر، ناھىيەلىرىنى ئايلىنىپ، ئويۇن كورسىتىپ قايتىش بەختىگە سازاۋەر بولغان.

ـ مەن موشۇ ياقتا ئوغۇلسامۇ، ئانا ۋەتەن مەن ئۈچۈن ئەزىز، ئۇنى بىر ئايلىنىپ كورۈپ چىقىشنى ئارزۇ قىلاتتىم. ئەشۇ ئارزۇيۇمغا يەتكىنىمدىن چەكسىز خوشالمەن، ـ دەيدۇ سوھبەت ئارا نۇرالىم. ـ شۇنچە كەڭ، گوزەل، باي زېمىندا ياشاپ ئوز رۇيمۇ خەلقىمنىڭ كوپچىلىگىنىڭ نامراتچىلىقتاھالىيات كەچۈرىۋاتقىنىغا بەك ئېچىندىم. ئامال قانچە! ئەشۇ قېتىمقى گاسترولدا مېنىڭ بايقىغىنىم شۇ بولدىكى، ئۇيغۇرلار دىيارى ناخشا ـ سازىنىڭ كالىسى ئېكەن. بۇ قېتىمقى سەپىرىم مېنىڭ ئۈچۈن بىر تەربىيە مەكتىۋى بولدى. خوتەندە ۋاقتىمدا كونسېرتتىن كېيىن بىر ئويدە بىزگە زىياپەت بەردى. كىشىلەر ماكاۋ ناخشا ئېيتقۇزدى. «ئۇيغۇرۇم» دېگەن ناخشىنى ئېيتىپ بەردىم. ئۇلارغا ياققان بولۇشى كېرەك، يېڭىۋېلىشتى. ئەشۇ قېتىمدا ئۈرۈمچىدە بىر تۈركۈم ناخشىلىرىمنى كاسسېتا چىقىرىش ئۈچۈن يېڭىۋېلىشقان. كېيىن ئۇ كاسسېتا چىقتى. مېنىڭ سەنئىتىمنىڭ ئانا ۋەتەندە بۇخىل باھالىنىشى مەن ئۈچۈن چوڭ بەختە!

ژۇرەكتىن ئېيتىلغان ناخشا ژۇرەككە يېتىدۇ دېمەكچى، ئەشۇ ناخشىنىڭ ژۇرەكنى تەۋرىتىشى ئۇنىڭ تېكىستىمۇ باغلىقتۇر. بۇ ھەقتە نۇرالىم ژارىسوۋنىڭ تېكىستى بىلەن مۇزىكىسىنى ئوزى ئېجات قىلغان «يولۇكما قاراپ»، «ئانىغا زار بولدۇم» كەبى ناخشىلىرىنى مىسالغا كەلتۈرۈشكە بولىدۇ. ھەزىر نۇرالىم ئابلەھەت ئىسلاموۋنىڭ سوزىگە يازغان ئابلاتجان ماشايېۋنىڭ «ۋەتىنىم» دېگەن ناخشىسىنى ئىجرا قىلىش ئۈستىدە ئىشلەۋاتىدۇ.

* * *

نۇرالىم ژارىسوۋ ناخشا ئېيتقاندا، كىشىنىڭ خىيالى ژىراقلارغا پەرۋاز قىلىدۇ، ئۇنىڭ ھەر قانداق ژۇرەكنى تىترىتىش قۇدرەت ـ كامالەتكە ئېگە مۇكەممەل ئاۋازى بىلەن ئىجراچىلىق تالانتى ھەم ماھارىتى، يۇكسەك سەنئىتى ھەر كىمنى قايىل قىلىدۇ.

ئالىمجان باۋدىنوۋ.

ئەخمەتجان روزى

يېڭى شېئىرلار

ئۇلۇق قەشقەر

ئۇيغۇرلىرىم ژۇغۇرۇلسا بىر تەن بوپ،
ئۇلۇق قەشقەر ئەشۇ تەننىڭ ژۇرىكى.
بۇيۇك ئاسمان سەينا بولسا ئۇنىڭغا،
ئۇلۇق قەشقەر ـ شۇ سەينانىڭ تۇرىكى.

باتۇر خەلقىم ئاتىلانغاندا كۆرەشكە،
ئۇلۇق قەشقەر بېسىپ ئوتەر كۆرىكى.
مەيدانلاردا دۇشمەنلەرنى يېڭىشكە،
ئۇلۇق قەشقەر مەدەتكارى يولىكى.

تەڭدىشى يوق مەھمۇد، يۈسۈپ تۇغۇلغان،
ئۇلۇق قەشقەر ئالىملارنىڭ ئوردىسى.
نامى مەشھۇر ئىپار، نازۇك تونۇلغان،
ئۇلۇق قەشقەر قەھرىمانلار ئۇكىسى.

گۈزەللىكنىڭ دۇشمىنى كوپ بولغاچقا،
ئۇلۇق قەشقەر، دۇشمىنىڭ كوپ چېچىكىدىن.
باغ ـ بوستىنىڭ جەڭ مەيدانىغا ئايلىنىپ،
ئۇلۇق قەشقەر، غەم كەتمىدى بېشىكىدىن.

نامى ئوچمەس ئۇيغۇرستان دىيارىم،
ئۇلۇق قەشقەر ـ ئانا ۋەتەن تەختىسەن.
نازات بولۇپ، نوسرەت ياغار ئىلاھىم،
ئۇلۇق قەشقەر ئۇيغۇرلارنىڭ بەختىسەن.

تۇگۈپ ئالغان توپرىغىم

كوچىكەن چاغدا ئانا يۇرتىنىڭ باغرىدىن،
ياغلىنىمغا تۇگۈپ ئالدىم توپراقنى.
پۇراپ ئالسام يۇرت خۇمارى بېسىلا،
توپراقتىكى گۈپۈلدىگەن پۇراقنى.

يۇرتنى ئەسلەپ، پۇرىغاندا توپراقنى،
يۇرتداشلىرىم كوز ئالدىمدىن ئوتىدۇ.
ئوچكەن ئوتلار قايتىدىنلا تۇتىشىپ،
ئوي ـ خىيالىم يۇرتقا ئۇچۇپ كېتىدۇ.

بىر ئوچۇمدەك تۇگۈپ ئالغان بۇ توپراق،
تار قوينۇمدا خۇددى يۇرتتەك ياتىدۇ.
پاسىبان بوپ مېھىر دەريا ئانىدەك،
ھىجرانلىقتىن ئوز باغرىغا تارتىدۇ.

شۇڭا توپراق مېنىڭ ئۇچۇن توتىيا،
يۇرتۇم بار دەپ كوكرەك كېرىپ ژۇرىمەن.
ئەجداتلارنىڭ ئەزىز تېنى ژۇغۇرۇلغان،
بۇ توپراقنى جاندىن ئەزىز كورىمەن.

گۈل تۇۋىگە كومۇلسەم

چىلسائىمۇ دورىلاردىن كول ياساپ،
داۋا بولماس، جۇدالىقنىڭ دەردىگە.
سەرسەنلىقنىڭ سەۋداسىنى كورمىگەن،
قانداق يەتسۇن دەرتمەنلەرنىڭ قەدرىگە.

ھەسرەتلىرىم سىغمايى قالدى تېنىمغا،
دەرتلىرىمگە دەرت قوشقاچقا دەۋرانلار.
قۇتۇلمىسام جۇدالىقنىڭ ئىلكىدىن،
ئوزى كەلمەس ۋىسال پەيتى، ئارمانلار.

ساقىيىدۇ بەلكى ھىجران يارىسى
ۋىسال سۇيى بار بولاقتا چومۇلسەم.
دەرت ئورنىدا دىدار گۈلى ئېچىلار،
ئانا يۇرتتا گۈل تۇۋىگە كومۇلسەم.

بىرلەشكەن كۈچ يېڭىدۇ

قاچانغىچە ئۇسسۇل ئوينىاپ ژۇرىمىز،
ھېلىمۇ ھېلىمۇ دارىغا تارتىلىۋاتىمىز.
ساۋاق ئېلىپ ئەشۇ قانلىق ئوتمۇشتىن،
ئەگەشمەيلى بولگۇنچىلەر سەپىگە.

بوراندا تاۋۇزلاردەك دومىلاپ،
چۇشەتتۇقمۇ شۇنچە رەقىپلەر قېپىغا.
ژۇرىمىزمۇ غورازلاردەك چوقۇشۇپ،
ئۇيۇشماستىن ئىتتىپاقنىڭ سەپىگە.

قوش بىلەكتە تۇگۈلەيلى مۇش بولۇپ،
قويۇپ بەرمەي بارماقلارنىڭ مەيلىگە.
بىرلەشكەن كۈچ تاغنى ـ تالقان قىلىدۇ،
يول قويمايمىز كەلگۈندىلەر پەيلىگە.

قوشۇلغان چاغدا

جېنىمغا جانان قوشۇلغان چاغدا،
سويگۇ بېغىمدا ئېچىلار گۈللەر.
باھار بۇلۇتى سەيكەندە ئۇنچە،
قايتا گۈللىنەر چاكىغان چوللەر.

جېنىمغا جانان قوشۇلغان چاغدا،
ئۇنتۇلۇپ كېتەر دەرت تارتقان كۈنلەر.
ئىلى بويىدا ئېيتقاندا ناخشا،
جارانگلاپ كېتەر بوغۇلغان ئۇنلەر.

جېنىمغا جانان قوشۇلغان چاغدا،
يەركە غۇلايدۇ يەلكەمدىن ژۇكلەر.
روھىم گويا كى گاگگۇك ژىگىتتەك،
قىرلىنىپ كېتەر بېشىمدا بوكلەر.

جېنىمغا جانان قوشۇلغان چاغدا،
بىللە قاينايمەن كۆرەش مەيدانىدا.
ئۇگۇتتەك ئۇيغۇر بولغىنىم ئۇچۇن،
قەلبىم سۇ ئىچەر ئۇيغۇرستاندا.

تىل تاپمىسا ئەل بىلەن

يۇرت ئىچىدە ھوكۇم سۇرسە تەكسىزلىك،
بۇزىلىدۇ بەلكى ئەلنىڭ بىرلىگى.
كۆرەشلەردە تىل تاپمىسا ئەل بىلەن،
باتۇرنىكمۇ ئۇشتىلىدۇ بىلىگى.

دوستلۇق بىلەن شوھرەت تاپار ئادەملەر،
يالغۇزلۇقتا ئۇزىلىدۇ ئىلىگى.
ياشلىغىدا تىل تاپمىسا ئەل بىلەن،
قېرىغاندا بىلىنىدۇ كىملىگى.

داۋانلارنى ئاشقان چاغدا كارۋانلار،
بولۇش كېرەك بىر ـ بىرىنىڭ يولىگى.
يول ژۇرگەندە تىل تاپمىسا ئەل بىلەن،
چولدە قالار ئۇنداقلارنىڭ ئولىگى.

دۇشمىنىمۇ غالجىرلىشىپ تۇرغاندا،
چىكىنگەن خوپ خەلقىمىزنىڭ ئوملىگى.
ۋەتەن ئۇچۇن تىل تاپمىسا ئەل بىلەن،
قولغا كەلمەس ئانا ۋەتەن ھۇرلىگى.

ئىلاخۇن ھوشۇر

دىلىمدا ئىمان، قولۇمدا قەلەم

مۇناجەت

ژۇرسەم مەن تۇپ ـ تۇزلا يولدا ئېزىقىپ،
ئاشىغۇ بېقارار كۆلگە قىزىقىپ،
ناپاك پۇل ئىشقىدا دەريادا ئېقىپ،
ناپاك دىل قەستىدە قانىتىم قېقىپ،
ياشىسام، ئىشلىسەم بېتەرەپ، بېغەم،
ئەپۇ ئەت بەندە كۈنى ياراتقان ئىگەم!

بوزەكۇ ـ مومۇنگە قىلسام خىيانەت،
ئائىلە ـ ئويۇمگە ئەكەلسەم مەن دەرت،
ئاتامنى، ئانامنى قىلمىسام ھورمەت!
ئىلىپتى، دوستلارنى قىلسام ئەگەرلەت،
ياشىسام، ئىشلىسەم بېتەرەپ، بېغەم،
ئەپۇ ئەت بەندە كۈنى ياراتقان ئىگەم!

ۋىژدانسىزلىقتىن يوقاتسام مەن ئەس،
ئىنساپسىزلىقتىن بولسام رەزىل، پەس،
مەنسەۋۇ ـ منبەركە بولسام خۇشتارمەس،
قىلسام نائۇمۇت ئوز جېنىمغا قەست
ياشىسام، ئىشلىسەم بېتەرەپ، بېغەم،
ئەپۇ ئەت بەندە كۈنى ياراتقان ئىگەم!

ژۇرسەم مەن ئادىلىنىڭ يولىنى پايلاپ،
ژۇرسەم مەن دادىلىنىڭ دىلىن يات ئەيلەپ،
ژۇرسەم مەن كۆرەشتە كوۋۇكتەپ لەيلەپ،
ژۇرسەم مەن بەس ـ بەستە ئوزەمنى ئويلاپ
ياشىسام، ئىشلىسەم بېتەرەپ، بېغەم،
ئەپۇ ئەت بەندە كۈنى ياراتقان ئىگەم!

خىسلىتىڭ، قىسمىتىڭ كارامەت ئۇلۇق،
شەرەپەت، مېھرىڭگە شۇكرى مىڭ قاتلىق،
مۇرىۋەت، مېھرىڭگە شۇكرى مىڭ قاتلىق،
قەلبىمنىڭ ئىلھامى سەن ئوزەڭ ئوتلۇق،
ياشىسام، ئىشلىسەم بېتەرەپ، بېغەم،
ئەپۇ ئەت بەندە كۈنى ياراتقان ئىگەم!

ھاياتلىق قازىنى قاينىماس سەنسىز،
قۇشلارمۇ ئېچىلىپ سايرىماس سەنسىز.
ئەۋلاتلار شوخ يايراپ، ئوينىماس سەنسىز،
چىن شاتلىق تويىنى تويلىماس سەنسىز
ياشىسام، ئىشلىسەم بېتەرەپ، بېغەم،
ئەپۇ ئەت بەندە كۈنى ياراتقان ئىگەم!

كۆزىتىپ تۇرسەن ياخشىلىق تىلەپ،
ئۇزىتىپ تۇرسەن ياخشىلىق تىلەپ.
نادانلىق قىلسام مەن بەزەن ئەركىلەپ،
قەدىمنى ئوڭشايسەن مۇرەمدىن يولەپ.
ياشىسام، ئىشلىسەم بېتەرەپ، بېغەم،
ئەپۇ ئەت بەندە كۈنى ياراتقان ئىگەم!

ئاللا ئەمرىن ياد ئەيلىدىم

مەيلى كويسەم كويەي ئوتتا سەن كويمىگىن،
ئېتىۋارسىز قالسام قالاي، سەن قالمىغىن.
رەنجىشىم پوق بۇ ھاياتتا قىينالساممۇ،
بېۋاق قۇرۇپ، سولسام سولاي، سەن سولمىغىن.

يامانلارنىڭ دەردىن ھامان مەنلا تارتاي،
ئاتىلارنىڭ روھىن يوقلاپ، قەرزىن ئوتەي.
غەملىرىنى، دەملىرىنى كۆيگە قېتىپ،
ئانىلارنىڭ مېھرىن ساقلاپ، پەرزىن ئوتەي.

ئەجداتلاردەك ياشاپ مەغرۇر ئىنسان سۈپەت،
ھالسىزلارغا، مومۇنلەرگە قىلمايي توھمەت.
ئەيىپ ئىزدەپ ئوزگىلەردىن ياشاش شەرتمۇ،
پەيلى يامان ناپاكلاردەك ژىغىپ ئەخلەت.

كايىمايمەن ئوزگىلەرگە چىشىم بىلەپ،
شاتلىنىمەن ئادەملەرگە ئامەت تىلەپ.
نادەم سۈپەت، ئىنسانلىغىم تازا ساقلاپ،
ئاتلىنىمەن ئۇ دۇنياغا مەن ئەركىلەپ.

مەيلى، مەيلى پولمىسمۇ پۇل، بايلىغىم،
كەلمەس ئەلنىڭ ئىچكەن سۇيىن ھېچ لايلىغىم.
كېلەر ھامان سادىقلىغىن نامايىش قىپ،
ئاتىلارنى، ئانىلارنى ياد ئەيلىگىم.

ئوزگىلەرگە كوز ئالايتىپ ياشماق تەس،
ئوزگىلەردىن ئامەت كۆتۈپ ئىشلىمەك تەس.
مېھمان مىسال ژۇرگەن بىلەن بۇ ھاياتتا،
يامان ئويدا ياشاش ئەسلا ئوزەڭگە قەست.

بارنى يوق دەپ كورۇنگەنگە دەرت ئېيتمىدىم،
كورنى يەكلەپ، سۇرۇنگەندىن دەم كۆتمىدىم.
پەيتى كەلسە دۇشمىنىمنىڭ بېشىن ئاتلاپ،
بۇلاپ، تالاپ، ئوزگە رىسقىن مەن ژۇتمىدىم.

ئەزبىرائىلى بولمىسمۇ پۇل، بايلىغىم،
كەلمەس مۇتلەق يامانلىقنى ھېچ ئويلىغىم.
ياراتقانىنىڭ بەركىنىگە شۇكرى قىلىپ،
روھىي ئوستاز، ئاللا ئەمرىن ياد ئەيلىدىم.

ئىلتىجا

مەلۇمغۇ ئوزەمنىڭ ئاقلىغىم خۇدا،
قەلبىمنىڭ پاكىزە ـ پاكلىغى خۇدا،
ئىشىكىگا قۇربانە سادىق بىر جانىمەن،
يامانات، يامانىدىن ساقلىغىن خۇدا.

سوغۇلماس بۇلاقتۇر نامىڭ تىنىلمىدا،
يالقۇنلۇق چىراقتۇر نامىڭ دىلىمدا.
سەن ئاتا قىلغان ئو ـ قۇرئانۇ ـ كەرىم،
مۇقەددەس بايراقتۇر مېنىڭ يولۇمدا.

سېنىڭسىز بېخوۋۇپ ياشالمايمەن ھېچ،
سېنىڭسىز مەن تولۇپ، ياشنالمايمەن ھېچ.
سېنىڭسىز پەرۋازدا قاناتسىز قۇشمەن،
سېنىڭسىز داۋاندىن ئاشالمايمەن ھېچ.

مەن ئۇچۇن بېباھا ئۇلۇغۇم بىرسەن،
مەن ئۇچۇن خىسلەتلىك تىلسىملىق سىرسەن.
ھەر قاچان قەلبىمگە مېھرىڭ تارىغان،
ھېممىتىڭ بېقىياس قۇياشلىق نۇرسەن.

غەملىرىم كۆزىتىپ تۇرسەن ھەر چاغ،
دەملىرىم كۆزىتىپ تۇرسەن ھەر چاغ.
ياخشىغا جور قىلىپ، ياماندىن قورغاپ،
سەپەرگە ئۇزىتىپ تۇرسەن ھەر چاغ.

مەلۇمغۇ ئوزەڭگە پاكلىغىم خۇدا،
ناپاكلار دەستىدىن ئاقلىغىم خۇدا.
ئاداشسام، پۇتلاشسام قەدىرلىگە يەتمەي،
بەندە كۈنى بالادىن ساقلىغىن خۇدا.

تەكۈرىم

كارامىتىڭگە ئىمانىم كامىل،
زور ھېممىتىڭگە زامانىم ئامىل.
ھەر قاچان تەييار، بولسا كەر ئەمرىڭ،
ساڭا بەخشەندە، بەخشەندە بۇ دىل.

ژىقىلسام بېۋاق يوللاردا تېنەپ،
قەدىمنى مۇرەمدىن يولەپ.
كۆزىتىپ ھوشيار، قەدەمگە ـ قەدەم،
ژۇرسەن ھەر چاغ ياخشىلىق تىلەپ.

كوزۇم كورمىسە، كوھەر چىرىغىم،
دىلىم چاكىغسا شېكەر بۇلىغىم.
مۇسۇلمانلىغىم ـ شانۇ ـ شاۋكىتىم،
قولدا مۇقەددەس كوتسەر تۇغۇم.

ساخاۋىتىڭگە ئىمانىم كامىل،
كۇچ ـ قۇدرىتىڭگە قۇرئانىم ئامىل.
ساڭا بىر ئومۇر سىغىنىپ ھەر ۋاق،
ئوتەر ئاللا دەپ، ئاللا دەپ بۇ دىل.

ئىبرايىم بارات

مەنزىلىمدىن ئاداشمىدىم

مېنىڭ خەلقىم ئامى ساڭا ھېچ يەتمىدى،
ھەر قەدەمدە كوكسىمىزگە قادالدى ئوق.

مەيلى، ژىللار بېرەھىم بوپ ئوتسەڭمۇ سەن،
ئوز يولۇڭ ئۇ ئوتىۋەركىن ئاغرىنمايمەن.
يېقىن ئۇ كۈن،
كېلەر پۇرسەت بىزگىمۇ ھەم،
ئۇموت بىلەن مەغرۇر باقتىم، يېلىنماسمەن

* * *

قەرىتىسامۇ ژىللار مېنى يوللىرىڭدا،
لېكىن بارار مەنزىلىمدىن ئاداشمىدىم.
قار، شۇنقارغان،
جۇدۇنلۇق كۈن بورانلاردا
باسقان ئىزىم، مەۋقەمدىن چاتاشمىدىم.

قار، شۇنقارغان، مەنزىلىمدىن ئاداشمىدىم،
قەرىتىسامۇ ژىللار مېنى يوللىرىڭدا،
لېكىن بارار مەنزىلىمدىن ئاداشمىدىم.
ئويلىما سەن، گەر ژىقىلسام كومۇلەر دەپ.

مىللىونلار بار كەينىمدە بەس،
كومۇلمەسمەن.
كۆرەش ئۇچۇن باغلىغان بەل، تۇرگەن يەڭنى،
ئانت ئەتكەنمەن، تا ئەبەتكە مەن يەشمەسمەن.

ژىللار، يولۇڭ ئادالەتلىك بوپ ئوتمىدى،
بىرىگە بەخت ئاتا قىلدىڭ بىرىگە يوق.

مۇنداقمۇ بولىدۇ

لەگمەن يەيمەن دەپ...

ئىتالىيەلىك لىلىانا پارادى رېستورانلار-نىڭ بىرىدە كەچلىك تاماققا تەكلىپ قىلىنىپ، كۆتۈلمىگەن ھادىسىگە دۇچار بولىدى.

ھەممە ئىش سېپاكېتتى - لەگمەننى ئىشتىھا بىلەن يېيىشتىن باشلاندى. ئۇ بىر ئۆلكا چوپنى ئاغزىغا سېلىشى بىلەنلا نېمىدۇ بىر نەرسىنىڭ غۇچۇرلىشىنى، كېيىن قاندا قتۇر بىر تاشنىڭ ئىككى چىشى ئارىسىغا مەكەم كىرىپ قالغانلىقىنى سەزدى. كەيپىيات بۇزۇلدى، ئاغرىق باشلاندى. ئاشپەزنىڭ لىلىانا ۋە ئۇنىڭ دوستلىرىدىن ئەپۇسورىشىمۇ، تاماق پۈلىدىن ۋاز كېچىشىمۇ بوزۇلغان كەيپىياتنى ئوڭشالمىدى. چىش ئارىسىدىكى تاشنى كوچىلاپ چىقىرىش ئۈچۈن قىلىنغان ھەرىكەتلەر نەتىجە بەرمىدى. ئەتىسى لىلىانا چىش دوختۇرىغا بارىدى. بۇيەردە ھەيران قالارلىق ۋاقىلمەدى. ياش ئايالنىڭ چىشلىرى ئارىسىغا كىرىۋالغان نەرسە ئادەتتىكى تاش ئەمەس، قىممەت باھالىق بىر نەچچە كارات لىق ئالماز ئىكەن...

ھەممىسى بىردىن تۇغۇلسا، نېمە بولار ئىدى؟

كېسىرلىق گىنېكولوگ ئاپالىدېس ئۇزىگە كورۇنۇشكە كەلگەن ھامىلدار ئايالنى بەتەپسىل تەكشۈرۈشتىن ئوتكۈزىۋاتقاندا قىزىق ۋاقىە بولدى: ئۇ ئاپىپارات ئارقىلىق ياش ئايالنىڭ قوسىغدا ئۇن بىر نارسىدىنىڭ تورەمسىنى كورگەندە ئوز كوزىگەئوزى ئىشەنمەي قالدى.

بۇ مىكلىغان ھامىلدار ئايالالارنى تەكشۈرگەن تەجرىبلىك گىنېكولوگ ئۇچۇنلا ئەھمىس، باشقىلار ئۇچۇنمۇ چوڭ يېڭىلىق ئىدى.

چوشقىنى دەپ بېشىدىن ئايرىلدى

تۇلا ۋىلايىتى كىموۋسكىي ناھىيەسىنىڭ بىر يېزىسىنوھرى يېڭى ئۆستىلىگە چوشقا گوشى تەييارلاشنى قارار قىلدى. ئۇيالىتىنى ياخشى ئىشتىكلىتىپ، چوشقا يانقان ئىغىلغا كىردى. ئۇ چوشقىنى چاپمەن دەپ پالتىنى بېشىدىن كۆچ بىلەن ئايلاندۇرۇۋىدى، ئۇنىڭ ئوتكۇر بىسى ئوز بېشىغا تېگىپ، شۇيەردىلا جان ئوزدى.

شۇنداق قىلىپ، چوشقا ئامان قالدى، ئولگەن كىشى ئەندىلا 63 ياشقا كىرگەن ئىدى.

يالقۇنلۇق نەپەس

1927 - ۋىلى بارلىق كېزىتلەر ئوزىنىڭ نەپەسى بىلەن... ئوت كېتىشنى پەيدا قىلىدىغان نېگر ئاندېرۇۋدنىڭ ھەيران قالارلىق خوسۇسىيىتى بىلەن ئاق شارلىدېنتىنىڭ شەخسەن شۇغۇللىنىۋاتقانلىغى ھەققىدىكى خەۋەرلەر بىلەن تولۇپ كەتكەن ئىدى.

بىر كۈنى دوختۇرل. ۋۇدمانغا ياش بىر نېگر بالا كېلىپ يارىدەم سورىدى. دوختۇر نىڭ تەكتلىشىگە قارىغاندا، توۋەندىكى ۋاقەيۇز بەرگەن. ئاندېرۇۋد كىمدۇ بىر نېمىنىڭ قول ياغلىغىنى ئېلىپ، ئاغزىغا مەككەم تۇتۇپ، ئۇنىڭ ئارقىلىق نەپەس ئېلىشقا باشلاتتى. بىر نەچچە سېكۇنىتتىن كېيىن قول ياغلىققا ئوت تۇتۇشۇپ، ھېچ نەرسىسى قالماي كويۇپ كېتەتتى.

ھەر قانداق بىرەر قۇۋۇلۇقنى ئىستىسناقىلىش ئۈچۈن ئاندېرۇۋد تولۇق يېشىنەتتى، ئاغزىنى چايقاتتى ۋە جىددىي تەكشۈرۈشتىن ئوتكۈزىلەتتى. لېكىن بەربىر ئۇ ئوزدە كۈچلۈك نەپەس بىلەن قەغەزنى ياكى رەختنى كويدىرىۋېتەتتى. ئۇ قۇرۇق يوپۇرماقلارنى ژىغىپ، ئاندىن ئۇنىڭغا قارىتىپ نەپەس ئېلىپ، گۈلخان ياندۇراتتى. دوختۇرلار نېگرنىڭ قولىغا خرۇركلارنىڭ رېزىنكا پەلىينى كېيىشكە مەجبۇرلاپ، ئۇنىڭ ئاغزىنى ھەر خىل سۇيۇقلۇق ئېرىتمىلار بىلەن چايقىدى، - بۇنىڭ ھېچ قانداق نەتىجىسى بولمىدى. ئاندېرۇۋد ئوت كېتىش ھادىسىلىرىنى پەيدا قىلماسلىق ئۈچۈن ناھايىتى ئاۋايلاپ نەپەس ئېلىشقا مەجبۇر ئىكەنلىگىگە شىكايەت قىلغان ئىدى.

بۇ ھادىسە ئاندېرۇۋد ئوزىنى دوختۇرلارنىڭ ئۇزاق مۇددەت تەكشۈرۈشىگە رازىلىق بەرگەنلىگى بىلەن ناھايىتى نادىر بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. لېكىن شۇنىڭغا قارىماي، ھېچ كىم بۇ سىرلىق ھادىسىگە بىرەر ئەقلىگە مۇۋاپىق چۈشەنچە بېرەلمىدى.

ھەشەمەتلىك بېنادىكى كۇمۇچ قىسقۇچ

يەنە بىر ئەجايىپ خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئادەم - ۋېنگرىيەلىك فرانس پولگار. پاكا بويلۇق، چاچلىرىغا ئاق كىرگەن بۇ سېھىرگەر ھېچ نەرسە بىلەن ئوزىگە باشقىلارنىڭ جەلپ قىلىش ئىقتىدارى يوقتەك كورىنەتتى، ھەر خىل شەھەرلەرنىڭ مەيدانلىرىدا ئوز ھونىرىنى نامايىش قىلىش بىلەن ھاياتىن كەچۈرەتتى. لېكىن 1950 - ۋىلى ئۇبىر ئېكسپېرىمېنتنى كوپچىلىك ئالدىدا قىلىپ كورۇشنى تەكلىپ قىلدى.

ئانچە چوڭ بولمىغان كۇمۇچ قىسقۇچنى نيۇ-يوركتىكى مەشھۇر ئېمپايرىستېيتىس بىلدىنگ بېناسىنىڭ (102 قەۋەتلىك) ھەر قانداق جايىغا يوشۇرۇپ قويۇلۇشى كېرەك.

- سىلەر ئۇنى قەيەرگە تىقىپ قويۇشىڭلاردىن قەتئىي نەزەر، مەن ئۇنى چوقۇم تېپىۋالىمەن، - دەپ بىلدۈردى پولگار.

نۇرغۇن ساندىكى ژۇرنالىستلار نىڭ ئىشتىراكىدا پولگار ئوز ۋەدىسىنى ئورۇنلىدى. كۇمۇچ قىسقۇچ ئىشخانا جايلاشقان بولمىدىكى تومۇر ساندۇقتىن تېپىلدى.

قانداق سېھىرگەرلىك يوق. تەتقىقاتچىلار پولات سىمنى ئاغزى بەكتىلگەن ئەينەك قاچىغا سالدى. لېكىن بۇمۇ مونىكاغا قاتتىق سىمنى ئاغزى ئوچۇق دىنوزاۋۇر قىياپىتىگە كىرگۈزۈشكە توسالغۇ بولالمىدى... فانتاستىكمۇ؟

مۇنداق «ئىش» پەيتىدە ئەسۋاپلار ياش قىزنىڭ بەدىنىدە ھارارەتنىڭ ژۇقۇرى كوتىرىلىپ ۋە قانبېسىمنىڭ توۋەنلەپ كەتكەنلىگىنى رويخەتكە ئالدى. مۇنداق ئەھۋال دوختۇرلارنى خالتا كوچىغا ئېلىپ كەلدى. يەنە كېلىپ ئېلېكترونېنسېفالوگرافى ئوخلاۋاتقان ئادەم ئوچۇن خاراكتېرلىك بولغان بوتوكلارنى كورسەتكەن. ئەندى بۇ ئەھۋال ھېچ قانداق قائىدىگە توغرا كەلمەيدۇ.

مۇتەخەسسىلەرنىڭ پىكرىچە، مونىكا-نىڭ كېلە چىگى پارلاق. ئەندى ئۇنىڭ ئانىسى بولسا، مونىكىنىڭ ئومۇرۋايەت قەھرىمانىسىدىن ئەسىرىمەكتە. ئەرلەر بۇ قىزدىن چوچۇيدۇ. ئۇنىڭ كوك كوزلىرى مېتاللىنى ئېگىۋېتىش قۇدرىتىگە ئېگە تۇرسا، ئېرىنى قوچقارنىڭ مۇككۈزىدەك ئېگىۋېتىشى مۇمكىنده.

ئۇيقىسىز ئوتكەن ھايات

قىرغىنچى ژىللىرى ئاق شىنىك نيۇجېرسى شتاتىدىكى تېرېنتون شەھىرىنىڭ چېتىدە ئال فېرېين دېگەن بىر قېرى ئادەم ياشىغان. بۇ ۋاقىتلاردا ئۇ توقسەن ياشلارغا كىرىپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭ بولمىسىدە كارۋىتەمۇ، كېچىكىنە بۇگلىكمۇ يوق. ئال فېرېين ئوزىنىڭ ئۇزاق ئومرىدە بىرقېتىممۇ كوزىنى ژۇممىغان.

فېرېننىڭ ئەقلى قابىلىيىتى ئوتتۇراھال دەرىجىدە ئىدى. سالامەتلىگى ۋە ئىشتىھاسى ياخشى بولۇپ، ئۇ ھېچ قانداق ئىشتىن باش تارتمايتتى. كۈندۈزكى ئەمگەكتىن كېيىن، ئەلۋەتتە، ئۇ چارچايتتى، لېكىن ئۇخلاماياتتى. بوۋاي ئوزىنىڭ سوۋېتلۇك لىگگىلچاق ئورۇندۇغىغا ئولتېرىپ دەم ئالغانلىقىنى ھىس قىلغىنىچە كىتاپ ئوقايتتى. جىسمانىي كۈچ - قۇۋۋىتىنى ئەكسىگە كەلتۈرۈپ، ئۇيەنە ئىشقا كىرىشەتتى.

دوختۇرلار ئۇنىڭ داۋاملىق ئوخلىماي ژۇرۇشىنى ۋە يەنە كېلىپ، ئوزاق ياشاش مەنبەسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلمىدى...

ئۇيقىسىز ئوتكەن ھايات

قىرغىنچى ژىللىرى ئاق شىنىك نيۇجېرسى شتاتىدىكى تېرېنتون شەھىرىنىڭ چېتىدە ئال فېرېين دېگەن بىر قېرى ئادەم ياشىغان. بۇ ۋاقىتلاردا ئۇ توقسەن ياشلارغا كىرىپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭ بولمىسىدە كارۋىتەمۇ، كېچىكىنە بۇگلىكمۇ يوق. ئال فېرېين ئوزىنىڭ ئۇزاق ئومرىدە بىرقېتىممۇ كوزىنى ژۇممىغان.

فېرېننىڭ ئەقلى قابىلىيىتى ئوتتۇراھال دەرىجىدە ئىدى. سالامەتلىگى ۋە ئىشتىھاسى ياخشى بولۇپ، ئۇ ھېچ قانداق ئىشتىن باش تارتمايتتى. كۈندۈزكى ئەمگەكتىن كېيىن، ئەلۋەتتە، ئۇ چارچايتتى، لېكىن ئۇخلاماياتتى. بوۋاي ئوزىنىڭ سوۋېتلۇك لىگگىلچاق ئورۇندۇغىغا ئولتېرىپ دەم ئالغانلىقىنى ھىس قىلغىنىچە كىتاپ ئوقايتتى. جىسمانىي كۈچ - قۇۋۋىتىنى ئەكسىگە كەلتۈرۈپ، ئۇيەنە ئىشقا كىرىشەتتى.

دوختۇرلار ئۇنىڭ داۋاملىق ئوخلىماي ژۇرۇشىنى ۋە يەنە كېلىپ، ئوزاق ياشاش مەنبەسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلمىدى...

لوندوندىكى «بىگ بېن» ساناتنىنى توختىتىپ قويغان ئادەم

ھازىر ئۇرى گېللېپر دۇنيادىكى ئەڭ نامىياب ئېكسترا سېنسلار نىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇ دۇنيادىكى بارلىق ئەللەر دەدېگىدەك بولغان. ئۇرغۇلىغان ئالەملار ئۇنىڭ ئىمكانىيەتلىرىنىڭ سىرىغا قىزىقماقتا. ئۇنىڭ قابىلىيىتى ئەتراپىدىكى دائىمىي مۇنازىرىلەر، دۇشمەنلىرى تەرىپىدىن قىلىنغان ئۇقتۇرۇشلار بۇ ئادەتتىن ھوجۇملار بۇ ئادەتتىن تاشقىرى خۇسۇسىيەتكە ئېگە ئىكەنلىكىنى كۆتىرىپ ئالدۇرماقتا، خالاس.

يالغۇز دەۋرىدىلا ئۇرى ئوز سېھىرگەرلىگىنىڭ ئىسرائىل كالۇپلىرىدا ياشىلىغان ئېھتىياجىدىن، بۇيەردە ئۇ ئۆلكىلار بىلەن قوشۇقلارنى پەقەتلا بىر خىيال كۆچى ئارقىلىق ئېگىۋېتىش بىلەن ئادەملەرنى تاڭ قالدۇرغان ئىدى.

ئاقىش قاكوچۇپ كېلىپ ئۇ ئوز ئىختىدارى بىلەن بىر نەچچە ئىلمىي مەھكىمىنى ئوزىگە جەلپ قىلدى، بۇ ئىلمىي مەھكىمىلەر ئۇتكەن ئۇنىڭ بىلەن ئېكسپېرىمېنتلارنى ئوتكەزدى. ئۇلار ئۇنىڭ تەجرىبىلىرى ئۇتۇق بىلەن ئاياقلاشتى ۋە مەتبۇئات سەھىلىرىگە، ئاندىن تېلېۋىدېنىيەگە چىقتى. كىلىمېر ناھايىتى چوڭ ۋە چاپسان مۇۋاپپەقىيەتكە ئېگە بولۇشقا باشلىدى. ئۇ بىردىنلا ھەممىنىڭ قىزىقىشى ئوبيېكتىغا ئايلاندى. ئۇ سىنچىلاپ قارىغاندا قولىدىكى ئاۋتومويىل ئاچقۇچلىرى، ئاش ۋە چاي قوشۇقلىرى ئوزلىگىدىن ئېگىلىپ كېتەتتى. ئۇ توختاپ قالغان ساناتنى ژىرافتا تۇرۇپ ماگنىتلاپ قويدى. كۈنلەردىن بىر كۈنى ئۇ لوندوندىكى مەشھۇر «بىگ بېن» ساناتىنى ۋە ئۇ كانات يولىنىڭ كوتىرىش مېخانىزمىنى ئەينەن شۇنداق توختاتقان ئىدى. سانائەت دائىرىلىرى ئۇرى گېللېرنى ئالاھىدە باھالاتتى، چۈنكى ئۇ ئۇلارنىڭ يېرىم چاستاكلىرىدا ئېنېرگىيە ۋە باشقا پايدىلىق قىممەتلىك ئۇچۇرلارنى بار. يوقلىغىنى ئالدىن ئۇبېتىپ بېرەتتى. مۇنداق خىزمەتلىرى ئۇچۇن ئۇنىڭغا ئۇرغۇن پۇل تولەنەتتى.

روسسىيە مەتبۇئاتىنىڭ ماتېرىياللىرىدىن.

سېپورت

ئەخمەت ئايۇپوۋ - جۇمھۇرىيەت چېمپىونى

ئۇزۇناغاچ ناھىيەسىنىڭ پالۋانى، 1973-ۋىلى تۇغۇلغان ئەخمەت ئايۇپوۋ ھېچ قانداق قائىدىگە بېقىنمايدىغان چېلىش مۇسابىقىسىدا رەقىبلىرىدىن غالىپ چىقىپ، بىرىنچى ئورۇننى ئېگىلىدى ۋە قىممىتى مىڭ دوللار تۇرىدىغان باھالىق مۇكاپاتقا ئېگە بولدى. بۇ مۇكاپات ئۇنىڭغا ئىلگىرى ئەخمەت ئايۇپوۋ ئۇقۇغان ۋە سپورت بىلەن شۇغۇللانغان ماھارەتلىرى ئاشۇرغان ئۇزۇناغاچ ناھىيەسىدىكى نوم. 1 مەكتەپتە تەنتەربىيە تاپشۇرۇلدى.

چېمپىونلۇققا بۇ مۇۋاپپەقىيەتكە قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ خىزمەت كورسەتكەن ماھىرى ئاتابېك ئەنۋەر ئوغلى ئەلىيېۋنىڭ قوشقان توھپىسى ئازبولمىدى. ئۇستازنىڭ ئېيتىشىچە ئەخمەتنىڭ ماھارىتى ژۇقۇرى، چېلىش ۋاقىتىدا قوللانغان ھىيلە - نەيرەڭلىرى كوپ. بۇ بولسا كېلەچەكتە ئەركىن چېلىش بويىچە جۇمھۇرىيەت چېمپىونلۇقىنىڭ بولغۇسى مۇسابىقىلاردا يەنىمۇ ئېگىز پەللىلەردىن كورۈنۈشىگە كاپالەت بېرىدۇ.

ئى. نۇرلىباي ئوغلى.

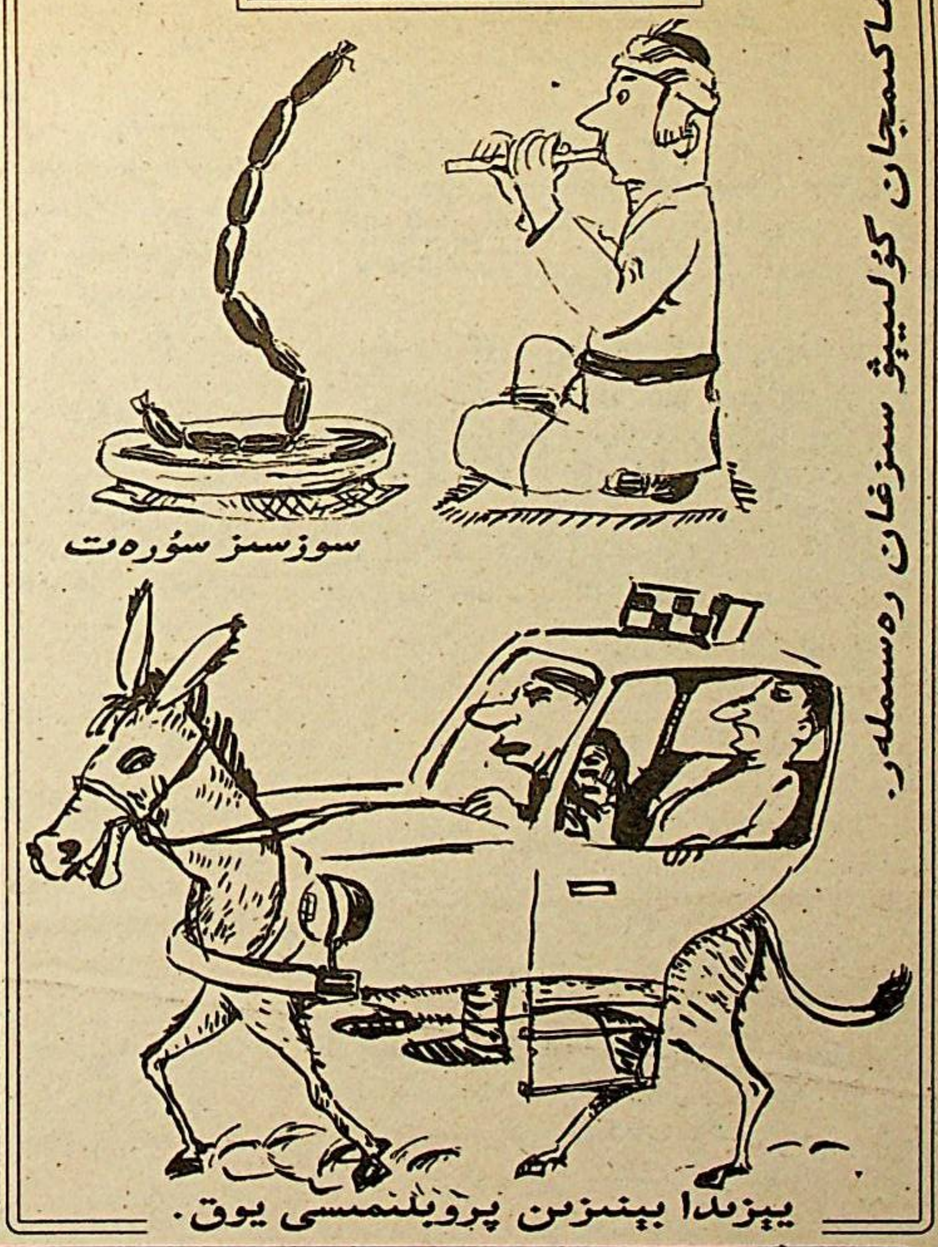
جۇمھۇرىيەتلىك «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى رېداكسىيەسىنىڭ كوللېكتىۋى گېزىتلىرىمىز ئاكتىۋىستى، شائىر

تۇرسۇن ۋاھىدىنىڭ

ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇمنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتىغا، ئۇرۇق - تۇققانلىرىغا چوكقۇر قايغۇرۇپ تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

ھاكىمجان كۆلىيېۋ سىزغان رەسىملەر.

رەسسام ئالبۇمىدىن

باش مۇھەررىيەت. ئازاماتوۋ

يېڭى ھايات

ئالمۇتا، 480044
ئىپەك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8 - قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى - قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ مەتبۇئات ۋە ئاممىۋىي ئەخبارات ئىشلىرى بويىچە مىللىي ئاگېنتلىغى.
تىراژى 3351
زاكاز 9734

تېلېفونلار: قوبۇلخانا - 59 - 84 - 33،
مەسئۇل كاتىپ 01 - 92 - 33،
كاتىبات بولۇمى - 27 - 86 - 33،
ئىجتىمائىي - سىياسىي بولۇم 06 - 86 - 33،
ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بولۇمى 81 - 86 - 33،
ئىختىسات بولۇمى 17 - 86 - 33

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 62359, приложение республиканской общественно-политической газеты «Уйгур авази», регистрационное свидетельство №480, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.

Газета отпечатано в республиканском газетно-журнальном Издательство «Дәүір», Алматы, 480044, пр. Достык,7/4

گېزىتىمىزدە ھېپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېسابلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىيالارغا قايتۇرىلمايدۇ ۋە جاۋاب بېرىلمەيدۇ.

تارا يۇرتۇك تامان بولسا، رەڭگى ـ روىۇك سامان بولماس

يېڭى ھايات

Жаңа Өмір

1997
ژىل
15 ـ فېۋرال
(ھۇت)
شەنبە
№ 4
(4065)

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي ـ سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ ھەپتىلىك قوشۇمچىسى 1970 ـ ژىلى 1 ـ يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

بۇگۈنكى ساندا

2 ـ بەتتە
ئالەمدە نېمە گەپ؟
«ئۇيغۇر ئويىگە» مەھەممەت!
3 ـ بەتتە
سىياسىي جاڭالاشتۇرۇش قۇرۇلۇشلىرىنى خاتىرىلەش ھازىرقى ئەۋلادنىڭ بۇرچىدۇر
ئارىخىنىڭ تاجچىق ساۋاقلىرى
4 ـ بەتتە
ئەۋرۇك ئاتا يەر ئاكى ئەتەۋ تۇغرىلىق مەدەنىيەت
5 ـ بەتتە
ۋانكىنىڭ ئاخىرقى بېشارىتى
6 ـ بەتتە
ئەيىپ ككۈن ئىنجامىدىن تۇغۇلغان ئىجادىيەت
7 ـ بەتتە
«مەن ژىتسىغا كىم قويۇپتۇ، سودىگەر يار تۇتقىنى»

بىز قانداق ياشاۋاتىمىز؟

ئوتتۇرا ھېساپتىكى مائاشقا نېمە سېتىۋالغىلى بولىدۇ

يېقىندا قازاقستان جۇمھۇرىيىتى مىنىستىرلار كابىنېتىدا بولغان بىر مەتبۇئات كونفېرېنسىسىدە ھۆكۈمەت مەتبۇئات مەركىزىنىڭ باشلىغى ھازىر قازاقستاندا ئاھالىنىڭ ئوتتۇرا ھېساپتىكى ئايلىق مائاشى 103 ئاق ش دوللىرىنى تەشكىل قىلىدىغانلىقىنى، بۇ بولسا م دھ مەملىكەتلىرى ئارىسىدا روسىيە فېدېراتسىيەسىدىن كېيىن قازاقستاننىڭ ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغانلىقىنى تەكىتلىدى. ئەلۋەتتە، مۇنداق كورسەتكۈچ بىلەن ھۆكۈمەت ئايىپاراتى ماختىنىشى مۇمكىن، لېكىن ھەقىقىي ئەھۋال قانداق؟ ھازىرقى بازار باھالىرى بىلەن ئەينە شۇ 103 ئاق ش دوللىرىغا (ئەگەر مائاش ئايلاپ ئارقىغا سوزۇلىدىغان بولسا) بىر ئايدا بىر ئادەمگە ئوتتۇراھال ياشىشى ئۈچۈن قانچىلىك پۇل كېتىدۇ؟ مۇنداق سوئالغا بىر خىل جاۋاپ تېپىشقا بولمايدۇ، چۈنكى جۇمھۇرىيەتتىكى ھەر بىر ئۆلايەتتە ئوزۇق ـ تۇلۇك باھالىرى ھەر خىل، شۇنداقلا ئادەملەرنىڭ تاپاۋىتىمۇ، تەبىئىي ئوخشاش ئەمەس. ئىختىساتچىلاردا «ئىستېمال كورزىنىسى» دېگەن چۈشەنچە بار. بۇ بىر ئادەمگە بىر ئايدا ھاياتىي مۇھىم بولغان ئوزۇق ـ تۇلۇك مەھسۇلاتلىرىنى سېتىۋېلىشقا سەرپ قىلىنىدىغان ئوتتۇرا ھېساپتىكى مەبلەغ كوزدە تۇتۇلغان «ئىستېمال كورزىنىسىدۇر». ژۇقۇردا تەكتلىگىنىمىزدەك، 33 ئاساسىي ئوزۇق ـ تۇلۇك مەھسۇلات تۈرىدىن تەركىپ تاپقان «ئىستېمال كورزىنىسى» ھەر بىر ئۆلايەتتە ھەر خىل. مەسىلەن، ئۇ شىمالىي پايتەخت ئاقمولدا 2275 تەڭگىنى تەشكىل قىلسا، قىزىلوردىدا 9987 تەڭگىنى، چىمكەنتە 3062,5 تەڭگىنى، ئەندى ئالمۇتىدا بولسا، جۇمھۇرىيەت مىللىي ستاتىستىكا ئاگېنتلىغىنىڭ مەلۇماتلىرىغا قارىغاندا، 1996 ـ ژىلى 30 ـ دېكابىردىكى خەۋىرىدە نېمىشكىدۇ 2423 تەڭگىنى تەشكىل قىلغان. ئەندى بۇ رەقەمگە ئوي ئىجارە ھەققى، ئىسسىقلىق، گاز، ئېلېكتر ئېنېرگىيەسى، سۇ، تىرانسپورت ۋە باشقا ھەر خىل مەخسۇس تۈرگۈن بولىدىغان خراجەتلەرنى قوشسىدىغان بولساق، ھېلىقى ئوتتۇرا ھېساپتىكى مائاش ـ «103 ئاق ش دوللىرىمىز» بەزى ئويدە ئىككى جان ۋە ھەر ئىككىسى ئىشلەيدىغان ئائىلىلەرگە ئۇ ئايدىن بۇ ئايغا ئاران ـ ئاران يېتىشى مۇمكىن.

ئەگەر سىز ھازىر ئالمۇتىنىڭ سېيفۇللىن كوچىسىدا مېكسىپ قالغىدەك بولسىڭىز (بولۇپمۇ رائىسمېبەك ۋە ئابايى كوچىلىرى ئارىلىغىدا) يول چېتىدە توپ ـ توپ تۇرغان ياشانغان ئادەملەرنى، ياشلارنى بېشىختىيار كورىسىز. ئەينە شۇلار ئازراق بولسىمۇ، ۋاقتلىق بولسىمۇ بىرەر ئىش تېپىلىپ قالارمىكىن دېگەن ئۇمۇتتە تۇرغان «مەدىكارلار».

يېقىندا بىر سوروۇندا خېلىدىن بېرى كورۈشمىگەن بىر بۇرادىرىم بىلەن ئۇچرىشىپ بىر پەس مۇڭداشتۇق. ئۇنىڭ بىلەن ئەھۋاللىشىپ، ئىشى ھەققىدە سوراپ قالدىم.

ـ ئىشىم ئورۇنچە، بىر كارخانىدا چارەك ئەسىر قوزغالمايلى ئىشلىسەك، ئۇيەر سېنىڭ ئىككىنچى ئويۇگگە ئايلىنىپ قالدىكەن، ـ دېدى ئۇ. ـ لېكىن ئازغىنا مائاشىمىز مۇكېچىكتۈرۈپ بېرىلىدۇ. مەسىلەن، مەن 5600 تەڭگە مائاش ئالىمەن. ئايالىم ئىشسىز، ئۇ ئىشلىگەن بالىلار باغچىسى يېپىلىپ قالغان. ئوغلىمىز ئارمىيەدە، قىزىمىز بېيجىڭ مەكتەپ پۈتتۈردۇ. ئوتتەكەن ئايدا ئوي ئىجارىسى ئۈچۈن 2400 تەڭگە تولىدىم...

ھە، مانا، ئەھۋال شۇنداق. مۇنداق شارائىتتا ئاغرىپ قېلىشتىن خۇدا ساقلىسۇن! ئەندى بالىكىزغا ياخشىراق بىلىم ئېلىشقا شارائىت تۇغدۇرۇش ئۈچۈن ئۇنى ئىنگلىز تىلى، ياكى باشقا چەت تىلى بېسىم بولغان مەكتەپتە ئوقۇتۇش ئوخشاش ئىشلارغا بولغان خراجەتلەر ھېلىقى «ئىستېمال كورزىنىسى» كوزدە تۇتۇلمىغان، ئەلۋەتتە. دېمەك، ئىلگەركى سوتسىيالىزم دەۋرىدە بىلىم بېرىش، سالامەتلىكنى ساقلاش ئوخشاش كوپلىگەن ساھالارداغى ئاساسىي جەھەتتىن دولەتنىڭ غەمخورلىغىغا ئۇگىنىپ قالغان بىزنەندى ھازىرقى چۈشۈنۈكسىز بازار ئىختىسادىي مۇناسىۋەتلىرى دەپ ئاتىلىۋاتقان، يەنى «ياۋايى كاپىتالىزم» ھۆكۈم سۈرىۋاتقان ھازىرقى باسقۇچتا ھەر بىر ئادەم پەقەت ئوزىگىلا تايىنىپ تۇرمۇش كەچۈرىدىغان زامان كەلدى.

يېقىندا جۇمھۇرىيەتتىكى ئەڭ ئامىباپ گېزىت «كاراۋان» ھەپتىلىگىنىڭ مۇخبىرى ئا. فوكېل پاۋلوداردىن بەرگەن بىر خەۋەر بېرىدە: «ۋىلايەتتە 33 خىل ئوزۇق ـ تۇلۇكتىن ئىبارەت «ئىستېمال كورزىنىسى» 3011 تەڭگە مەبلەغ تۇرىدىغانلىقى ھېسابلاندى. لېكىن بۇنىڭغا كىيىم ـ كېچەك، كوممۇنال خىزمەت ھەققى ۋە ھاكازىلار كىرمەيدۇ. ئەينە شۇ «ئىستېمال كورزىنىسى» نورمىدىن «ئارتۇق» نەرسىلەر كوزدە تۇتۇلغان. ئۇنىڭدا ھەر بىر ئادەم كۈنىگە بىر يېرىم تۇخۇم، نېپىز بىر كېسىم كولباسا، شۇنداقلا بىر چىشلەم ئالما ئىستېمال قىلىشى مۇمكىن ئېكەن. ئەينە شۇ نورمىلار بىلەن تونۇشۇپ چىققان تونۇش دېيىتولوگ ـ دوختۇر، ئۇنى توۋەندىكىچە شەرھىلىدى: «ئەتمالىم، ئاچ لىقتىن ئولۇپ قالماسلىق ئۈچۈن بۇمۇيىتەر، لېكىن ئۇ ئادەمنىڭ ناھايىتى ھاسىزلىنىپ، قۇۋۇتتىن كېتىشىنى چوقۇم كاپالەتلەندۈرىدۇ». ـ دەپ يازدى.

دېمەك، ھازىر جۇمھۇرىيەت ئاھالىسىنىڭ كوپ قىسمى قانتىق دېيىتىدا، يەنى بەزى مەھسۇلاتلارنى ئىستېمال قىلىشتىن قالدى، دەپ ئىشەشلىك ئېيتىشقا ھەمزىغا بولىدۇ.

يادىكار سابىتىي.

ئىمتىيازلار ساقلىنىپ قالدى، بىراق...

بۇگۈنكى ھايات كورۇنۇشلىرى

يېقىندا ئاتۇرۇشلۇق ئوي ـ كوممۇنال ئىگىلىكى خىزمىتىدە ئىمتىياز ۋە يېنىكچىلىكلەردىن پايدىلىنىشتا بىر ئازئوزگىرىشلەر ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى. بۇ يەردە سوز پېرىزىدېنت پەرمانى ۋە جۇمھۇرىيەت ھۆكۈمىتى قارارلىرى بەلەن بەكتىلىگەن جۇمھۇرىيەتلىك ئىمتىيازلار توغرىلىق بولماقتا. مەلۇمكى، ئىلگىرى ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىغا قاتناشقۇچىلار، ئىككىنچى قېتىم تۇرمۇش قۇرمىغان ئۇرۇش قاتناشقۇچىسىنىڭ تۇل ئاياللى، ئۇرۇش ۋېتېرانلىرىغا تەڭلىشىدىغانلار، لېنىنگرادنى قوغدىغۇچىلار، ئافغانستان ئۇرۇشىغا قاتناشقۇچىلار، چېرنوبىل ھالاكىتىنىڭ ئىشتىراكچىلىرى، فاشىستلار لاگېرلىرىنىڭ ياش ئوسمە تۇتقۇنلىرى، كېسەك ئارمىيەسىنىڭ ناكالىرى، كېسەك ئىشتىپاقىنىڭ قەھرىمانلىرى ۋە سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانلىرى، قازاقستان ھەربىي خىزمەتچىلىرىنىڭ ئائىلىلىرى، بىرىنچى ۋە ئىككىنچى توپتىكى ناكالار، قازاقستان جۇمھۇرىيىتىگە خىزمەت كورسەتكەن دەم ئېلىشقا چىققان پېنسىونېرلار ۋە باشقىلار ئوزۇق ـ تۇلۇك ئوي ـ ئەنجامىنىڭ كوممۇنال خىزمىتىگە ھەق تولەشتىن ئۇنىڭ پېرىمىنى تولەش ئىمتىيازىغا ئىگە ئىدى. ئىمتىيازى بارلار ئۆچۈن تولەنمىنىڭ 50 پروتسېنتى ئوزۇق ـ تۇلۇك ئوي ـ كوممۇنال ئىگىلىگەن دولەت بېيۇدجىتى تەرىپىدىن بېرىلەتتى. ئەندى قوبۇل قىلىنغان ھۆكۈمەت قارارى بويىچە، ئوزۇق ـ تۇلۇك ئويلىرى كوممۇنال خىزمىتىنىڭ تولۇق ھەققىنى ئىمتىيازىغا ئىگە پېنسىونېرلارنىڭ ئوزى بەلگۈلەنگەن ۋاقىتتا تولەيدىغان، ھۆكۈمەت بولسا 50 پروتسېنتلىق يارەمنى پۇلىنى كوممۇنال ئىگىلىگىگە ئەمەس، بىر ئايدىن كېيىن كىشىلەرنىڭ قولىغا بېرىدىغان يەكى بانكىدىكى كىتاپچىسىغا يازدۇرۇپ بېرىدىغان بولدى.

ھۆكۈمەتنىڭ چەت ئەللەرگە سېتىۋەتكەن ئېلېكتر ستانسىيىلىرى ۋە ئىسسىقلىق بېرىش مەنبەلىرى خوجايىنلىرىغا قەرزىنى ۋاقتىدا تولەمەي، ئامال سىزلىقتىن چىقارغان بۇ قارارى پېنسىونېرلارنى قاتتىق تەشۋىشلەندۈرمەكتە.

ئۇلار، بىرىنچىدىن، ھەددى ـ ھېساپسىز قىممەتلەۋاتقان تۇرۇشلۇق ئوي ـ كوممۇنال خىزمىتىنىڭ ھەققىنى بىردىن ئوز يانچۇغىدىن تولۇق تولەشكە ماغدىرسىزلىغىدىن غەمگە چۈشسە، ئىككىنچىدىن، پېنسىونېرلارنىڭ پېنسىيە پۇلىنى ئايلاپ ئالماپۇاتقان، ھۆكۈمەتنىڭ جۇمھۇرىيەتتىكى 3 مىللىون پېنسىونېرغا تولەشكە تېگىشلىك قەرزى 30 مىللىارد تەڭگىدىن ئېشىپ كېتىۋاتقان ھازىرقى ۋاقىتتا ئىمتىياز پۇلىنىمۇ ۋاقتىدا قولغا تەگمەي، تاپقاندا بەرگە ئايلىنىپ، جانىنى قىينايدىغانلىغىدىن ئەنسىرەمەكتە...

ھازىرچە بارلىق پېنسىونېرلارغا شەھەر تىرانسپورتىدا ھەقسىز مېڭىش كۆچىدىن قالدۇرۇلمىدى.

* * *

ئىزاھەت. گېزىتىمىز بېسلىش ھاربىسىدا قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ باش پروكۇرورى ئىمتىيازغا ئىگە پېنسىونېرلارنىڭ كوپلىگەن شىكايەتلىرىنى ھېساپقا ئېلىپ، ئالمۇتا شەھىرىنىڭ ھاكىمى ش. ق. قۇلماخانوۋنىڭ پېنسىونېرلارنىڭ ئىمتىيازلىرى توغرىلىق ژۇقۇرىدىكى قارارىنى جۇمھۇرىيەت قانۇنىغا خىلاپلىق قىلىش ۋە ئىنسان ھوقۇقىنى ھورمەت قىلماسلىق دەپ توتۇپ، مەزكۇر قارارنى ئون كۈن ئىچىدە كۈچىدىن قالدۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

بەككە يەتكىچە، بېلىڭ ئۇشتىلار...

مەلۇمكى، ئوتكەن ژىلنىڭ ئاخىرىدا نەق ئاخچا تولەش ۋە مەسۇلات بېرىش بەدىلىگە قازاقستانىنى ئوزبەكستان گازى بىلەن تۇراقلىق تەمىنلەپ تۇرۇش توغرىلىق ھۆكۈمەتلەرئارا كېلىشىم ئىمزالانغان ئىدى. قولغا كەلتۈرۈلگەن كېلىشىمگە باغلىق «ئالاۋگاز» ۋە ئۇنىڭ جايلاردىكى تارماقلىرى ئاھالىنى گاز بىلەن ئوزۇقلاندۇرۇمەي تەمىنلىشى زورۇر ئىدى.

لېكىن ئالمۇتىنىڭ گاھ ئۇ، گاھ بۇ ناھىيەسىدىكى تۇرۇشلۇق ئويلەردە گازنىڭ ئۈچۈپ چىقىپ كېتىۋاتقانلىغى ساقايماس كېسەلگە ئايلانغان. كوممۇنال ئويلەردە گاز بولمىسا، ئادەملەر ئېلېكتر قۇۋۇتىدىن پايدىلىنىپ، چاي قاينىتىپ ئىچەلەمەيدۇ. ئەڭ دەھشەتلىكى سوغ كۈچەيگەن قىش ئايلىرىدا يېشىل يېغىلغۇ بىلەن ئىسسىدىغان شەخسىي ئويلەردە گازنىڭ بولماسلىغى. ئەينە شۇنىڭغا باغلىق ھەر ژىلى كوپلىگەن ئائىلىلەر گاز پېچلىرى يېنىغا كومۇر پېچلىرىنى سېلىشقا مەجبۇر بولماقتا.

ئوتكەنكىلەرنى ئېيتمىغاندىمۇ، بىيىل يېڭى ژىل ھاربىسىدا ئالمالى ۋە باشقا ناھىيەلەردىكى كوپلىگەن تۇرۇشلۇق ئويلەردە ئون كۈنگە يېقىن گاز بولمىدى (ژۇقۇرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلارنىڭ ئويلىرى بار جايلاردا ھېچ قاچان گاز ئۈچمەيدىكەن). بولمىسىلا ئەمەس، ئېنىقىنى ئېيتقاندا، ئازراق سوئۇنى ئەتكەندە قويۇپ قويسا، كەچكىچە قاينىمايدىغان دەرىجىدە پىلدىرلاپ تۇردى. ئاي ئاخىرىدا ئائىلىلەرگە ئەۋەتىلگەن ئويلەرنىڭ كوممۇنال خىزمەت ھەققىنى تولەش كۈتىتانسىيىلىرىدە گاز بولمىغان كۈنلەرنىڭ بىرىنۋى ھېسابىتىن چىقىرىلمىغان ... «بەككە يەتكىچە بېلىڭ ئۇشتىلار» دېگەندەك، كوپلىگەن كىشىلەر تېگىشلىك ئورۇنلارغا شىكايەت قىلىپ گاز بولمىغان كۈنلەر ئۈچۈن تولەم ھەققىنى ئازايتالمىغان...

ھە، بۇ ئالدامچىلىق زامانىدا «ئالماتىگاز» ۋە ئۇنىڭ جايلاردىكى گاز تەخسىم قىلغۇچى بولۇمچىلىرى ئالار چاغدا يانچۇغىنى يوغان ئېچىپ قويۇپ بېرەر چاغدا كرانىنى ئاستا قىسىپ قويۇپ، ئاھالىنى شۇنداق ئالداۋاتىدۇ، قىينىۋاتىدۇ...

مالىك سادىروۋ.

«ئۇيغۇر ئاۋازى»ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىغا پۇتكۈل ژىل داۋامىدا ئابونېنت بولىدۇ

كوپلىگەن گېزىتخانالار ئوزلىرىنىڭ 1997 ـ ژىلغا «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىغا مۇشتىرى بولالمايلى قالغانلىغىنى خەۋەرلەپ، بۇگۈنكى كۈندە بۇ گېزىتلارغا يېزىلىشقا بولالمىدۇ ياكى كېچىكىپ قالدۇقمۇ دېگەن سوئال بىلەن رەداكسىيەگە مۇراجىەت قىلماقتا.

ياق، كېچىكمىدىلەر: بىزنىڭ گېزىتلىرىمىزغا پۇتكۈل ژىل داۋامىدا يېزىلىشقا بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈچۈن جۇمھۇرىيەت بويىچە ھەر ئايىنىڭ ژىگىرمىسكىچە) ئالاقە بولۇملىرىگە، «كاز باسما سوز» مەھكىمىلىرىگە بېرىپ يېزىلىشىمىز، كەلگۈسى ئايدىن تارتىپ گېزىتلىرىمىزنىڭ ئەلمىشقا باشلايمىز. مەسىلەن، 1 ـ مارتتىن كېيىنكى ئىلىش ئۈچۈن 10 ـ فېۋرالغىچە (ئالمۇتا شەھىرىدە 20 ـ فېۋرالغىچە) مۇشتىرى بولۇپ تولىگىرىش كېرەك. مارت ئىيىدىن كېيىنكىلىرىمىزنى ئىلىشنى خالىغۇچىلار ئۈچۈن يېزىلىش بالمىرىنى خەۋەرلەيمىز: «ئۇيغۇر ئاۋازى» ـ 352 تەڭگە. 20 تېمىن. ئىندېكىسى 65357. «يېڭى ھايات» ـ 365 تەڭگە. 30 تېمىن. ئىندېكىسى ـ 65359.

ئالەمدە نېمە گەپ؟

شەرقىي تۈركستاندىكى غۇلغۇلالار

چەت ئەل ئەخبارات ۋاستىلىرىنىڭ خەۋەر قىلىشىغا قارىغاندا، يېقىنقى ۋاقىتتىن بۇيان شەرقىي تۈركستاننىڭ بىر قانچە ۋىلايەت، شەھەرلىرىدە قانلىق توقۇنۇشلار يۈز بەرمەكتە. «بى-بى-سى» رادىيوسى شۇنداق ۋاقىتلارنىڭ 5 ـ 6ـ فېۋرال كۈنلىرى غۇلجا شەھىرىدە يۈز بەرگەن لىكىنى خەۋەر قىلدى. ھازىرچە قانچىلىك دادەمنىڭ ئولگەنلىكى ھەققىدە رەسمىي ۋە ئېنىق مەلۇمات يوق. بىراق چەت ئەل رادىولىرى بۇ توقۇنۇشلاردا ئونلىغان ئادەمنىڭ ھالاك بولغانلىغىنى خەۋەرلىدى.

مۇنداق توقۇنۇشلارنىڭ كېلىپ چىقىش سەۋەبلىرى توغرىلىق ھەر خىل پەرەز ۋە خۇلاسىلەر چىقىرىلماقتا. بەزى پەرەزلەرگە قارىغاندا، بۇ توقۇنۇشلار 1996ـ ژىلى 19 ـ مارتتا خىتاي كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ سىياسىي بيۈروسى چىقارغان 7 ـ نومېرلىق ھوججەتتىن كېيىن شەرقىي تۈركستاندا باشلانغان «يۇز كۈنلۈك تازىلاش» ھەرىكىتى سەۋەپ بولغانغا ئوخشايدۇ. «يۇز كۈنلۈك تازىلاش» دەپ ئاتالغان تۈتۈش، قامаш، تەقىپلەر ئەمەلىياتتا يېرىم ژىلدىن بېرى داۋام قىلماقتا. خەۋەرلەرگە قارىغاندا، بۇ جەريانداا مىڭلىغان كىشىلەر تۈرمىلەرگە تاشلانغان.

5 ـ فېۋرال كۈنى غۇلجا شەھىرى تۈرمىلىرىدە ئۇيغۇر ئوغۇل ـ قىزلىرى قىيناپ ئولتۇرىلگەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرى، ئۇيغۇر ئاھالىسى خىتاي ھوكۇمىتىنىڭ بۇ زوراۋانلىقلىرىغا قارشى نارازىلىق بىلدۈرۈپ، كوچىغا چىققاندا پولىتسىيەتەرىپىدىن ئۇرۇپ ـ سوقۇپ ۋە ياش ئاقتۇزىدىغان گاز ئىشلىتىش ئارقىلىق تارقىتىۋېتىلگەن. غۇلجا شەھىرىگە ھەربىي قىسىم ئېلىپ كېلىنگەن.

خىتاي ھوكۇمەت دائىرىلىرى بۇ خەۋەرنىڭ سىرتقا چىقىپ كەتمەسلىگى ئۈچۈن ھەممە چارىلەرنى قوللانماقتا: غۇلجا شەھىرى بىلەن ئۇرۇمچى ۋە باشقا ۋىلايەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى قاتناش ۋە تېلېفون ئالاقىلىرى ئۈزۈپ تاشلانغان، غۇلجا شەھىرىدە ھەربىي ھالەت سائاتى ئېلان قىلىنغان، شەرقىي تۈركستان بىلەن باشقا ئەللەر ئوتتۇرىسىدىكى كېلىپ ـ كېتىشمۇ ۋاقتىنچە توختىتىلغان.

چەت ئەل مۇخبىرلىرىنىڭ ۋاقىتلارغا يۈز بېرىۋاتقان جايلارغا كېلىشى مەنئىي قىلىنغان. شۇڭلاشقا پەقەت ئايرىم ھوكۇمەت دائىرىلىرىنىڭ بۇرمىلانغان خەۋەرلىرىدىن باشقا رەسمىي خەۋەرلەر ئېلان قىلىنمايۋاتىدۇ.

يەنە شۇ چەت ئەل رادىولىرىنىڭ خەۋەرلىرىگە قارىغاندا، بېجىن دائىرىلىرىنىڭ شەرقىي تۈركستاندا ژۇرگۈزۈۋاتقان تەقىپلەشلىرىگە قارشى ئۇز ۋەتەنىنىڭ مۇستەقىللىغىنى تەلەپ قىلىپ چىقىۋاتقان ئۇيغۇرلارنىڭ سانى كۈپەيمەكتە ئۇرۇمچى، ئاقسۇ، كورلا، كۇچا، قەشقەر، خوتەن ئوخشاش جايلاردا ئۇيغۇرلار نامايىشقا چىققان.

پۈتكۈل دۇنيا دىققىتى جەلىپ قىلىنغان شەرقىي تۈركستاندىكى بۇ ۋاقىتلەر توغرىلىق نېمىشكىدۇر موسكۋا كېزىتلىرى ھازىرغىچە ھېچ نېمە دېمەيۋاتىدۇ.

چېچەنستان پرېزىدېنتىنىڭ قەسەم مەراسىمى

ئاسلان ماسخادوۋ 12 ـ فېۋرال كۈنى چېچەنستان جۇمھۇرىيىتى پرېزىدېنتىنىڭ خىزمىتىنى ئورۇنلاشقا باشلىدى، دەپ خەۋەر قىلدى ئىنتېرفاكس.

پرېزىدېنتنىڭ قەسەم مەراسىمى جوخار قالا يېنىدىكى چېرنورېچيې شەھەرچىسىدە ئوتتى.

قەسەم مەراسىمى ئوتكەن «خىمىك» مەدەنىيەت سارىيىنىڭ زالى ئىچكېرىيە بايراقلىرى بىلەن بېزەلگەن، سەھنىنىڭ ئەتراپىغا «ئىسلام ۋە ئازاتلىق»، «ئىسلامنى مۇستەھكەملەپ، ئازاتلىقنى قوغدايلى!» دېگەن پلاكاتلار ئېسىلغان. سەھنىنىڭ ئۈستىدىن ئۇرۇنداندىن ئۈزۈندىلەر. سەھنىنىڭ ئارقا تەرىپىدە ـ ئىچكېرىيە چېچەن جۇمھۇرىيىتىنىڭ تۇغى، جۇمھۇرىيەت كېرىبى، شۇنداقلا «ئازاتلىق، تەڭلىك، تىنچلىق» دېگەن سوز يېزىلغان پلاكات.

پرېزىدېنتلىق خىزمىتى ۋەزىپىسىنى ئوتكۈزۈپ بېرىش ئۈچۈن سەھنىگە چىقىلغان زېلمىخان يانداربىيېۋ روسسىيە ئەسكەرلىرىگە قارشى جەڭگىردە قۇرۇان بولغانلارغا ھورمەت بىلدۈردى ۋە شەخسەن ئۇزىنىڭ جوخار دۇداېۋ يولىنى مۇناسىپ داۋاملاشتۇرغانلىغىنى، ئەندى ئوز لاۋازىمىنى ئاسلان ماسخادوۋقا ئوتكۈزۈپ بەرگەنلىگىنى تەكىتلىدى.

سەھنىگە كوتىرىلگەن ئاسلان ماسخادوۋ چېچەن خەلقىنىڭ بەختىتى ئۈچۈن جۇمھۇرىيەت پرېزىدېنتىنىڭ ۋەزىپىسىنى ئادىل ئورۇنلايدىغانلىغىغا توغرىلىق قۇرئان ئوتۇپ قەسەم بەردى. قەسەم بېرىش مەراسىمىغا بېخەتەرلىك كېڭىشىنىڭ سېكرېتارى، روسسىيە پرېزىدېنتىنىڭ شەخسىي ۋەكىلى ئىۋان ريبكىن، روسسىيەھوكۇمىتى ۋە دۇمىسىنىڭ ۋەكىللىرى، داغستان ۋە ئىنگۇشېتىيە رەھبەرلىرى مەھەمەتوۋ بىلەن رۇسلان ئاۋۇشېۋ ۋە باشقىلار قاتناشتى. زالدا شەخسىي سەپەر بىلەن كەلگەن ئالېكساندر لېبېدمۇ بولدى. مەراسىمغا چەت دولەتلەردىن كەلگەن مېھمانلار ئىشتىراك قىلدى.

مەراسىمنىڭ رەسمىي قىسمى ئاياقلاشقاندىن كېيىن ئاسلان ماسخادوۋ چېچەنستان قۇراللىق كۈچلىرىنىڭ پرېزىدېنتلىغى توغرىلىق قەسەمنى قوبۇل قىلدى.

راخمانوۋ چەتتىن يارەدەم سورىماقتا

خەلق ئارا تەشكىلاتلار ۋەكىللىرىنىڭ چەت ئەل ژۇرنالىستلىرىنىڭ ئوز مەملىكىتىدەكۈرۈگە ئېلىنغانلىغى ھەر قانداق دولەت رەھبىرى ئۈچۈن قىينىچىلىق تۇغدۇرىدۇ. ھازىر تاجىكستان پرېزىدېنتى ئې. راخمانوۋ ئەينە شۇنداق ئەھۋالغا مۇپتىلا بولدى. ئۇ كورۇگە ئېلىنغان خەلق ئارا قىزىل كرېست تەشكىلاتىنىڭ ۋەكىللىرىنى، روسسىيە ژۇرنالىستلىرىنى بوشتىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىپ، ھېچ قانداق نەتىجە چىقىرالمىغاندىن كېيىن كۇلياب شەھىرىدە ئاۋغانىستانىنىڭ سابىق پرېزىدېنتى رابباننىنى قوللايدىغان ھەربىي كۈچنىڭ قوماندانى ئەخمەت شاخ مەسۇد بىلەن ئۈچرىشىپ، تاجىكستاندىكى ھەربىي توپنىڭ باشچىسى بەھرەم سادىروۋقا ئۇنىڭ ئاۋغانستانكى ئىنىسى رېزۋان سادىروۋ ئارقىلىق تەسىر كورسىتىشنى ئوتۈنگەن. بۇ ئەھۋال تاجىكستاندىكى ۋەزىيەتنىڭ نازارىتىدىن چىققانلىغى توغرىلىق دەرەك بېرىدۇ.

مەلۇمكى، بۇنىڭدىن بىر نەچچە ژىل ئىلگىرى ئالمۇتىدا ئۇيغۇر مىللىي تاماشىلىرىنى تەييارلايدىغان «فارمېن» كافې ـ ئاشخانىسى ئېچىلىپ، ئۇ ياشلىرىمىزنىڭ ئويلىنىش تويلىرىنى، تاقلىق كىشىلىرىمىزنىڭ سەنەلىرىنى ۋە باشقىمۇ چارە ـ تەدبىرلەرنى ئوتكۈزىدىغان خەلقىمىزنىڭ سويۈملۈك ئارامگاھىغائايلىنىپ قالغان ئىدى. بۇ ئىشلاردا كافې ـ ئاشخانىنىڭ سابىق رەھبەرلىرى شاۋكەت سادىقوۋ بىلەن بىرىدەم مەكسۇروۋالار كوپ كۈچ چىقارغان ئىدى.

يېقىندا «فارمېن» ئاشخانىسىدا بەزى ئوزگىرىشلەر يۈز بەردى. ئۇنىڭغا رەھبەرلىك قىلىش يەنە بىر مىللەتپەرۋەر ئۇيغۇر ژىگىتى، «پانا» فوندىنىڭ مۇئاۋىن پرېزىدېنتى، ئۇمۇمىي تاماقلىنىش ئورۇنلىرىنى بۇگۈنكى بازار مۇناسىۋەتلىرىگە ماسلاشتۇرۇش بويىچە بىرقەدەر تەجرىبىگە ئىگە ئەرشەم شەمشىدىنوۋقا ئۈكلەندى. بۇ يەردىكى ئاساسىي مەخسەتلەرنىڭ بىرى كافې ـ ئاشخانىسىنى پەقەت تاماقلىنىش ئورنىغلا، ھەر خىل مەراسىملارنى ئوتكۈزۈش جايىغلا ئەمەس، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى ئۇيغۇر ياشلىرى بىلەن چوڭ ئىلىرىنىڭ مىللىي نەغمە ـ ناۋالىرىمىز ياڭراپ تۇرىدىغان ئۇيغۇر دەستىخانى ئەتراپىغا ژىغىلىپ مۇڭدىشىدىغان، بۇگۈنكى كۈننىڭ مۇھىم مۇئەممالىرىنى مۇھاكىمە قىلىدىغان قۇتلۇق ئورگانىغا ئايلاندۇرۇپ، چۈشكەن كىرىمنى «پانا» فوندىغا قوشۇش ئارقىلىق خەلقىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت، مەدەنىيەت، مائارىپ ۋە باشقاساھالاردىكى مۇھتاجلىقلىرىغا يار ـ يولەك بولۇشتىن ئىبارەت.

مەخسەتكە مۇۋاپىق «فارمېن» كافې ـ ئاشخانىسى «ئۇيغۇر ئويى» دەپ ئاتالدى. «ئۇيغۇر ئويىدە» كوگۈللۈك دەم ئېلىش، توي ـ توكۈنلەر، نەزىر ـ چىراق، ھەر خىل سەنەلەرنى ئوتكۈزۈش باشقىمۇ چارە ـ تەدبىرلەرنى ئوتكۈزۈش ئۈچۈن ئاساسلىق شارائىتلار يارىتىلغان، بۇ يەردە چوكلار كۈندۈزى ئاپىرىم خانىدا ئۇيغۇر ساز، مۇقاملىرىنى ئاڭلاپ، بىر چىنە چاي ئۈستىدە ئەركىن مۇڭدىشالسا، ياشلار كەچتە دىسكوتېكا ئويۇنلىرىغا قاتنىشالايدۇ. تاماق مەسلىسىگە كېلىدىغان بولساق، ئۇيغۇر مىللىي تاماملىرىدىن لەگمەن، مانتا، چۇشۇرە، سامسا، پولو، ھەر خىل سەيلەردىن تارتىپ تونۇر كاۋاپلىرىغىچە تەملىك ۋە سۈپەتلىك تەييارلاشنى ئالمۇتىدىكى تونۇلغان ئاشپەز تۇرسۇن ئەنسەروۋ ۋە ئۇنىڭ يارەمچىلىرى ئوز ھوددىسىگە ئالغان. بۇ يەردە خېرىدارلارنىڭ تەلەپلىرىگە باغلىق ياۋروپا تاماملىرىمۇ تەييارلىنىپ، تونۇر نېنى يېقىلىدۇ، مېھمانلارنىڭ كوگۈللۈك دەم ئېلىشى ئۈچۈن بۇ ئارامگاھقائۇيغۇر تېاتىرىدىن كەسپىي ناخشىچىلاربىلەن مۇزىكانتلار تەكلىپ قىلىنغان. بۇ يەردە تاماقلارنىڭ باھاسىمۇ ئانچە قىممەت ئەمەس.

ئالمۇتا شەھىرىنىڭ 2 ـ مىكروراىيونىدىكى «ئۇيغۇر ئويىگە» مەرھەمەت!

م. سادىروۋ.
ئالمۇتا شەھىرى.

ھەرتەرەپلىمە تەييارلىق بىلەن

ئۇيغۇر ناھىيەسى بويىچە 186 دېخان ئېگىلگى موجۇت بولۇپ، ھازىرئۇلاردىن 153 دېخان ئېگىلگى ئىشلەۋاتىدۇ. ئوتكەن ژىلى «ئاق تۇغاي» دېخان ئېگىلگى ياخشى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. كەدىرباي تەجىيۈباشقۇرغان مەزكۇر ئائىلەۋىي ئېگىلىك 14 گېكتار يەرگە سورتلۇق كومۇقوناق، 3 گېكتارغا كوكتات تېرىپ، مول ھوسۇل يېتىشتۇردى. شۇنداق قىلىپ ئۇلار 7 مىللون تەڭگە تازا پايدا ئالدى.

بۇ كۈنلەردە ناھىيەدىكى دېخان ئېگىلگىنىڭ ئەزالىرى بىيلىقى ژىلىنىڭ ئەتىيازلىق تېرىلغۇ ئىشلىرىغا ھەر تەرەپلىمە تەييارلىق قىلماقتا.

«پانا» ـ ئوز پانالىغا ئالدى

يېقىندا «پانا» جەمىيەتلىك ئاساسىدىكى خەيرىخاھلىق فوندىنىڭ پرېزىدېنتى ماگىلان شەرىپوۋ رەھبەرلىگىدە ئۇنىڭ يەتتە ئەزاسى ئۇيغۇر ناھىيەسىگە قاراشلىق ـ غالجات، كېچىك دېخان، دوۋۇن، كەتمەن يېزىلىرىدا بولۇپ، تۇرمۇشى ناچار، باققۇچىسىدىن ئايرىلغان، كوپ بالىلىق ئائىلىلەرگە ئىختىسادىي ياردەم بېرىش مەخسىتىدە بىر مىللۇن200 مىڭ تەڭگىلىك ئوزۇق ـ تۈلۈك، كىيىم ـ كېچەكلەرنى تەخسىم قىلىپ قايتتى.

يا. سەمەدىي.

ئەگەر مەبلەغ تېپىلسا...

ئالمۇتىدا مېتروپولىتېن قۇرۇلۇشىنى داۋاملاشتۇرۇش مەسىلىسى ئاخىرقى ۋاقىتلاردا يەنە كوتىرىلىشكەباشلىدى. مەلۇمكى، دولەت بۇ ناھايىتى مۇھىم قۇرۇلۇش ئۈچۈن يېتەرلىك دەرىجىدە مەبلەغ ئورنىنى قىلالمىغانلىقتىن، ئۇ خېلىدىن بېرى توختىلىپ قويۇلغان ئىدى. يېقىندا ئالمۇتا شەھەرلىك ھاكىم مەھكىمىسى پايتەخت مېتروپولىتېن قۇرۇلۇشىغا كاناداننىڭ «س ن س لاۋالىن ئىنتېرنېشنل» فىرمىسى تەرىپىدىن تەكلىپ قىلىنغان تېخنىكا ـ ئىختىسادىي ئاساسلاندۇرۇشنىڭ ئىككى ۋارىانتىنى قاراپ مۇ ھاكىمە قىلدى. بىرىنچى ۋارىانت 4,6 كىلومېتر تارمىغى ۋە سائاتىغا 46 مىڭ يولۇچىغا خىزمەت قىلىش بىلەن 8 كىلومېتر مېترو لىنىيەسى ئۈچاستكىسىنى ئىشقا سېلىشنى كوزدە تۇتىدۇ. ئەندى ئىككىنچى ۋارىانت بولسا ـ ئۇنىڭدىمۇ مېترو لىنىيەسىنىڭ پايدىلىنىشقا بېرىلىدىغان ئۈچاستىكى ـ 8 كىلومېتر. لېكىن قالغان يولىنى يولۇچىلار ئاۋتوبۇسلاردا داۋاملاشتۇرىشى كېرەك. بۇ ۋارىانت بويىچە توشۇلىدىغان يولۇچىلار سانى سەل ئاز ـ سائاتىغا 33 مىڭ ئادەم. كانادا فىرمىسىغا مەزكۇر لايىھەلەرنى تېخنىكا ـ ئىختىسادىي جەھەتتىن ئاساسلاندۇرۇش 50 مىڭ دوللارغا توختىغان. ئەندى پۈتكۈل لايىھەنى تولۇق ئەمەلگە ئاشۇرۇش 639 مىللون دولارغا توختايدۇ. ئاساسىي مەسىلە ـ ئەينە شۇ مەبلەغنى تېپىشتىن ئىبارەت. ئالمۇتا شەھىرىنىڭ ھاكىمىش. قۇلماخانوۋ خەلق ئارا مالىيە تەشكىلاتلىرىدىن تۇڭەن پروتسېنت بەلەن قەرز پۇل ئېلىشنى نىيەت قىلىۋاتقاندەك. لېكىن ئۇنچىلىك مەبلەغنى كىم بېرىدۇ، ـ بۇ مۇھىم مەسىلىدۇر.

ئەگەر ھەممە ئىش بەلگىلەنگەندەك بولغاندا، 2001 ـ ژىلى ئالمۇتىدا مېتروپولىتېننىڭ دەسلەپكى ئۈچاستكىسى سىناقتىن ئوتكەندىن كېيىن پايدىلىنىشقا بېرىلىشى كېرەك. مېتروپولىتېننىڭ بۇ ئۈچاستكىسى ئالمۇتىنىڭ شىمالىي ۋە غەربىي ـ جەنۇبىي رايونلىرىنى يولۇچىلىرىغا يېنىكلىك تۇغدۇرۇپ، شۇنداقلا ھەرىنىڭ زەھەرلىك گازلار بىلەن پاسكىنىلىشىنى دەرىجىسىنى خېلە پەسەيتىپ، ئاھالىغا نۇرغۇن ۋاقتىنى ئىختىسات قىلىشقا ئىمكانىيەت بەرگەن بولار ئىدى.

(ئوز مۇخبىرىمىز).

قىسقا خەۋەرلەر

قازاقستانغا مەبلەغ ئاجراتتى

ھوكۇمەت مەتبۇئات خىزمىتىنىڭ خەۋەر قىلىشچە، خەلق ئارا ۋالىيۇتا فوندىنىڭ دىرېكتورلار كېڭىشى ئوز مەجلىسىدە قازاقستان ھوكۇمىتىنىڭ 1996ـ1998 ـ ژىللارغا بەلگىلەنگەن پروگراممىسىنىڭ ئوتكەن ژىلىدىن باشلاپ ئورۇنلىنىشقا باشلىغانلىغىنى تەكىتلىگەن.

مەجلىستە دىرېكتورلار كېڭىشى ھەر تەرەپلىمە ئويلىشىپ، قازاقستان ئىختىسادىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈش ئۈچۈن يەنە 37,2 مىللون دوللار قەرز بېرىشكە كېلىشكەن.

ئېلىنغان قەرزلەر ئوز ئورنىغا ئىشلىتىلىسە بولاتتىغۇ.

«دۇڭون ـ دىر» ـ «كەك دالادا»

ئامېرىكا مۇتەخەسسىسلىرى ئوز كومپاينىلىرىنى قازاقستانىنىڭ «سېلىنسېلماش»، «كازسېلماش»، «مايكىنسېلماش» (چىمكەنت) زاۋۇدلىرىدا قۇراشتۇرىدىغان بولدى.

چىمكەنت زاۋۇدىدا پاختا ژىنىدىغان 400، ئاقمولدا بولسا 2000 كومباين قۇراشتۇرۇلماقچى. ئەينە شۇلار ئاساسىدا بىرلەشكەن كارخانا قۇرۇش پلانلىنىۋاتىدۇ. «دۇڭون ـ دىر نىڭ» باھاسى 136 ـ 170 مىڭ دوللار ئارىلىغىدا. ئۇنى «كەك دالا» ئاكسىونېرلىق جەمىيىتى سېتىۋالماقچى. مەزكۇر كومباين قىممەت بولغىنى بىلەن ئىشلەشكە ئەپلىك، ئىسراپچىلىققا يول قويمايدۇ، كاباينىسىدا كومپىيۇتېر جايلاشتۇرۇلغان. ئا ق ش نىڭ دالا كېمىنسى كېلەر ژىلىدىن باشلاپ قازاقستان ئاشلىغىنى ژىغىشتۇرۇشقا قاتناشتۇرىلىدۇ.

خىتاي ئالدىنقى ئورۇنغا چىقتى

پولات ئىشلەپ چىقىرىش بويىچە خىتاي دۇنيادىكى ئىلغار مەملىكەتلەر قاتارىغا قوشۇلدى. 1996 ـ ژىلى ئۇ تۇنجا قېتىم ياپونىيەدىن ئوزۇپ، تازارتىلمىغان پولات چىقىرىش بويىچە دۇنيادىكى ئەڭ ژىرىك مەملىكەتلەر سېپىدىن ئورۇن ئالدى.

خىتاينىڭ ئوتكەن ژىلقى پولات ئىشلەپچىقىرىش كولەمى 6,8 پروتسېنت ئوسۇپ، 100 مىللون تونناندىن ئاشقان.

ئىختىسات بولۇمى.

1997 - ژىلى ئۇيغۇر مىللىي رازىمەنلىك ۋە ئاممىۋىي - سىياسىي جازالاشلارنىڭ قۇربانلىرىنى خاتىرىلەش ژىلى دەپ جاكالاندى

سىياسىي جازالاشلارنىڭ قۇربانلىرىنى خاتىرىلەش ھازىرقى ئەۋلاتنىڭ بورچىدۇر

27 - يانۋار كۈنى ئالمۇتا شەھىرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىدە دولەت باشلىغى نۇرسۇلتان نازارباييۋنىڭ 1996- ژىلى 30- دېكابردا ئېلان قىلىنغان «1997- ژىلنى ئۇيغۇر مىللىي رازىمەنلىك ۋە ئاممىۋىي-سىياسىي جازالاشلارقۇربانلىرىنى خاتىرىلەش ژىلى دەپ جاكالاش توغرىلىق» پەرمانىنى ئاساسىدا مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ ئېلىپ بارىدىغان چارە تەدبىرلىرى ھەققىدە مۇھاكىمە ئېچىلىدى. ئېچىلىش ئۇرۇش ۋەقەسىگە ئېتىبارانلىرى، يۇرت موتىۋىرلىرى، بەزى مەھەللىلەرنىڭ ژىكىست باشلىرى ئىشتىراك قىلدى.

ئېچىلىش مەركەزنىڭ رەئىسى رەخمجان قاسىموۋ ئېچىپ، كۈن تەرتىپىدىكى بىرىنچى مەسىلە: پرېزىدېنت ن.نازارباييۋنىڭ ژۇقۇرىدا تەكىتلەنگەن پەرمانىغا باغلىق قىسقىچە توختىلىپ ئوتتى. مەزكۇر پەرماننىڭ بارلىق سىياسىي جازالاش ھەرىكەتلىرى توغرىلىق ئېيتىلىدۇ. 1937 - 38- ژىللاردىكى تەقىپلەش، ئاممىۋىي سىياسىي جازالاش ھەرىكەتلىرى بىلەن بىللە قازاقستاندا 1916- ژىلى يۈز بەرگەن ۋاقىتلارنى، ئوكتەبىر ئوزگىرىشىدىن كېيىنكى دەسلەپكى ژىللاردىكى كوممۇنىستلارنىڭ باش-باشتاق لىق ھەرىكەتلىرى، 1918- ژىلقى ئاتۇ پاجىەسىنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ھەر خىل سىياسىي ھەرىكەتلەرنىڭ قۇربانلىرىنى ئاز بولمىدى، ئۇيغۇر خەلقىمۇ ئۇلاردىن ناھايىتى نۇرغۇن ئازاپ چەكتى.

ر. قاسىموۋ ھاكىم مۇتلەق كوممۇنىستلىك ئوزۇمنىڭ ئەينە شۇ ئىدىئال مۇددىئاسى، سىياسىي تەقىپلەشلەر قۇربانلىرىنى خاتىرىلەپ ئەسكە ئېلىشنىڭ، ئۇلارنىڭ روھىغا ئاتاپ دۇئا - تەگبىر قىلىشنىڭ ناھايىتى مۇھىملىقىنى، مۇنداق چارە تەدبىرلەرنىڭ ھازىرقى ياشلىرىمىزنى تەربىيەلەشتە، ئۇلارنى ئەجداتلار ئىشلىرىغا سادىق بولۇش، ئاتا-بوۋىلارنىڭ ياخشى ئىشلىرىدىن ئۇلگە ئېلىشقا دەۋەت قىلىشتا ئىنتايىن چوڭ رول ئوينايدىغانلىقىنى ئاتاپ كورسەتتى.

ر. قاسىموۋ ئوتكەن ژىلى 15- دېكابر كۈنى سىياسىي تەقىپلەشلەرگە ئۇزاتقان ئالمۇتدا ئەسكىرىي «ماتەم كىتاۋىنى» كەلگەن جامائەتچىلىككە تونۇشتۇرۇش مەراسىمى بولغانلىقىنى ۋە مەزكۇر سورۇندا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىگە «ماتەم كىتاۋىدىن» بىر دانىسى سوغا قىلىنغانلىقىنى ئېيتتى ھەم ژىغىلغانلارغا بۇ كىتابنى كورسەتتى، ئۇنىڭدا 1937- 38- ژىلقى سىياسىي تەقىپلەشلەر قۇربانلىرىدىن ھازىرچە ئېنىقلانغان 1668 نادەمنىڭ تىزىمى بېرىلگەنلىكىنى، ئەينە شۇلارنىڭ ئىچىدە ئالمۇتا شەھىرى ۋە ئالمۇتا ۋىلايىتىدىن تەقىپلەشكە ئۇچراپ ھالاك بولغان 97 ئۇيغۇر پەرزەندى بار ئېكەنلىكىنى تەكىتلىدى.

شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى ر.قاسىموۋ ئەينە شۇ سىياسىي تەقىپلەشلەر قۇربانلىرىنىڭ خاتىرىسىنى ھازىرقى ئەۋلاتنىڭ بورچىدۇر

سۈرەتتە: ژىغىن ئىشتىراكچىلىرى. ر. يۈسۈپوۋ چۈشەرگەن سۈرەت.

دېمۇ ياۋۇزلۇق بىلەن ئېلىپ بېرىلغانلىقىنى، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كوپ لىگەن ۋەتەنپەرۋەر، مىللەتپەرۋەر پەرزەنتلىرىنىڭ سىياسىي ئاۋانتيۇرىست ۋە مىللىتارىست شېكىي شىكايەتلىرى پېدىن جىسمانىي يوقىتىلغانلىقىنى ئېيتىپ، بۇ تەۋەدىكى ۋە چېگارىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ ھەممىسى بىر خەلىق ئېكەنلىكىنى، ئەينە شۇ خالىلات شېكىي شىكايەتلىرى ئۇرمىلىرىدە ئولتۇرىلگەن ئادەملەرنىڭ ئېنىقلاپ، بىلدۈرگەن كىشىلەردىن سۇرۇشتۇرۇپ ئۇلارنىڭ تىزىملىكىنى تۈزۈپ چىقىش مۇھىملىقىنى ئاتاپ كورسەتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ بىيىل ئاتاقلىق يازغۇچىسى، مۇختار ئەۋەزوۋنىڭ ئۇغۇلغىنىغا 100 ژىل ۋە ئۇيغۇرخەلقىنىڭ مۇنەۋۋەر پەرزەندى، پارتىيە ۋە دولەت ئەربابى ئابدۇللا روزىباقىيېۋنىڭ ئۇغۇلغىنىغا 100 ژىل تولۇمىغانلىقىنى ئەسلىتىپ ئوتۇپ، ئۇلارنىڭ بۇ شانلىق تەۋەللۇدىنى نەشانلاش ھەققىدە ئوزىنىڭ بەزى پىكىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

شۇنىڭدىن كېيىن ژىغىن ئىشتىراكچىلىرى سوزغا سالدى. بىرىنچى بولۇپ سوز ئالغان پېنسىونېر، ئەمگەك ۋېتېرانى مەھەممەت ھاجىم قادىروۋشە ھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ ناھايىتى مۇھىم ۋە خەلقىمىز ئۈچۈن ئەھمىيەتلىك ئىشنى قولغا ئالغانلىقىنى تەكىتلەپ، جامائەتچىلىككە بۇ ھەقتە چۈشەندۈرۈش كېرەكلىكىنى، شەخسەن ئوزى دېرۇزىبا مەھەللىسىدە بولدىغان سورۇنلاردا موشۇ ژىغىننىڭ روھىنى يەتكۈزىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇشى بىلەن سىياسىي تەقىپلەشلەر قۇربانلىرىنىڭ تىزىملىكىنى يەنمۇ ئېنىقلاپ ئايرىم كىتابچە قىلىپ نەشر قىلىشنى تەكلىپ قىلدى.

ئۇيغۇر زىيالىلىرىنىڭ ئاقساقلى، پېشقەدەم مائارىپچى ئەخمەت ئىلىيېۋ ئوز سوزىدە 1937- 38- ژىللىرى ئۇيغۇر زىيالىلىرىنىڭ قايماقلىرى يوقىتىلغانلىقىنى، پەقەت ئوزبەكستاندىلا 3800 ئۇيغۇر زىيالىسى ئۇيۇن ئۇيغۇر (ئۇيغۇرسكايا ناتسونالستىچېسكايا ئورگانىزاتسىيا - ئۇيغۇرلارنىڭ مىللەتچىلىك تەشكىلاتى) دەپ ئاتالغان ساختا جىنايى ئىشلار ماددىسى بىلەن ئەيىپلىنىپ يوقىتىلغانلىقىنى تەكىتلىدى.

پېشقەدەم ژۇرنالىست، ئەمگەك ۋېتېرانى سېيىتاخۇن مەشۇروۋ، ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ ۋېتېرانى ئابدۇۋەخىم ئىسمائىلوۋلارنىڭ سوزىدە بۇمۇدىشى سىياسىي كامپانىيەنىڭ باشقا خەلقلەر قاتارىدا ئۇيغۇرلارغىمۇ كوپ لىگەن ئازاپ - ئوقۇبەتلەرنى ئېلىپ كەلگەنلىكىنى تەكىتلەپ، شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇشى بىلەن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قولغا ئالغانلىقىنى يەقەت ئالقىشلاش كەرەكلىكىنى ئاتاپ كورسەتتى.

يادىكار سابىتىي،

تارىخنىڭ ئاچچىق ساۋاقلىرى

1996 - ژىلى 30 - دېكابر كۈنى جۇمھۇرىيەت پرېزىدېنتى ن.ئە. نازارباييۋنىڭ «1997- ژىلنى ئۇيغۇر مىللىي رازىمەنلىك ۋە ئاممىۋىي - سىياسىي جازالاشلارنىڭ قۇربانلىرىنى خاتىرىلەش ژىلى دەپ جاكالاش توغرىلىق» پەرمانىنى ئىمزالىدى. بۇنىڭدىن ئاتمىش ژىل مۇقەددەم - قانلىق 1937- ژىلى سابىق پۈتكۈل س س ر تەۋەسىدە ئۇمۇمىيۈزلۈك جازالاش - تەقىپلەش ماشىنىسى ھەرىكەتكە كېلىپ، يۈز مىڭلىغان، مىللىونلىغان بېگۇنا ئادەملەر تەقىپلەندى، نازاپلاندى، ئولتۇرۇلدى. مۇنداق ئاممىۋىي تۈردە جازالاش مۇدھىش ھەرىكەتنى پەقەت 1937- ژىللا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭدىن ئىلگىرىمۇ، كېيىنمۇ ھاكىم مۇتلەق كوممۇنىستلار تۈزۈم جەمىيەت تەرەققىياتىنىڭ ھەر بىر باسقۇچىدا ھەر خىل سىياسىي كامپانىيەلەرنى ژۇرگۈزۈپ، مۇنداق مۇدھىش قىرغىنچىلىق ھەرىكەتلەرنى ئەملە ئاشۇرۇپ، يۈز مىڭلىغان ئادەملەرنىڭ ھاياتىغا زامىن بولغانلىقىنى ئۇتۇپ قالماسلىقىمىز كېرەك. ئەتە ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ جۇمھۇرىيەت رەھبەرلىكى پەرمانى بارلىق سىياسىي تەقىپلەشلەرنىڭ قۇربانلىرىنى خاتىرىلەشكە قارىتىلغان.

ئاممىۋىي جازالاش ۋە تېررور كوممۇنىستلىك سىستېمىنىڭ ئاجرالماس تەركىبىي قىسمى بولغان ئىدى. 30- ژىللىرى مۇنداق مۇدھىش ھەرىكەتلەر راسا ئوڭۇچ ئالغان پەيت ئىدى، بۇ چاغدا «تروىكىلار» - (ئۈچ ئادەمدىن ئىبارەت جازالاش ئاپپاراتى)، «ئالاھىدە كېڭەش ھەيئەتلىرى» دەپ ئاتالمىش سوتتىن تاشقىرى ئورگانلار قۇرۇلغان ئىدى.

قازاقستان ئۈچۈن «سىياسىي جازالاشلار» چوڭ-كىچىك ئالاھىدە ئەھمىيەتكە ئىگە، چۈنكى 20- ئەسىردە زور ئۈلۈش - زومبۇلۇقنىڭ دەسلەپكى باسقۇچى قازاقستان ئۈچۈن ئىنقلابتىن ئىلگىرىكى 1916- ژىل بىلەن باغلىق بولغان، چۈنكى بۇ ۋاقىتتا قازاقستان خەلقى روسىيەنىڭ مۇستەملىكىچىلىك ئېزىش سىياستىگە قارشى كۈرەشكە كوتىرىلگەن ئىدى.

ئەندى ئوكتەبىر ئوزگىرىشىدىن كېيىنكى ژىللىرى ئاممىۋىي ئەخبارات ۋاستىلىرىدا خانىلار بىلەن شېئونلار، ھەر خىل ئوڭچىل ۋە سولچىل ئۇپپورتۇنىستلار ۋە ھاكازىلار توغرىلىق ئويدۇرمىلارگەك دائىرىدە تارقىلىشقا باشلىدى. شېئون ئىزدەش، بىرىنىڭ ئۇستىدىن بىرى مەلۇمات بېرىپ تۇرۇش، خەلىق دۈشمەنلىرىنى قاتتىق جازالاشنى تەلەپ قىلىدىغان ئاممىۋىي مىتىنگىلار ئەسەبىيلىكى جامائەتچىلىك ئاڭ - سەۋىيىسىنى بۇزدى. مۇنداق كەيپىيات بەزىگەنادەملەرنى ئاممىۋىي تۈردە قامىغۇچى ھەركەتلىرى بىلەن كۈچەيتىلگەن. مۇنداق ئادەملەرگە ئەملىياتتا مەۋجۇت بولمىغان ھەر خىل سىياسىي گروھلار-نىڭ يالالىيەتلىرى ھەققىدىكى ئويدۇرما ملار گۇنا قىلىپ قويۇلغان ئىدى.

ئادەملەرنى ئاممىۋىي تۈردە جازالاش ئۈچۈن ئىدىئولوگىيەلىك ھۆل ھازىرلانغان ئىدى. مەسىلەن، 1929- ژىلى ل. كاگانوۋىچ سوۋېتلەرنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە ھوقۇق ئىنستىتۇتىدا مۇنداق دەپ بىلدۈرگەن: «بىز ھوقۇقلۇق دولەت چۈشەنچىسىنى رەت قىلىمىز. ئەگەر ئوزىنى مارکسىست دەپ ئاتايدىغان ئادەم، ھوقۇقلۇق دولەت توغرىلىق پىكىر قىلسا ۋە يەنە كېلىپ «ھوقۇقلۇق دولەت» چۈشەنچىسىنى سوۋېت دولەت چۈشەنچىسىگە قوللىنىدىغان بولسا، ئۇ... مارکسىزم - لېنىنىزم تەلىماتىدىن، دولەت توغرىلىق تەلىماتتىن چەتلەشكەن بولىدۇ».

ئەندى 1932- ژىلى س س س ر مەركىزىي ئىجرائىيە كومىتېتى «سوتسىالىستىك مولۇكچىلىكنى مۇستەھكەملەش توغرىلىق» قانۇننى ماقۇللىدى. ئەينە شۇ قانۇنغا بېنائەن، مەسىلەن، كولخوز ئېتىزىدا بۇغداي باشاقلىرىنى تېرىپ كۈن كورۈشكە مەجبۇر بولغان يۇخارلار (12 يېشىدىن باشلاپ) خەلق دۈشمىنى دەپ ئېلان قىلىناتتى ۋە كام دېگەندە 10 ژىللىق مۇددەتكە قامىلاتتى. ئىنسان ھوقۇقىنى، ئۇنىڭ قەدىر-قىممىتىنى بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق ئاياق ئاستى قىلىش مۇمكىن بولمىسا كېرەك!

ئاھالىنىڭ بارلىق قاتلاملىرى تەقىپ ئاستىغا ئېلىندى، جازالاندى، قەتل قىلىندى. ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى ئالدىدا جازالاش - تەقىپلەش ھەرىكىتى ئالىي دەرىجىدىكى ھەربىي باشلىقلار بىلەنلا چەكلەنمىدى، بەلكى كوپلىگەن ھەر خىل دەرىجىدىكى ئوفىتسېرلار، مۇتەخەسسىلەر مۇنداق مۇدھىش سىياسىي باشباشتاقلىق جازالاش ھەرىكىتىنىڭ قۇربانلىرى بولدى. س س س ر قۇراللىق كۈچلىرى ئوزلىرىنىڭ ئەڭ ساداقەتلىك، بىلىملىك كادرلىرىدىن ئايرىلدى. ئۇرۇشنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدىكى مەغلۇبىيەتلەر، دۈشمەننىڭ تېزلا موسكۋا بوسۇغىسىغا يېتىپ كېلىشى ئەينە شۇنداق ئاممىلاردىن ئىبارەت بولغانلىقى ھازىر ھېچ كىمگە سىر بولمىسا كېرەك.

ھەقىقىي مارکسىستلار، لېنىنىنىڭ سەپداشلىرىنىڭ مۇنداق جازالاش ھەرىكىتىنىڭ ئاساسى قۇربانلىرىغا ئايلاندى.

«خەلىقلەر ئاتىسى» ستالىن سوتسىالىزمغا قاراپ ئالغا ئىلگىرىلىگەنسىرى سىنىپىي كۈرەشنىڭ تېخىمۇ كۈچىيىدىغانلىقى توغرىلىق تېزىسىنى ئوتتۇرىغا قويغان 1937- ژىلى سىياسىي تەقىپلەشلەرھەرىكىتىنىڭ ئۇقۇرى بىلدا قىلا كوتىرىلدى. ئەندى بۇ مەزگىلدە قازاقستاندا جۇمھۇرىيەت كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتى بىيۇروسىنىڭ بارلىق ئەزالىرى ۋە ئەزالىققا نامزاتلار جازالاندى. مەركىزىي كومىتېت كاتىپلىرى ل. مىرزويان، س.نۇرپەيىسوۋ، جۇمھۇرىيەت خەلق كومىسارلىرى كېڭىشىنىڭ رەئىسى ئۇ.ئىسايېۋ، كوپلىگەن ھەقىقىي ۋەتەنپەرۋەرلەر تەقىپلەندى. ئەينە شۇ دەۋىردە ئاتاقلىق پارتىيە ۋە دولەت ئەربابلىرى، مەشھۇر يازغۇچىلار، سەنئەتچىلەر، ئالىملار تەقىپلەش ماشىنىسىنىڭ قۇربانلىرى بولدى. تەقىپلەنگەنلەر ئارىسىدا ئۇراز جاندوسوۋ، سەكەن سېيفۇللىن، يۈسۈپ بابايېۋ، ئابدۇللا روزىباقىيېۋ، ئىلياس جانسۇگۇروۋ، بېيىمبەت مايلىن، ئىسمائىل تاييروۋ ۋە كوپلىگەن باشقا ئەجايىپ ئىنسانلار بار ئىدى.

شۇ ئېغىر ژىللىرى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەڭ ئىسىل پەرزەنتلىرى يوقىتىلدى، لاگېرلارغا پالاندى. شائىرلاردىن ھېزىم ئىسكەندەروۋنۇر ئىسرائىلوۋ، يازغۇچى تۇردى ھەسەنلەر ئەينە شۇلار جۇملىسىدىندۇر.

ئەينە شۇ دەۋىردە پانتۇركىزىم، پانئىسلامىزم، مىللەتچى، شوۋىنىست دېگەن ۋە كوپلىگەن ھەر خىل بەدنامىلار چاپلىنىپ، مۇنداق ئەيىپ بىلەن ئالدەملەر جىسمانىي يوقىتىلاتتى، ياكى ژىراق يەرلەرگە تېغىر ئىشلارغا يالىناتتى. ن.ك ژد ئورگانلىرى ئادەملەرگەھا زىر كۈلكىلىك تۆيۈلدىغان «قالپاقلار-نى» كىيدۈرگەنلىكى ۋە قىلمىغان جىنا يەتنى قىلدىم دەپ ئىخرار بولۇشقا زور لاپ ئەك مۇدھىش، فاشىستتەك قىيناش ئۇسۇللىرىنى قوللانغانلىغى كەك دائىرىدە مەلۇم.

قازاقستاندا ئاممىۋىي جازالاش ھەرىكىتىنى ژۇرگۈزۈشتە ق. كولوشىكىن ئالاھىدەچوك رول ئوينىغانلىغى مەلۇم. ئى. ستالىننىڭ ئۇنىڭ خېتىگە توۋەندىكىچە جاۋاپ يازغانلىغى تەسەددىپى ئەمەس: «يولداش كولوشىكىن! سىزنىڭ مەزكۇر خېتىڭىزدە بەلگۈلەنگەن سىياسەت، ئاساسىي جەھەتتىن بىردىن - بىر توغرا سىياسەت دەپ ھېسابلايمەن. ئى. ۋ. ستالىن» ستالىن بىلەن كولوشىكىنلارنىڭ ئۇسۇللىرى بىلەن سوتسىالىزم قۇرۇش سىياستى ئاساسەن ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى. مەزكۇر ئۇسۇل بويىچە ئاممىۋىي تۈردە جازالاش ھەرىكىتى باشلانغاندا ئاساسەن ئۇنىڭ نىشانى بولغان ئادەملەر ئاساسلىقى ئىدى. ئەمما ئۇ ھەرىكەت ئاخىرلاشقاندا ئۇنىڭ نىشانى ئاساسلىقى ئاددىي پۇقرالار بولۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ ئاساسلىقى قىسمىنى ئىشچى-دېھقانلار ئىگىلىدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئاساسلىقى ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، ئۆزبېك، تاتار، ئۇرۇس قاتارلىق ئەسلى يەرلىك مىللەت ۋەكىللىرى ئىدى.

قازاقستان خەلقىنىڭ ئۈچۈن سان - ساناقسىز بالايى - ئاپەتلەرنى ئېلىپ كەلدى.

ئۇزۇن-كەرتەپ قۇرۇش ژىللىرى ناھەق تەقىپلەنگەن ئادەملەرنىڭ ئىشلىرى قايتا قارىلىپ، ئۇلارنىڭ نامى ئەكسىگە كەلتۈرۈلدى. 1990- ژىلغىچە قازاقستاندا 32 مىڭ ئادەم ئاقلاندى.

ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىدىن كېيىنمۇ ھاكىم مۇتلەق كوممۇنىستىك تۈزۈم تەقىپلەش سىياستىنى توختاتمىدى. «لېنىنگرادچىلار»، «دوختۇرلارنىڭ ئىشى» دەپ ئاتالمىش يېڭى تەقىپلەش دولقۇنى باشلىنىپ، يەنە كوپلىگەن ئادەملەرنىڭ قېرىندىشلىرى، تۇرمىلەرگە بىلەن جازالاگېرلىرىغامەھبۇسلارتولۇپ كەتتى. نە ئەدەبىيات ۋە سەنئەت، ئىلىم-پەن ئەربابلىرىغا مىللەتچى، خان - فېئودال، ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ ۋېتېرانى ئاممىۋىيلاشتۇرۇغۇچى، ئوكچى ئاغمىچى دېگەنگە ئوخشاش ئەيىپلەر قويۇلۇپ، ئەتىجىدە يەنە كوپلىگەن يازغۇچىلار، ئالىملار، تارىخچىلار تەقىپلەندى. ئاتاقلىق تارىخچى ئى. بېكماخانوۋنىڭ «قازاقستان تارىخى» دەپ سىلكى، م. ئەۋېزوۋنىڭ «ئابايى» رومانى ئەينە شۇنداق ئويدۇرمىلار بىلەن تەنقىتلەندى.

جازالاش - تەقىپلەش ھەرىكىتى ھاكىم مۇتلەق كوممۇنىستىك تۈزۈمنىڭ ئاجرالماس بىر خۇسۇسىيىتىگە ئايلىنىپ قالدى. خەلقنىڭ ھەر قانداق نارازىلىق بىلدۈرۈشى ھوكۈمەتنىڭ جازالاش ئاپپاراتى تەرىپىدىن رەھىمسىزلىك-تۈرۈلاتتى. جۇمھۇرىيەتتە تېخى يېقىنقىدا 10 ژىللىغى كەك دائىرىدە نىشانلانغان 1986 - ژىلقى دېكابر ۋاقىەلىرى تەقىپلەشلەر تارىخىدىكى ئالاھىدە سەھىپە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

جۇمھۇرىيەت پرېزىدېنتى ن.ئە. نازارباييۋنىڭ مەزكۇر پەرماننىي ئەملىگە ئاشۇرۇش بىزگە دەھشەتلىك ئوتمۇش توغرىلىق يەنە بىر قېتىم ئەسلىتىپلا قالماي، يەنىكى جەمىيەتتە تېخىچە ھاكىم مۇتلەقلىق تېندېنسىيەلەر كورۈنۈشلىرى-نىڭ يوقىتىلمىغانلىغىنى، ئۇنىڭغا قارشى كۈرەشنىڭ كېرەكلىكىنى ئەسلىتىپ ئوتىدۇ.

ئىجتىمائىي - سىياسىي بولۇم.

خارجى ئەللەردىن مەكتۇپلەر

تەۋەرۈك ئانا يەر ياكى ۋەتەن توغرىلىق مەدھىيە

ئىنسان ۋەتەنسىز سويۇدۇ. چۈنكى، ئىنسان ۋۇجۇدى ۋەتەننىڭ بىر پارچىسىدۇر. يەنى ئىنسان بەدىنى ۋەتەن توپىرىغىدا ئاقماقان سۇ ۋە بۇ توپىراقتىن چىققان ئوزۇقلۇق بىلەن يېتىلگەن بىر بارلىقتۇر (ئاللانىڭ قۇدرىتى بىلەن). ئىنسان ۋەتەنسىز سويۇدۇ: چۈنكى ۋەتەن ئىنسانىڭ ريسق تاۋىغىدۇر. ئىنسان ئاللا ئاتاقلىغان موشۇ تاۋاقتىكى ريسقىغا (ۋەتەنىڭ يەر ئاستى، يەر ئۈستى بايلىغىغا) تايىنىپ ھايات كەچۈرگىچىدۇر.

ئىنسان ۋەتەنسىز سويۇدۇ: چۈنكى، ۋەتەن يەر شارىغا نىسبەتەن ئىنسانىڭ بىر ئۇيىنىڭ ئىچىدە ھاربىدۇر. ئىنسان مانا بۇ ئويىنىڭ ئىچىدە ھاردۇق چىقىرىدۇ، ئىبادەت قىلىدۇ، ئىسىق سوغۇندىن قوغدىنىدۇ، ۋەتەنسىل قالدۇرىدۇ.

ئىنسان ۋەتەنسىز سويۇدۇ: چۈنكى، ۋەتەن ئىنسان ئۈچۈن تەۋەرۈكتۇر، ئۇنىڭدا ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ قەبرىسى شېھىدلىرىنىڭ ئابدىسى باردۇر.

ئىنسان ۋەتەنسىز سويۇدۇ: چۈنكى، ۋەتەن ئىنسان ئۈچۈن ئامانەتتۇر. ئۇنىڭدا كەلگۈسى ئەۋلادلىرىنىڭ ريسقى، كېلەچەگى ۋەبەختىن-سائادىتى باردۇر.

ئىنسان ۋەتەنسىز سويۇدۇ: چۈنكى...

دېمەك، ۋەتەن - ئاندۇر، ۋەتەن - قاندۇر، ۋەتەن - جاندۇر، ۋەتەن - ئىماندۇر. ئىنسان تۇغۇلۇشىغلا باغرىغا ئېلىپ، ئۇمۇربويى قۇچىغىدا ئەپىلەپ ئولگەندىمۇ باغرىغا مەھكەم باسقان بۇ مۇقەددەس بارلىقنىڭ ئەڭ تۇغرا سۆيۈتى ئاندۇر! بۇ تاقىيامەتكىچە ھايات ئاندۇر - ئانىلارنىڭ ئانسىدۇر. شۇڭا، مۇستەقىل ۋەتەنىدە يالىلى گادايى، مەيلى ئاقىل، مەيلى نادان بولسۇن كوچىدا تېنەپ ژۇرگەن ئىشتىتىن پەرىقسىزدۇر. دېمەك، ۋەتەنىنى سويۇش ئالىجانابلىقنىڭ، ئولۇقلۇقنىڭ ئىپادىسى ئەمەس، پەقەت ئەقلى ھوشى جايىدا بىر ئىنسانلىقنىڭ ئىشارىتىدۇر.

خوش، ۋەتەن ئانا ئېكەن، ئۇنداقتا ئىشغالىيەتتىكى ۋەتەنچۇ؟ ئىشغالىيەتتىكى ۋەتەن باسقۇنچىغا دۇچ كەلگەن ئانىسىدۇر. مۇستەملىكە ۋەمۇستەملىكچى، دېمەك، بەختى كاج ئانا ۋەھشى باسقۇنچى دېمەك تۇر. مۇستەملىكە ئەلدە ژۇرگۈزۈلۈۋاتقان كامىستىش سىياستىي ۋە بۇنىڭغا قارشى ھەرىكەت - بىر ئانىنىڭ نومۇسىغا تېگىش ۋە بۇ ئانىنىڭ نومۇسىنى قوغداش ھەرىكىتىدۇر.

ئىشغالىيەتتىكى ۋەتەن باسقۇنچىغا دۇچ كەلگەن ئانا بولغىنى ئۈچۈنلا ئاۋغانلار دۇنيانىڭ ئەڭ كۈچلۈك ئەسكىرى كۈچلىرىدىن بولغان سابىق س س ر قوشۇنلىرىنى كۆرگىنى كېرەكلىدى. مۇستەملىكە، ئەزەلدىن بۇ ئانىنىڭ ھەر دەۋرىدە ئۈزۈلمەي، ئىز بېسىپ، ئىسىق جانلىرىنى بېرىپ سالىي مۇجادىلىمىزنى بۇ ئانىنىڭ ھەر ئوغلىدىن كۆرمەكچى بولىدۇ. بۇ ئانا بولسا باسقۇنچىنىڭ يۈزىگە تۈكۈرۈپ: «ئادەم بارمۇ؟» دەپ ۋاقىرىماقتا. «قېنى ئوغۇلىرىم، قۇتقۇزۇڭلار!» دەپ پەريات چەكمەكتە...

ئانىنىڭ بۇ پەريادلىرىنى ئاڭلاش ئۈچۈن ئوغۇللىرىنىڭ ئالىم بولۇشى ھاجەتسىزدۇر. پەقەت ئادەم بولۇشلا كۇپايىدۇر. يەنى ئانىسىنى تونىيالغىدەك ئەقىل ۋەتانمىغىدەك ۋىجدان بولسلا كۇپايىدۇر!

قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئىلتىجا ۋە مۇرەسسە كېرەكسىزدۇر، پەقەت ئىسىق جاندىن كېچىشلا ھەل قىلغۇچتۇر. ئانا بۇ ھالدا ئېكەن، ئوغۇللىرى ئۈچۈن تولىمۇ ئىنچىكە ھېساپ ۋە ئۈزۈنغا سوزۇلغان مەسلىھەت ئەركەكچىلىك جۇملىسىدىن ئەمەستۇر! ئولۇش - تۆگۈشۈش - قورقۇنۇچلۇق ئەمەس، قورقۇنۇشلىغى بۇ، بەختسىز ئانىنىڭ بۇپلىجە سىنىڭ تاماشىبىنى بولۇپ ياشاشتۇر.

شوھرەت ھوشۇر،
تۇركىيە.

باشقا نەشىرلەردىن

ئىپەك يولى ۋە ئۇيغۇرلار

ئۇيغۇرلار ئەگرى - توقاي ھايات مۇساپىسىدە كوپ خىل دىن، مەدەنىيەت تەسىرى ئاستىدا بولۇپ، بۇ خىل ئالاھىدىلىك ئۇيغۇرلارنىڭ مەنىۋى ھايىتى ۋە ماددىي تۇرمۇشىدا مۇئەييەن تەسىرنى سالغان كەلمەكتە. بۇ ئالاھىدىلىك ئاساسلىغى ئۇيغۇرلار نىڭ جۇغرابىيە ئورۇنلىشىش ئەھۋالى بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان. ئۇيغۇرلار دىيارى ئوزىنىڭ شەرق بىلەن غەرپ ئوتتۇرىسىدىكى سودا ئالاقىسى ئارقىلىق ۋاستىلىق تۇردە ئىلىپ بېرىلغان، مەدەنىيەت ئالاقىسى جەھەتتىكى پەۋقۇلاددە جۇغراپىيىلىك شارائىتى بىلەن ئىپەك يولىنىڭ ئەڭ ئوزۇن مۇساپىسى بولۇپ قالدى.

خوتەندىن چىققان قاشتېشى ۋە قاشتېشى ئويمىچىلىق ھۇنەر - سەنئىتى ئىپەك يولىنىڭ دەسلەپكى شەكىللىنىش ئاساسىنى ھازىرلىدى. ھەر قايسى ئەللەر ۋە مىللەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئالاقىنىڭ كۆچىيىشىگە ئەگىشىپ، قەدىمىي يۇنانىن ئويمىچىلىرى سەنئىتىنىڭ قىسمەن ئالاھىدىلىكلىرىنى ئوزىگە مۇجەسسەملەشتۇرگەن ئەپس ئويمىچىلىق سەنئىتى خوتەندە رىۋاجلاندى. ئىپەك يولى دەل مۇشۇ «قاشتېشى يولى» نىڭ ژۇقۇرى شەكلى بولۇپ ئىپادىلەندى.

مەلۇمكى، ئۇيغۇرلار ئىپەك يولى ۋە ئىپەك يولى مەدەنىيىتىنى شەكىللەندۈرۈشكە ۋەتەرەققىي قىلدۇرۇشتا ئىنتايىن چوڭ توھپە قوشتى. ئىپەك يولىنىڭ ئۇيغۇرلار دىيارىدىن ئوتۇشى ئۇلارنىڭ ئوز مەدەنىيىتىنى شەكىللەندۈرۈشكە تۇرتكىلىك ئەھمىيىتى بولغان ئامىللارنىڭ بىرى بولۇپ قالدى.

ئىپەك يولى ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ساداسى ئاڭلانماس بولۇپ قالدى. غەرىپ ئەللىرى ئوزلىرىنىڭ ماددىي جەھەتتىكى پائالىيىتىنى دېگۈدەك تىرانسپورتى ئارقىلىق دېگۈدەك ياقسىدىكى رايونلار بىلەن ئىلىپ باردى. ئىچكى قۇرۇقلۇق رايونى بولغان تارىم ئويمانلىغى ھېچقانداق ئالاقە بولمىغان شارائىت ئاستىدا قالدى. خەلقىنىڭ كۆندىن كۈنگە ئېشىپ بېرىۋاتقان ئېھتىياجىنى قاندۇرالمايلا قالماستىن، ئەدەبىيات - سەنئىتى تاشلاپ قويۇلدى ياكى ۋەيران قىلىندى. ھۇنەر - سەنئىتى جەھەتتىكى يۈكسىلىش توختاپ قالدى.

تەتقىقاتچىلار كورستېپ ئوتكىنىدەك: ئىپەك يولىنىڭ خاراب لىشىشغا ئىچكى ۋە تاشقى ئامىللار سەۋەپ بولدى. 16 - ئەسىردە ئوتتۇرا ئاسىيا رايونىدا، جۇملىدىن ئۇيغۇرلار دىيارىدا سەئىدىيە خانلىغىنىڭ زەئىپلىشىشگە ئەگىشىپ ئىچكى يېغىلىق كوپەيدى. مۇنداق ئىجتىمائىي ئەھۋال ئىپەك سودىگەرلىرىنى قاتناش قولايلىق بولۇش شارائىتىدىن مەھرۇم قىلدى. يېڭى دېگىزيولىنىڭ ئېچىلىشىغا ۋەتەرەققىي قىلىشىغا ۋاستىلىك تۇردە تەسىر كورسەتتى، تاۋار ئالماشتۇرۇش شەكلى ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ھالقىنىڭ ئۇزۇلۇپ قېلىشى بوستانلىق خەلقلىرىنى ئوزىمۇسەزمىگەن ھالدا ئىختىسادىي، سىياسىي تۇزۇلمە، ئىلغارپەن - مەدەنىيەت قاتارلىق جەھەتلەردىكى ئىلمىلەردىن مەھرۇم قىلدى. ئۇنىڭ نۇستىگە، ئاتالمىش سوۋېزم تەرەپدارلىرىنىڭ دىننى نىقاپ قىلىپ ئوزلىرىنىڭ شەخسىي مەنپەئەتلىرىنى چەتكەش قىلىش ۋە يەنە دىننى بۇرمىلاپ تەرغىپ قىلىشلىرى نەتىجىسىدە بوستانلىق خەلقلىرى نادانلىق، خۇراپەتلىك پاتقىغا پېتىپ قالدى. ھەر قايسى دۇنيا ئەللەرى بىلەن بولغان ئالاقىنىڭ ئۇزۇلۇپ قېلىشى ۋەئىچكى ئامىللار سەۋەپلىك شەھەرلەرنىڭ مەنىۋىي مەدەنىيىتى ئىشلىرى خاراپلاشتى. خەلقئىمزنىڭ ئىدىيولوگىيەسى ئوزگىرىپ ئوتۇپراق يولغا چۈشۈپ قالدى. بارغانسىرى كۈللىنىۋاتقان سەنئەت بېغىمىزنىڭ مۇزاپپەقىيەت نەقىشلىرى كونىراپ ئۇپراشقا باشلىدى. شۇنداق قىلىپ بىر نەچچە ئەسىرلىك بېخۇدلۇق ۋە ئىجتىمائىي ئامىللار سەۋەبىدىن ئۇرغۇن نەرسىلەر قولدىن كەتتى.

19 - ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن تارتىپ چەت ئەل ئالىملىرىنىڭ نەزەرى قېدىمىي مەدەنىيەت ئىزلىرىغا ئاغدۇرۇلدى، بۇنىڭ بىلەن ئانگلىيە، روسسىيە، گېرمانىيە قاتارلىق دولەتلەردىن ستېين، لېكوك، پرژېۋالسكىي قاتارلىقلار ئەسىرلەردىن بۇيان توپلاپ كەلگەن خەلقىمىز ۋە مىللىتىمىز ئەقىل - پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى بولغان بېباھا سەنئەت بايلىقلىرىمىزنى كوپلەپ توشۇپ كېتىشكە باشلىدى. شۇنداق قىلىپ بۇ دىيارداينەتوگە كارۋانلىرى پەيدا بولۇشقا باشلىدى. لېكىن بۇ قېتىمقى كارۋانلارنىڭ مەخسىتى خەلقىمىز قەلبىدە يوشۇرۇن ساقلىنىۋاتقان ئەجداتلىرىنى سىغا قايمۇ - قارشى ئىدى.

ئىپەك يولىنىڭ ئۈزۈلۈشى ۋە خاراپلىشىشى ئوزى بىلەن بىرگە مىڭلىغان قەلبىنى سويۇندۇردى ۋە يەنە ئۇمۇتسىزلەندۈردى. ئارخېئولوگىيەلىك قېزىلمىلار، ئىپەك يولىنىڭ ئوگىنى بولغان ئۇيغۇرلار دىيارى دۇنيا ئىپەكچىلىك تېخنىكىسىنىڭ تەرەققىياتىغا ئوچمەس توھپىلەرنى قوشقانلىغىنى رەت قىلىپ بولماس دەللەر بىلەن ئىسپاتلىدى.

ئەلى غوجاخۇن.
«شىنجاڭ ياشلىرى»
ژۇرنالىدىن ئېلىندى.

بولغاريەلىك ژانگبلىيە 12 يېشىدا ئېر تۇرۇپ بالىلار يىلىدىن نوبېل چىقىپ كەتكەن ئادەملەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ ياشانغانلىرىدىن بولۇپ قالغان. كېيىن ئامېرىكا ۋە ئىسپانىيەلىك شامال تەتۈرى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ كەتكەن، ئاساسلىرىدا ئۇ كىنو ئېكرانىدىكى ئالقىشنى ئېلىپ كەلگەن بىرىنچى سىنئالغىنى ھېس قىلىدىغان ئۆزىنى بىرئاز ئۇيالغاندەك ھېس قىلغان. ئېيە...

مەشھۇر بولغار سەياھەتچىسى دونچو پاپازوۋ ئوزىنىڭ دۇنيا بويلاپ تۇنجا قېتىم قىلغان سەپىرى ۋاقتىدا ئامازونكا ساھىللىرىدا كېلىپ چىقىشى ئېنىق ئېيتىلمىغان بولغان بىر تېۋىپ ئايالنى ئۇچراتقان. ئەينە شۇ ئايال سەياھەتچىكە، ئوزىنىڭ ئېتنوگرافىيە بويىچە، دۇنيادىكى ئەڭ كۆچلۈك بولوكىيەلىك زونىلار ئاملىرىنى زونكاۋادىسىدا ۋە بولغاريەدىكى رۇپىتى دېگەن جايدا ئېكەنلىكى توغرىلىق سوزلەپ بەرگەن.

رۇپىتنىڭ سېلىنغان ئىبادەتخانا - بۇ ۋاقىتنىڭ ئوزى. «ئىبادەتخانا ئېچىلغاندىن كېيىن مەن ئاغرىپ قالدىم» - دەيدۇ بېشارەتچى. ئۇنىڭ يېقىن ئادەملىرىمۇ بۇنى تەستىقلىمەكتە. ۋاقىتا پېترىچ شەھىرىنىڭ پېشقەدەم جەمىيەت ئەزالىرى دوكتور ناپولېئونوۋنىڭ نامىغا قالدۇرغان ۋە سىيىتىدە، بارلىق بىساتنى دولەتكە قالدۇرغان: «ئادەم بۇ دۇنيادا نامرات كېلىدۇ ۋە نامرات كېتىدۇ».

ئادەتتىكى ئادەملەرنىڭ ئادەمىيلىك ماھىيىتىگە چۈشىنىشى ئوكۇپى ئەمەس. لېكىن ئۇ خۇددى باشقىلارغا ئوخشاش ئادەم ئېدى، گوش ئىستىمال قىلاتتى، بەرەزىيۇمكا ھاراق ئىچىشمۇ مۇمكىن ئېدى. ناھايىتى چېچەن - پاكىزا يال ئېدى ۋە ئوينى سەرەمجان، پاكىز تۇتاتتى، ھەممە نەرسە پاقىراپ تۇراتتى. ئەتسىز، قالايمىقان كىيىنگەن ئادەملەرنى ۋە پاسكىنا تۇتۇلغان ئويلەرنى ياخشى كۆرمەيتتى. ناخشىلارنى ياخشى كۆرەتتى ۋە ھەزىل - چاقچاقلارنى ياخشى چۈشىنەتتى.

ئۇ 2000 - ژىلى ھېچ قانداق ھالاكەتلەر، سۇ تاشقىنلىرى بولمايدىغانلىغىنى، ئەندى يەر يۈزىدە تېچلىق ساقلاش ھوكۇمى سۈرىدىغانلىغىنى ئېيتتى. 2050 ژىلى ئادەملەر بىر بىرىگە يوروق قىلۇق ئىلداملىغى بىلەن ئۇچۇپ كېلىشكە باشلايدۇ - دەيدى ئۇ.

ئۇنىڭدىن قانداق پايدىلانغان

60 - ژىللار نىڭ ئوتتۇرىسىدا ۋانگا خېلە كەتكەدەر بىدە مەلۇم بولۇشقا باشلىغان ئېدى. ئۇنىڭغا ئاساسەن پېترىچ شەھىرىنىڭ تۇرغۇنلىرى ۋە خوشنا يۇگوسلاۋىيەدىن كېشىلەر كېلەتتى.

ئۇ ۋاقىتلاردا ئامېرىكا ئاخبارات ۋاستىلىرى ئاخبارات بەرمەي، بەلكى ئاسلىسىي جەھەتتىن تەرغىبات ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىناتتى. ئەينە شۇ سەۋەبتىن پېترىچتىكى ئەجايىپ شىپاكار توغرىلىق مىش - مىش گەپلەر ئاغىزدىن - ئاغىزغا، ئىشلار غا قارىغاندا ئاز ئەمەس ھېلىقى بېشى ئەنگى سىلىغان جايغا ئېكەنلىكى ئېنىق ئېيتىلمىغان. ئۇ كۆپ قېتىم ئاغرىيدىغان بولۇپ قالغان. كېيىن ئۇلاق كوزى كورمەيدىغان بولۇشقا باشلىغان. ئەندى تورت ئادەمنى كېيىن بولسا ئۇ ئادەمەن كورمەيدىغان بولۇپ قالغان. ئەندى 19 ياشقا كىرگەندە ئۇ پەردە بىرالا ئوخشىغان. ئېيە... ئەندە ئۇ كورۈشكە باشلىغان.

ئېچىلمىغان سىرلار

ۋانگىنىڭ ئاخىرقى بېشارىتى

ئېھتىياتلىق بىلەن ۋە يوشۇرۇن تارقىلاتىتى. مەتبۇئاتنا ئۇ توغرىلىق ئېغىز ئاچماتتى. لېكىن داۋالىنىشنى خالىغۇچىلار ۋە شۇنداقلا ئادەتتىكى ئۇنى بىر كورۇپ بېقىشنى خالىغۇچىلار تۇركۈمى داۋاملىق كوپەيگەنسىرى باشلىغان ئېدى...

70 - ژىللارنىڭ بېشىدا ۋانگىغا مۇراجەت قىلىدىغانلار كەسكىن كوپەيىپ كەتتى. ۋانگا مىكلىغان ئادەملەرگە يار دەم قىلىشقا باشلىدى. ئۇ كۈنىگە 180 گە يېقىن ئادەم قوبۇل قىلغان ۋاقىتلارمۇ بولغان.

ۋانگا ئاساسلىقى روھلار ئۈنى بىلەن قىلىۋاتقانلىغىغا شىكايەت قىلغان. روھلار ئىشلەيدىغان ۋاقىت بولدى دەپ ئۇنى ئوختاتتى. ئۇلار خۇددى ستاكاندىكى سۇ دەك سۈزۈك ۋە رەكسىز ئېدى، لېكىن كۆل خاندىكى ئوتتەك يانىاتتى. ئۇلار كۆلەتتى ۋەۋرىغلاتتى. بولغاريە رەھبەرلىگىنىڭ بىر قىسمى ۋە پسىخاتورلار بېشارەتچىنىڭ ئەجايىپ قابىلىيىتى دەققەت بولۇشكە سلاۋاجىپ ئېكەنلىگىنى ئاخىرى چۈشەندى.

ئەندى سوت مەجبۇرىيىتىنىڭ پروفېسسورى (بولغاريەكومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى) ئىۋان پوپوۋاسلېۋ باشلىق يەنە بىر قىسىم ئادەملەر ۋانگىنىڭ ئادەتتىكى بىر مومايى، ژۇرنالىستلار بىلەن بولغان ئۇچرىشىدىن ئىبارەت ئاددىي ئىشلارنى ھەرغەزىنسى ئارقىلىق ئوتكۈزۈپ تۇرادى، لېكىن سوغلار مىقدارىنى نازارەت قىلىپ ئۇلگەرمەلەتتى. ئەينە شۇ چاغدا ئوياۋانگا پۈلپەرەستى دېگەن مىش - مىش تارقاپ كەتتى. بەزىلەر كويا ۋانگا - سوتسىالىستىك بولغاريەدىكى بىرىنچى مىلىونېر دېگەن ئويدۇرمىلارغا ئىشىنەتتى. چۈنكى ۋانگىنى ناھايىتى مۇھىم شەخسلەر، باشقاتالله‌ردىن ئاتاقلىق ئادەملەر، ھەتتا دولەت رەھبەرلىرى زىيارەت قىلىپ تۇراتتىدە.

نېمىلا بولمىسۇن، ئۇ نازارەت ئاستىدا ئېدى، ئۇنىڭ توغرىلىق مەلۇماتلار توپلىنىپ ژۇرنالغا سوغا بېرىش قائىدىسى بار. يەرلىكھاكىمىيەت ئورۇنلىرى پۈلنى شەرغەزىنسى ئارقىلىق ئوتكۈزۈپ تۇرادى، لېكىن سوغلار مىقدارىنى نازارەت قىلىپ ئۇلگەرمەلەتتى. ئەينە شۇ چاغدا ئوياۋانگا پۈلپەرەستى دېگەن مىش - مىش تارقاپ كەتتى. بەزىلەر كويا ۋانگا - سوتسىالىستىك بولغاريەدىكى بىرىنچى مىلىونېر دېگەن ئويدۇرمىلارغا ئىشىنەتتى. چۈنكى ۋانگىنى ناھايىتى مۇھىم شەخسلەر، باشقاتالله‌ردىن ئاتاقلىق ئادەملەر، ھەتتا دولەت رەھبەرلىرى زىيارەت قىلىپ تۇراتتىدە.

لېكىن بولغاريەنىڭ پارتىيە ۋە دولەت رەھبىرى تودور ژىۋكوۋنىڭ قىزى لىيۇدمىلا ۋانگىغا ئىشىنەتتى ۋە ئۇنى ھىمايە قىلغان ئېدى. ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ يۇزلىگەن ئادەملەرگە پېترىچ شەھىرىگە كېلىشكە ئىجازەت بېرىلگەن ئېدى. ئەينە شۇ چاغدا بېشارەتچىنى پۈل تېپىش ۋاستىسىغا ئايلاندۇرۇشقان ئېدى. قېنى مەدىسىن تارتىپ پالچىلار بىلەن تېۋىپلارغا ھەق تولەش، ئۇلار

تەۋەرۈك ئىنسانلار

تەپەككۇر ئىخچامىدىن تۇغۇلغان ئىجادىيەت

كىشىلەردە ئىلىم، ئەخلاق، توغرا سوز لۈك، كەمـ تەرلىك، پاكلىق ، ھالاللىق ئوخشاش ئالىيجاناپ خىسلەتلەر بولۇشى ھاجەت دەيدىكەن دانالار. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىمان ـ ئېتىقادتىلىق بولۇش دېمەكلىكتۇر. ئەشۇ تەكىتلەنگەن ئىزگۈ سۈپەتلەر كىمگە نەسىپ بولغان ئېكەن، ئۇنىڭ كىشىلەر ئا رىسىدا ئۆزى يورۇق، چېھرىدىن ھېمىشەم نـۇر يېغىپ تۇرغىنى بايقىلىدۇ. سوقرات ھەكـىم: «بىلىمدىن ئۇلۇغراق نەرسە يوقتۇر ھەم بەد ـ خۇيلۇقتىن يامان نەرسە يوقتۇر» دېگەن ئېكەن. ئەل ئىچىدە مانا بۇ خىل ئۇلۇقۋار ئادەملەرنى كو پلەپ ئۇچرىتىش مۇمكىن.

ئالمۇتا شەھىرىدە ئۇيغۇر جامائەتچىلىگى ئار ـ سىدا ماكا خېلە ژىللاردىن بېرى تونۇش، خۇش پېچىم، خۇش پېئىللىغى ۋە قېرىلىق سالاپىتىگە ئىلاھى ۋە ئىلمىي سالاھىيىتى ماس كەلگەن سۈلتانمۇھەممەت ئاكام يۈسۈپىينىڭ ئەجايىپ ئالىيجاناپلىغىغا ھورمەت ـ ئېھتىرام بىلدۈرىمەن. ئۇ زاتنىڭ سوھبىتىگە داخىل بولغان كىشى ئە ـ قىلانە سوزى، لاتاپىتى ۋە ھىكمەت گوھەرلىرـ ىدىن كامالى زوق، مەنۇيىي ئوزۇق ئېلىپ راھەت لىنىشى مۇمكىن.بىر سورۇندا سۈلتانمۇھەممەت ئاكام ئادەتتى بويىچە ژۇكۇنۇپ ئولتۇرۇپ، كوز ـ لىرىنى يەردىن ئالمىغان ھالدا بىر پارىسچە شېئىر ئوقۇدى. مەن شۇندا «تەخسىر، بۇ شېئىرنىڭ تەپ ـ سىرى قانداقتىكىن ؟» دېۋېدىم ئۇ: ـ تەپسىرى شۇ كى، ئەرگىس گۈلى بار يەردە باشقا گۈل ئېچىلـ مايدۇ. دېمەك، كىمدە ئىلىم بولسا، بايلىق بـولـ ماس، كىمدە بايلىق بولسا، بىلىم بولماس دېگە ـ نى، ـ دېدى. دەرھەقىقەت قايسى ئالىم ئەللا ـ مە، پازىللارنىڭ ھايساتى بىلەن تونۇشمايلى، ئۇ ـ لار بىر ئومۇر بىلىم ئىزدەش كويىدا بولۇپ، مال ـ دۇنياغا ھېرىس قىلمىغىنى مەلۇم. بىز دۇنيـا ئىلىمىنى مۇتالىە قىلغان مەشھۇر فىلوسوفلار: ئاريستوتىل، پىفاگور، بىرۇنىي ۋە شەرىق ـ نىڭ ئىبن سىنا، ئەل فارابىي، ئۇلۇغبەگ، فېرداۋ ـ سي، مەخمۇت قەشقەرىي، ناۋائىي كەبى ئۇلۇق زاتلارغا نىچۇن باش ئېگىپ،تازىم قىلماسقا ھەد دىمىز بولغاي. غوجا ھاپىز شىرازىنىڭ «گەرچـە ئوزەمنىڭ بىر تۇققان قېرىندىشى ۋە دوست ئە قرابالىرىم بولۇپ، دۇنيادىن تاقابىل ئوتسە قاتـ ـتىق ئوكۇنمەن. لېكىن ئۇ تامام غەيرى، كىم ۋە قەيەرلىك بولسۇن ئاقىل، بىلىملىك بولۇپ، دۇنـ يادىن بېۋاقىت ئوتسە، ئۇنىڭ دەردى ـ پىراقـ ـىدا ژۇرىگىمدىن ژىغلاپ، ياقامنى چاك ئېتـ ـمەن» دېگىنى بېھۇدە ئەمەس.

تارىخىمىزدا يېتۈك ئاقىل، دانالار، داھىلار يوقـ ـمۇ؟ئۇزاق تارىختا مۇراجەت قىلمايىراق، يېقىنـ ـقى دەۋىرگە نەزەر سالساق، مۇنەۋۋەر، بېنۇسخە ئەزىزلىرىمىزدىن تالايلارنى مىسالغا كەلتۈرۈشكە بولىدۇ. گەرچە گەپ پەزىلەت ئەھلى، شائىرلار ھەققىدە بولىدىكەن، ئاخىرقى ئون ژىللار داۋامـ ـىدا مۇھتەرەم ئاقساقاللىرىمىز ئارىسىدا ئوزىنىڭ ياخشى شېئىرلىرى بىلەن يۈلتۇزدەك يالت ئېـ ـتىپ چاقنىغان سۈلتانمۇھەممەت ئاكامنى تىلغا ئېلىش ئورۇنلۇق بولسا كېرەك. س.يۇسۇپىي ئېيـ ـتىشىغا قارىغاندا، ياش ۋاقىتلىرىدالا ئەدەبىياتقا قىزىقىپ، ناۋائىي، شىرازى، نازىمى، ئابدۇللا تو ـ قاي ئەسەرلىرىنى زوق ـ شەۋق بىلەن ئوقىغان بولسىمۇ، ئوزى شېئىر يېزىشقا جۈرئەت قىلمىغان ئېكەن. ھالبۇكى، ئانا سۈتى بىلەن ئۇنىڭ ۋۇجـ ـۇدىغا سىڭگەن بۇ قابىلىيەت ئۇنىڭ قەلبىدە ئۇزۇن ژىللار پىنھان بولۇپ كېلىدۇ. يەتمىشتىن ئالقىغىنىدا خۇددى تاشنى يېرىپ چىققان گىيا مىسالى ئۇنىڭ شائىرلىق قەلبىدىن شېئىر، غەزەـ ـلەر تېپىشقا باشلايدۇ. ھەممەت كەمىرىنى بېلىغا مەككەم باغلىغان يۈسۈپىي ژۇرەك قېتىدىن ئور ـ غۇپ چىققان شېئىرلىرىنى يېزىپ، گېزىتلىرىمىز گە ئېلىپ بارغىنىدا دەسلەپ ئۇ يەردىكى خا ـ دىملار يېشى توختىغان بۇ كىشىنىڭ ئىجادىيىتـ ـگە سەل ئېتىۋارسىزلىق بىلەن قارىغاندەك قىلـ ـىدۇدە، كېيىن ئۇنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇپ، ھەقـ ـقىي شائىرانە ماھارىتى، ئوي ـ پىكىرلىرىگە قا ـ يىل بولۇشىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن شائىرنىڭ شې ـ ئىرلىرى پات ـ پات «يېڭى ھايات» گېزىتـ ـى سەھىپىلىرىدە بېسىلىپ تۇرىدۇ. ئۇلار ئوقۇغۇچـ ـىلارنىڭ كوڭلىدىن ئورۇن ئېلىپ، ئۇلارنىڭ سو يۇپ ئوقۇيدىغان شېئىرلىرىغا ئايلىنىدۇ.

مەلۇمكى، شەكىل جەھەتتىن مۇناسىپ مەزمۇن بەدىئىيلىكتە تاپقۇرلۇق ۋە دانالىقنى ئوزىگە ئۇيـ ـغۇنلاشتۇرغان ئۇشبۇ غەزەللەردىن بىز شائىر ـ نىڭكوپ ژىللار ئىچكى تەييارلىق دەۋرىنى ئوت ـ كۈزگەنلىگىنى ۋە كوپ يېزىپ، نەشر قىلىشقا ئالدىرمىغانلىغىنى بايقايمىز.

كورۇككى، ئىپەك قۇرۇتى قارىماققا ئوزى كو ـ رۇمسىز، ژىرگىنىچلىك بىر جان. ۋاھالەنكى ئۇنا ـ ژىلى ئىپەكنى كامالىغا يەتكۈزۈپ، ئاندىن غوزـ ـغىنى يېرىپ چىقىدۇ. مىسالى كىشىلەرنىڭ قە ـ دىر ـ قىممىتى ئەمگەك، ئەقىدىدە ئېكەن. كو ـ رۇمسىز پەشمەتتىكى س. يۇسۇپىي يېشى ئۇلغا ـ يغاندا ئىجات قىلىپ، بىردىن كەڭ جامائەتچـ ـىلىككە تونۇلۇشقا باشلىدى. ئاقساقال شائىر ئاتا ـ مىزسۈلتانمۇھەممەت ئاكىنى ھەر جەھەتتىن يې ـ تىلىپ،باراقسان بەرگ يايغان مېۋىلىك دەرەخ ـ كەتەخلىت قىلىدىكەنمىز، ئۇنىڭ جانىجان خەل ـ قى ئۇنىڭ ۋايىغا يېتىپ پىشقان ئىجات مېۋـ ـىلىرىدىن تېخى تالاي بەھرىمەن بولۇشى سوز ـ سىز.

سۈلتانمۇھەممەت جېلىل ھاجى ئوغلى يۈسۈ ـ پىي 1912ـ ژىلى تالدىقورغان ژىلايىتى، يار ـ كەنت ناھىيەسىدە سودىگەر ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن.ئۇلارنىڭ ئائىلىسى 1917ـ ژىلى غۇلـ جا شەھىرىگە كوچۇپ كىرىپ كېتىدۇ.1919ـ 1924ـ ژىللىرى بالا يۈسۈپىي غۇلجا ئوزبەك مەكتەۋىدە قازاندا ئىلىم تەھسىل قىلغان ئۇيغۇر خەلپەتتىن ئىلاھىيەت ۋە جەدىتچە (يېڭىچە) بـ ـىلىم ئالىدۇ. ئىژدىھاتلىق تالىپ مەزكۇر مەكتەپـ ـتە ھەپتىيەك سوروللىرىنى تېز يادقا ئېلىشتىن تاشقىرى، قازاندا نەشر قىلىنىدىغان «شورا» ژۇرنالىدىن ۋە ئايرىم كىتابلاردىن بەھىر ئالىدۇ. كېيىن دەۋىر تەقەززاسى تۇپەيلى ئۇ ئوقۇشتىن چەكلىنىدۇ. سەۋەۋى 30ـ ژىللىرى ئىستىبداتـ ـلىق ھاكىمىيەت ھوكۈمرانلىق قىلغان دەۋىردە بولۇپمۇ يەرلىك مىللەتلەر ئۇچۇن ژۇقۇرى بىلىم دەرگاھلىرىنىڭ ئىشگى تاقاق ئېدى. ئۇنىـ ـڭ ئۇستىگە دىنىي خۇراپات «ئۇسۇلى جەدىت ھا رام، ئۇنى ئوقۇغانلار دەھرى» دەپ مەنئىي قـ ـىلاتتى. شۇ توسالغۇلۇقتىن كېيىن ئۇنىڭ ئاتىسى سودا ـ تىجارەتمۇ ھۇنەر، ماكا يارداملىشىپ ژۇر كىن دەپ، 12ياشلىق بالىسىنى دۇكاندا ئولتار ـ غۇزۇپ، ھېساپ ـ چوت ئىشلىرىغا سالىدۇ. ئۇ ئوزلىكىدىن كىتاپ ئوقۇپ، بىلىمىنى ئا ـ شۇرىدۇ.

1930 ـ ژىلى ئۇ مائارىپچىرۇھەر قاسىمجان قەمبىرىي ۋە بولغۇسى رېژىسسيورجالالدىن يەھـ ـيارووۇلار بىلەن بۇخكالتېرلىق كۇرسىنى پۈتـ ـىرىپ، شەھەردىكى شېركەتلەردە شۇ كەسپى بو ـ يىچە ئىشلەپ ژۇرىدۇ. شەرقىي تۈركستاندا گو ـ مىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىگە قارشى باشلانغان ئىنـ ـقىلاپ ژىللىرى ئۇ دەسلىۋىدە دىنىي نازارەتتە، ئاندىن قۇرۇلۇش شىركەتلىرىدە يەكدىللىق بە ـ لەن بۇخكالتېرلىق ۋەزىپىسىنى ئاتقۇردى.1950 ژىلدىن كېيىن ۋەتىنىمىز قىزىل خىتايلار ھوكۈمـ ـرانلىغىغا ئوتكەندە بولسا ئەزەلدە ھارامليق ۋەخـ ـيانەتنى بىلمەيدىغان يۇسۇپىيمۇ باشقىلار قاتارـ ـدا «چوڭ يولۋاس» ئاتىغىدا قارىلىنىپ، تـۇتـ ـقۇن قىلىندى.

ئەيىپسىز قارىلاش، تەقىپلەشلەر جېنىغا پاتقان سۈلتان مۇھەممەت يۇسۇپىي 1959 ـ ژىلى ئا ـ ئىلىسى بىلەن قازاقىستانغا كوچۇپ چىقىپ، يار ـ كەنت ناھىيەسىنىڭ كوكتال يېزىسىغا كوچۇپ چىقىدۇ. كوپ بالىلىق ئاتا ئائىلىسىنى ئاسراش ئۈچۈن سودا دۇكانلىرى ۋە ئاۋتولاۋكىلاردا سو ـ دا قىلىشقا مەجبۇر بولدى. بۇ يەردىمۇ ئۇ ئۇلۇگـ ـلىك خىزمىتى، ئادىللىغى ئارقىلىق ئوزىنى كور ـ سەتىپ، ژۇقۇرى مەمۇرىيەت ئورۇنلىرى تەرىپـ ـىدىن پەخرىي يارلىقلار ۋە ماددىي سوغىلار بە ـ لەن تەغدىرلەندى.

بۇ كۈنلەردە 85 ياشلىق مۇچەل دانىشمەن بەر ـ دەم ئالقىغان ئاقساقال شائىرىمىزنى چىن ژۇرەك ـ تىن تەبرىكلەيدىكەنمىز، قېرىلىق، دانالىق ۋە پە ـ لەسەپەۋىي تەپەككۇر ئىخچامىدىن قۇرامىغا يەتـ ـكەن غەزەل، شېئىرلىرىنىڭ كەڭ كىتاپخانالار قەل ـ بىدە ئورۇن ئېلىشى مۇقەررەرلىگىنى مەمنۇنـ ـىيەت بىلەن تىلغا ئالىمىز.

مەسۇمجان زۇلفىقار.
يازغۇچى.

سۈلتانمۇھەممەت يۇسۇپىي

دىلغىراش

نېچۈك ئەيلەي بۇرادەرلەر مېنى بۇ غەم ئادا قىلدى،
ئەجەبا شۇم تەلەي بەختىم بالاغا مۇپتالا قىلدى.
نېچۈككى بىر بېقىپ جانان كەرەشمە جىلۋىلار قىلىپ!
جامالىنى قىلىپ پىنھان پېقىرنى بېناۋا قىلدى،
كېلۈركە ۋەدىلەر قىلدى مېنىڭ ئۇ مېھرىۋان يايرىم،
مابادا كەلمىسە دىلبەر بۇ بەختىمنى قارا قىلدى.
دىلرابا رەقىس ئەيلەپ، دىلغىراش ناۋاسىگە،
قىلسا خۇلقى ئىلە جەۋلەن ئەينى مۇدىا قىلدى.
ۋىسالى يار نەسىپ بولسا، مېنىڭدە قالمىغاي ئارمان،
پىراق ئوتىدا ئورتەنگەن بۇ جانىمغا داۋا قىلدى.
غازاڭ بولۇرمۇ ئومرۇم ئول نىگارىمنى كورمەي،
نېچۈن سۈلتانى ئوزىگە نا ئۈمۈتلۈك راۋا قىلدى.

ئۇستاز

بۇ ئومۇر ئوتەر ئېكەن مىسالى سۈدەك ئېقىپ،
گاھى مېھرىنى توكۈپ، گاھى چايانەك چېقىپ.
مۇشەقىتى ھاياتنىڭ كوپكەن ھالاۋىتىدىن،
ئەجابا ئىنسانغا ئۇ قالدىكىن نېچۈك يېقىپ.
دەيدىكى زەرەك دوستۇم، بۇ سىرنى ئېيتاي ئېچىپ،
ھايات كۈرەش، ئىزدىنىش، ئوقۇش رىيازەت چېكىپ.
ئون ئولۇكتىن بىر تىرىك ئەلا دېگەن ئۇمۇتمۇ بار،
كىمكى پاك، ئۇ كوپ بىلۈر چېھرى بالقار ئۇر چېچىپ.
ھەممىنى مەن بىلدىم دەپ بولمىغىل نادان، جاھىل،
بىلمىگەننى بىلگەندىن سوراپ بولدى ئۇ ئاقىل.
ئامما ياشلىغىڭدا تۇت بىرەر رەھنامە ئۇستاز،
ئەزىزلە ئاتا ـ ئاناڭدەك قەدىدىكىنى ئاڭا يا قىل.
ئۇستاز كورمىگەن شاگىرت باسارگەن ياگىزا مۇقامغا،
ئۇستاز كورمىگەن قۇلمەن ئېسىلماڭلار ياقامغا.
سوزلىرىمدە جۇرئەت يوق، قەلبىمدە سۇرئەت يوق،
بىر چوقۇپ ۋە بىر بېسىپ قارايمەن ئالدى ئارقامغا.
كويۇپ، پىشىپ، تىرمىشىپ ئۇستازدىن بىلگەن ئۇيدان
كىم مەرىپەت، ئىلمىدىن ژىراق ئۇ بولار ئۇمران.
نەزەر سېلىڭكى يولدا ياتقان ئۇ خام كېسەككە،
ئۇنى پۇختا خىش قىلىپ، پىشۇرۇپ چىققان خۇمدان.
ئۇستاز ھاجەت، ئېيى ئوغلۇم، ئۇستاز لازىم ئىنسانغا،
توقۇزنىڭ تەل بولار شۇندا يېتسەن زور ئىھسانغا.

تۇمار

كوكىلۇم بولغاچ قاراڭغۇ غۇبار،
باردىم تىۋىپقا ئەرىز ئېيتىپ ئەي يار.
تومۇرۇم تۇتۇپ دېدى ئۇ ھەكىم،
ئاغرىغىنىڭ سەنىڭ ۋەتەنگە خۇمار.

كېسەلگە بولما بېپەرۋا زىنھار،
ئولۇمدىن ئوزگىگە داۋا، شىپا بار.
داۋاسى شۇكى بۇ ئاغرىغىنىڭ،
ۋەتەن توپرىغىدىن ئېسىپ ژۇر تۇمار.

ئوز سالامەتلىگىڭىز ئوز قولۇڭىزدا

ئادەم ئورگانىزمىنى ياشارتىش قوللانمىسى

ئادەم ئورگانىزمى ماشىنىنىڭ موتورىغا ئوخشايدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ قىسمىلىرى كونـ ـراپ، ئۇپرىسا، ئۇلارنى ئوز ۋاقتىدا تازـ ـىلاپ، جونىدەش ياكى يېڭىلاش كېرەك. خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش ئادەم ئورگانىز مىمۇ قېرىشقا باشلىغانسىرى ھەر خىل ئاغـ ـرىقلار ئۇنى ئاسان بوزەك قىلىشقا باشـ ـلاپ، سالامەتلىككە چوڭ زىيان يەتكۈزـ ـىدۇ. بۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۇچۇن ئورگا ـ نىزمنى ھەر خىل قالدۇقلاردىن تازىلاپ، ياشارتىپ ئۇرۇش كېرەك ئېكەن.

تىبەتتە 1971 ـ ژىلى يۇنېسكو خەلىق ئاراتە شكىلاتىنىڭ خادىملىرى تەتقـ ـىقات ئىشلىرىنى ژۇرگۈزۈپ، قېدىمىي ئىبادەتخانا خارابىلىرىدىن ئادەم ئورگانىز مىنى ياشارتىشنىڭ لايىغا يېزىلغان رېتـ ـسىپىت ـ قوللانمىسىنى تاپقان. يۇكۇن بىز ئەينە شۇ قوللانمىنى دىققەتىتكىلارغا ھاۋالە قىلمۇاتىمىز. پايدىلىنىپ كورۈڭ.

قوللانما

350 گرام ساماقنى تازىلاپ، پاكىز ژۇيۇڭ.ئۇششاق توغراپ، مەخسۇس قا ـ چىدا ياغاچ ياكى فارفور قوشۇق بىلەن ئۇيدان ئېزىڭ. ئۇنىڭدىن 200 گرامـ ـمىنى ئولچەپ (سۈيى جىق ئاستى تەرەپـ ـتىن ئالغان ياخشى) ئەينەك ياكى كومـ ـزەك قاچىغا سېلىپ، ئۇستىگە 96 گرا ـ دۇسلۇق 200گرام تازا سپىرت قۇيۇ ـ سىزدە،ئاغزىنى ھەم قىلىپ ياپىسىز. مەز كۇر قاچىنى قاراڭغۇ، سالقىن جايدا ئون كېچە ـ كۈندۈز ساقلاش كېرەك. ئۇنىڭـ ـدىن كېيىن ساماق بىلەن سپىرت ئا ـ لاشمىسىنى قىلىن سۈزگۈچتىن (بىرنەچ چە قەۋەت داكىدىن) سىقىپ ئوتكۈـ ـزۈش لازىم. ئېلىنغان سۈيۇقلۇق يەنە 2 3كۈن تىندۇرۇلۇشى زورۇر.

داۋالىنىش ئۇسۇلى

ئون بىرىنچى كۈندىن باشلاپ تەييار ـ لانغان دورا ئۇكىگىچە تاماقتىن ئىلگىرى سۈت بىلەن ھەر قېتىمدا 25 تامچىدىن كۈنىگە ئۈچ قېتىم ئىچىش كېرەك. بـەش ژىلغىچە تەكرار داۋالىنىش كۇرسى ئوتكۈـ ـزۈلمەيدۇ.

ساماقنىڭ سپىرتقا ئارىلاشقان سۈيى ئورگانىزمنى مايدىن، ھاكسمان قالدۇقـ ـلاردىن تازىلايدۇ، ئۇمۇمىي ماددا ئالمـ ـىشىنى، تومۇرلارنىڭ مەيىنلىگىنى ياخـ ـشىلايدۇ، ئىنفاركت، ستېنوكاردىيە، سىكـ ـلىروز ئوخشاش ژۇرەك، قان ـتومۇر ئاغـ ـرىقلىرىنىڭ پالەچ كېسەللىگىنىڭ ۋە ئور گانىزمدا ئوششۇق پەيدا بولۇشىنىڭ ئالدـ ـىنى ئالىدۇ، كوزنىڭ كورۈش قۇۋۋىتىنـى ئاشۇرىدۇ.

قوبۇل قىلىش كۈنلىرى	تامچا كولەمى		
	ئەتىگەندە	چۈشتە	كەچتە
1 ـ	1	2	3
2 ـ	4	5	6
3 ـ	7	8	9
4 ـ	10	11	12
5 ـ	13	14	15
6 ـ	15	14	13
7 ـ	12	11	10
8 ـ	9	8	7
9 ـ	6	5	4
10 ـ	3	2	1

بازار دېگەن ـ بازارده! بازارغا كىم بارمايدۇ. ئىزدىگەن نەرسەكنىڭ ھەممىسى بازاردىن تېپىلمايدۇ. پۇلۇڭ بولسا توخۇ سۈتمۇ بار. ھەممە يېڭى زارغا ئاتلانغان. پۇل ھەممىنى ئوزىگە مەھلىياقىلمۇالغان. پۇل تېپىشنىڭ ئوزىمۇ بىر مۇشكۇل ئىش. يازدا بىر ـ پىر ئاپتابقا، قىشتا قەھرىتان سوغقا بەرداشلىق بېرىپ، ئامېرىكا دوللىرىغا سېتىۋالغان خۇدانىڭ يېرىدە مەھكەم تۇرۇپ سودا قىلىش كېرەك...

بۇ بازارنى ـ «باراخولكا» دەپ ئاتايمىز. باراخولكا ئالمۇتا شەھرىنىڭ غەربىي تەرىپى ـ زاررە ۋوستوكا مەھەللىسىگە جايلاشقان. دائىرىسى كەڭ. بۇ ئاۋات بازاردا ھازىر چەت ئەل توۋارلىرى كۆپلەپ سېتىلىدۇ. بەش يارماق ئوخشاش بولمىغىنىدەك، بازاردىكى ئەھۋالمۇ تەكشى ئەمەس. بىرلىرىنى خوشال، بىرلىرىنى خاپا كۆرىسىز. بىرلىرىدىن مەدھىيە سوزلىرىنى ئاڭلىسىڭىز، بىرلىرىدىن كېمىلەرنىدۇر تىللاپ قاغاۋاتقان ھاقارەتلەرنى ئاڭلايسىز. سىرتتىن نەرسە ئېلىش ئۈچۈن كەلگەنلەر تېزرەك ئىشنى پۈتتۈرۈپ ئادەملەر توبى ئىچىدىكى غاۋ ـ غۇزادىن چىقىپ كېتىشكە ئالدىرايدۇ. بىزگە ئوخشاش ژىل بويى بۇ يەردە سودا قىلىدىغانلار ھەممىگە ئوگىنىپ كەتكەچكە يېرادىشلىق بېرىمىزدە! بازاردا بولغاندىن كېيىن ئاكلىغاندىن كورە كوبلىگەن ئەملى ئەھۋاللارنى نەخ كورۈپ تۇرىسزگەن.

يېقىندىلا ئوز كوزۈم بىلەن كورۈپ بىلگەن بىر ئەھۋالنى ئوقۇغۇچىلارغا ھېكايە قىلىپ سوز لەپ بېرىش ئۈچۈن قولۇمغا قەلەم ئالدىم. ۋاقىتە قەھرىمانلىرىنىڭ ئىسىملىرى ئوزگەرتىلدى.

* * *

موشۇ يېقىندا ئادەتتىكىدەك ئەتىگەنلىكى كوڭۈتىنېرنى يەنى دۇكانىنى ئېچىپ، ئۇنى ـ بۇنى جايىغا قويۇپ تۇزەشتۈرۈۋاتاتتىم. يېقىن ئەتراپتىكى خوشنا دۇكانىنىڭ ئالدىدا ۋار ـ جۇر ۋاقىراشقان ئاۋاز ئاكلىنىپ قالدى. نېمە بولدىكىن دەپ ئاستا بېرىپ قارىسام، دۇكان ئېگىسى ناتونۇش ژىگىت سىرتتىن كەلگەن يەنەبىر ژىگىت ۋاقىرىشىۋېتىپتۇ. تۇرقىدىن دېخان سوۋەت بۇ ژىگىت يېزىدىن كەلگەنىدەك كورۈنەتتى.

ـ سەن نېمىشكە خۇماخاننىڭ بۇ يەرگە كېلىشكە پول قويمىدىڭ، تۇنۇگۈن سېنىڭ ئالدىڭدا ئىككىمىز كېلىشكەنغۇ، نۇ كېلىپ مېنى موشۇ دۇكاندا كۇتمەن دېگەنتىغۇ؟! ـ تېرىككەندەك بولاتتى ئۇ ژىگىت.

ـ دېگەن بولسا كەلمىدىغۇ «بارمايمەن، ئەندى ئۇنىڭ بىلەن سوزلىشىپ كېلىشىدىغان ئىش يوق» ـ دەيدۇ. باشتا خوتۇنىڭغا ئېگە بولالماي ئاغىنە، يەنە مېنىڭ ئالدىمغا كېلىپ گۈكرەپسەنغۇ! مېنى سودا قىلغىلى قويامسەن يوق؟! ـ دېدى دۇكانچى مەسخىرە گۈلكىسىغا بىلەن.

ـ گۈكرىسەم نېمە قىلماقچىدىگۈي؟ بىرەۋنىڭ خوتۇنىنى ئېلىۋېلىپ يەنە يوغان سوزلەپسەنغۇ!

ـ نېمە قىلماقچىدىڭ، قوللىرىگىنى پۈلاكلاتماي نېرە تۇر، ھېلى بېكار پوكىنىگىگە پەشۋايىم تېگىپ كەتمىسۇن!

ـ قېنى ئۇنچىلىك گۈپاڭ بولسا چىقە بۇ ياققا!ـ يېزىدىن كەلگەن ژىگىتمۇ بوش كېلەر ئەمەس.

دەرھال ئوتتۇرىغا كىرىپ،

ـ شەيتانىنىڭ كەينىگە كىرمەكلار، ئۇكىلىرىم، ـ دەپ ئۇلارنى توسىدىمەدە، سىرتتىن كەلگەن ژىگىتنى ئوز تەرىپىمگە تارتىپ دۇكىنىم ئالدىدا پاراكلاشتىم. ئۇ ئوزىنى بېسىپ تاماكىسىنى قاتتىق شوراپ چېكىپ غەزەبتىن قايتقاندىن كېيىن، مەن چۈشۈنەلمەيۋاتقان ۋاقىتە توغرىلىق سوزلەپ بەردى.

ـ مەن موشۇ شەھەر ئەتراپىدىكى يېزىلارنىڭ بىرىدە تۇرىمەن، ئىتىم جۇماخۇن، كەسپىم تراكتورىست. ئىككى بالام بار، ـ دەپ سوزىنى داۋاملاشتۇردى ئىنچىكە ئوتتۇرا بويلۇق، قارا راق كەلگەن ژىگىت، ـ بىر كۈنى ئىشتىن كەلسەم ئويدە ئايالىمنىڭ دوستلىرى ئولتۇرۇپتۇ. ئۇلارنى ئوچۈق قارشى ئېلىپ ئۇيدان مېھمان قىلىدۇق. ئۇلار باراخولكىدا سودا بىلەن شۇغۇللىنىدىكەن. ھال ـ ئوقەتلىرى ياخشى بولسا كېرەك. كىيگەن كىيىملىرىمۇ ياخشى ئىدى. ئۇلار ئايالىمغا:

ـ خۇماخان، ئويدە ئولتۇرۇپ زېرىكمەمسەن، زامانىنىڭ تۇرى بولسا بۇ، تىرىكچىلىك قىلىپ پۇل تېپىپ ياخشراق ياشاش گېرەكقۇ، ئويدە ئولتارساڭ ساڭا پەش تىيىن كىم بېرىدۇ. ئوزەڭ ئىنىڭ ۋە باللىرىڭنىڭ كىيىم ـ كېچىكىنىڭ ھودىسىدىن چىقساڭمۇ چوڭ گەپقۇ، ـ دېگەندەك گەپلەرنى قىلدى.

ئۇلار كېتىپ ئەتىسى ئايالىم بازارغا بارىدىغان بوپ جابدۇندى، بۇنى كورۈپ، مېنىڭ تېپىۋاتقىنىم چاغلىق، ئاتا ـ ئانامنىڭ پېنسىيە پۇللىرى ۋاقتىدا بېرىلمەيۋاتقانلىقتىن «پۇل تېپىپ كورۈپ باقسۇن» دەپ ئالدىنى توسىمىدىم. بىراق، دادام بىلەن ئاپام نارازى بولدى:

ـ قىزىم خۇماخان، بازارچىلىق ئايالالارغا خاس ئىش ئەمەس. سىزنى ئىختىيارىڭىزغا قويۇپ بېرىش بىزگە كۈناھ بولىدۇ. خۇداغا شۈكۈر، ئاچ ـ يالاڭاچ قالغىنىمىز يوققۇ. ئويدە ئولتۇرۇڭ، قىزىم، دېدى.

خۇماخان سوزىدىن قايتمىدى. دوستلىرى بەلەن ئۇيدان كېلىشكەن بولسا كېرەك، ـ «بازاردا ئوقەت قىلىۋاتقانلارمۇ ماكا ئوخشاش ئايالالارغۇ» دېدىدە سۇمكىسىنى قولتۇغىغا قىسىپ ئالمۇتىغا كەتتى.

خۇماخان دەسلەپ بازاردا ئويگە قاتناپ ژۇرۇپ سودا قىلدى. بالىلارغا كىيىم قىلىپ بەردى. كېيىن ئاستا ـ ئاستا ئويدىن قەدىمى تارتىلدى، كەلمەيدىغان بولدى.

بىر كۈنى ئاپام ماكا ئاچچىغلىنىپ: «بالام، خوتۇنۇڭ سېنىڭدىن كوكۈلسىز بولۇپ قېلىۋاتامدۇ نېمە؟ مانا قارا، كەلمىسە سەنمۇ ئىزدىمەي ژۇرۇسەن، بالىلىرىڭ كۈندىلا ئاپىسىنىڭ يولىغا قارايدۇ. ئانا بولغان ئايالىنىڭ بۇ بالىلار بىلەنمۇ كارى بولمايي قالدى. ئىشت چېغىدىلا ئوز يالغىدىن قىزغىنىپ باشقا ئىشتىنى كەلتۈرمەيدۇ. سەن ئەر بولغاندىن كېيىن، ئۇنى دەپ تېپىپ سەۋەنىنى بىلمەمسەن، بۇنداق بولۇۋەرسە يۇرت ئىچىدە نېمە گەپ چىقمايدۇ، قانداق باش كوتەرىپ ژۇرىمىز» دېدى.

ئارى ـ بېرىسىنى ئويلىمايلا كوكۈلچەكلىك قىلىپ خوتۇنىنى ئوز مەيلىگە قويۇۋەتكىنىم ئۈچۈن مانا ئەندى «خەپ» دەپ لەۋىمنى چىشلىدىمەدە، ئاپامنىڭ سوزى قاتتىق تەسىر قىلغانلىقتىن ئايالىمنى ئىزدەپ بازارغا باردىم. بازاردىن تاپالماي ھېلىقى دوستلىرىنى تېپىپ سوزلەشتىم. خوتۇنۇمنىڭ دوستلىرى مېنى دۇكانغا باشلاپ باردى. ئەتراپتىكىلەردىن سوراشتۇرۇپ كورسەم ئۇ دۇكان تۇنۇگۈندىن بېرى ئېچىلمايتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار «ئايالىڭنى موشۇ ئادرېستا بولسا كېرەك» دەپ ئادرېسنى بەردى. شۇ بويىچە مەن بېرىپ ئاقساي مىكرورايوندىكى بىر ئوينىڭ كىنوكېسىنى باستىم. ھازىرقى مەن ۋاقىراشقان كىشى بۇ ئويدىن چىقىپ، مېنى تونىمىغانلىغي ئۈچۈن تەكلىپ قىلماستىن!

ـ خوش، بىر ئىش بىلەن كېلىۋىدىڭىزمۇ؟ ـ دەپ سورىدى.

ـ موشۇ ئويدە تۇرىدىغان خۇماخاننى ئىزدەپ كېلىۋېدىم.

ـ ئۇنداق بولسا ئويگە كىرىڭ.

مەن بۇ ئىككى بولمىلىك ئويگە كىرىپ خۇماخاننىڭ كىر ژۇيۇۋاتقانلىغىنى كوردۇم. مېنىڭ مۇنداق تۇيۇقسىز كىرىپ كېلىشىمنى كۈتمىگەن ئايالىم ژۇۋانى تۇتۇلۇپ يەرگە قارىۋالدى ۋە «بىز بۇ ئويدە ئۈچ ئايال تۇراتتۇق، ئۇلار ئويلىرىگە كەتكەن» دېگەن سوزنى ئارانلا ئېيتالىدى.

مەن ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ مەن بىلەن تەڭتۇش ئۇ ژىگىتكە قارىغان ئىدىم، ئۇ:

ـ سىز بۇ ئايالىڭىز ئەمىسى بولسىز؟ دەپ سورىدى.

ـ ئېرى بولىمەن! ـ دېدىم.

ئۇ «ئېرىڭ بارىكەنغۇ» دېگەندەك خۇماخانغا قارىدى.

خۇماخان تېخىمۇ خىجالەت بولدى.

ـ سىلەر ئايالالار بۇ ئويدە تۇرۇۋاتساكلار، بۇ كىشى كىم بولىدۇ؟ ـ دەپ سورىدىم خۇماخاندىن.

خۇماخان جاۋاپ بەرگىچە ئۇ ژىگىت، «مەن ئېرى بولىمەن. بۇ ئويدە ئىككىمىز تۇرىمىز» دەگەن گەپنى قىلدى.

مەن ئۇچۇن ئاسمان ژىراق، يەر قاتتىق بولۇپ قالدى. ئۇستىمدىن بىر قاپاق سوغ سۇنى قۇيۇۋەتكەندەك، جالاقلاپ تىترىكىنىمچە خېلىگىچە ھوشۇمنى يوقتىپ ئۇن ـ تۇنسىز تۇرۇپ قالدىم، جاگجال چىقىرىشنىڭ ھاجىتى يوقلىغىنى ھېس قىلىپ خۇماخانغا:

ـ ئەتە ئەتىگەندە بازارغا كەل، سىلەر سودا قىلىدىغان كونتېينېرنىڭ ئالدىدا كۈتىمەن، شۇ يەر دەسوزلىشەيلى، دەپ چىقىپ كەتتىم، ـ دېدى جۇماخۇن، ـ كورۈپ تۇرۇپسىز ئاكا، مېنىڭ خوتۇنۇمغا ئويلىنىۋاتقان ئەۋۇ چىمەل سودىگەر ئەۋۇقمۇ؟ شۇكا ۋاقىرىشىپ قالدۇق.

ـ سىز ئايالىڭىزنى ئېلىپ كېتەي دېگەنمىدىڭىز؟

ـ ئەندى ئۇ رەسۋا خوتۇننى ئېلىپ كېتىپ يۈرتتا قانداق باش كوتىرىمەن. كىشىلەر ئالدىدا تورت ئېغىز كېپىمنى قىلۇېلىپ كەتەي دېگەنىدىم.

«يېقىندىن بېرى ئۇرۇمچىلىك ئەشۇ تىجارەتچى ژىگىتنىڭ دۇكىنىدا بىر ياش، قاراقۇمچاق جۇگان پەيدا بولۇپ قالغان ئېدى، خۇماخان دېگەن شۇ ئېكەندە ـ دەپ ئۇنىڭ قىياپىتىنى خىيالەن كوز ئالدىمغا كەلتۈردىم.

ـ سىز ئېغىر بولۇڭ، ئۇكا. ئىككىمىز ھازىر ئۇيگە بېرىپ ئاندىن ئويلىشىپ باقايلى، ـ دېدى ئۇ.

ئۇ ئىككىمىز ئۇيگە بېرىپ، ئەھۋالنىڭ جەريانىنى ئۇقۇپ كورەيلى، ـ دېدىم. ژىگىت ئۇنچۇقمايي مېنى ئەگەشتى.

ـ ئۇكا، قانداق كەپ ئېدى، بۇ يالغانچى ئايالىغا ئويلەنگىنىڭىزراستمىدى؟ ـ دەپ سوردىم ئۇنىڭدىن.

ـ راست، ـ دەپ چۈشەندۈردى ئۇ، ـ خۇماخاننى مەن بۇرۇن تونىماتتىم. مەندىن تاۋار ئېلىپ تۇرىدىغان ئايالالار ئۇنى بىر كۈنى ماكا تونۇشتۇردى. ئەركىشى دېگەننىڭ كوكلىگە بەرەر ئايال يېقىپ قالسا ئالدى بىلەن ئۇنىڭ بېشى بوشمۇ ـ ئەمەسمۇ شۇنى بىلگۈسى كېلىدۇ. بۇ ئايالمۇ مېنىڭدىن تاۋار ئېلىپ ژۇرگەندىن كېيىن، پات ـ پات سوھبەتلىشىدىغان بولۇپ قالدۇق. «غۇنچۇن كوزىنى قىسمىسا، بۇقا زەنجىرنى ئۈزەتتىمۇ» دېگىنىدەك، ئايال كىشىدە قارشىلىق بولمىسا ئەركىشى دېگەن نېمە ئۇنىڭغا سالجىدەك چاپلىشىدىغۇ. خۇماخاندىن ئېرى توغرىلىق سورىسام، «ئېرىمدىن ئاجرىشىپ كەتكەن، ئىككى بالام بار، بالىلارغا ئايام قارايدۇ» ـ دەپ جاۋاپ بەردى. «ئاندىن بولسا مەنمۇ بۇ شەھەر بويتاق. ئىككى باشنى بىر ياستۇققا جۇپلىسەك، بۇمۇ سوۋاپلىق ئىشتۇ؟» دېگەن مەنادا چاقچاق قىلدىم. خۇماخانمۇ شۇ سوزنى كۈتۈپ تۇرغاندەك «مانا موشۇنداق تاتلىق بولۇپ كېتەيلى» دەپ ئاغزىمغا بىر تال كەمپۇت سېلىپ قويدى. موشۇ بازاردا تىجارەت قىلىدىغان بىر ھاجى ئاغىنىمنى ئويگە ئېلىپ بېرىپ خۇماخاننى ئوزەگەشتۈرگەن ئىدىم. شۇندىن بېرى ئانچەكوپ ۋاقىت بولمىدى. بىللە تۇرۇۋاتىمىز. ئەھۋال مانا شۇ...

جۇماخۇن ئىككىمىز بېشىمىز چۈشكەن ھالدا سۈكۈت بىلەن كەينىمىزگە قايىتتۇق.

ـ ئۇكام جۇماخۇن، ئېنىش شۇ دەرىجىگە يەتكەن ئېكەن، ـ دېدىم ئۇنىڭغا، ـ ئەندى چاتاقلىشىشنىڭ ھاجىتى قالمىسا كېرەك. ئوزىڭىزمۇ ئاكلىق ژىگىت كورىنىسىز. ئاتا ـ ئانىڭىز باركەن. مېنىڭچە بولغاندائۇلار بىلەن بىر مەسلىھەتلىشىپ كورسىڭىز قانداق؟

جۇماخۇن كوزلىرىمگە مەنىلىك قاراپ ماقۇل دېگەندەك، بېشىنى لىكشىتتى.

* * *

مەن پات ـ پاتلا جۇماخۇن ۋە خۇماخانلارنىڭ تەغدىرى نېمە بولغاندۇ دەپ ئويلاپ قويياتتىم. ھېلىقى ئۇرۇمچىلىك تىجارەتچى ژىگىتنىڭ ئەھۋالنى ئېيتقىنىدا بارسام، ئۇ ئەكىرىۋېتكەنلىكىنى كېيتىپتۇ. ئۇنى ئۇچرىتالمىدىم. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە يېقىن تونۇشۇم ئابدۇقادىر ھاجىم بەش ياشلىق ئوغلىنى ئەگەشتۈرگەن ئوتتۇز ياشلار چامىسىدىكى بىر جۇگاننى ئالدىمغا ئېلىپ كېلىپ:

ـ بۇ ئۇرۇمچىدىن كېلىپ مېھمانخانىدا تۇرۇۋاتقان مۇساپىر ئايال ئېكەن، ـ دېدى قادىر ھاجى ئۇنى تونۇشتۇرۇپ، سالام سائاتتىن كېيىن، ئېرى موشۇ بازاردا سودا قىلىدىكەن، سىز كوپ كىشىلەر بىلەن مۇناسىۋەت قىلىسىزغۇ، بۇ ئايالىغا ياردەمسىڭىز تېگىپ قالسا ھەجەپ ئەمەس، دەپ باشلاپ كەلدىم.

ـ يولدىشىڭىزنىڭ ئىسمى نېمىدى؟ ـ سورىدىم ئۇ ئايالدىن.

ـ ئايۇپ ھاجى! ـ دەپ جاۋاپ بەردى!

«ھېلىقى خۇماخاننى ئالغان ئايۇپ ھاجى شۇ بولمىغىدى؟» دېگەن خىيالىي دەرھال كالالامدىن ئوتكۈزدۈمدە، سورىدىم.

ـ ئۇ بۇنىڭدىن بەش ژىل بۇرۇن ھەرەمگە بېرىپ ھاجى بولۇپ كەلگەن. ئىككى ژىل ئىلگىرى ئۇلتارساڭ ساڭا پەش تىيىن كىم بېرىدۇ. ئوزەڭ ئىنىڭ ۋە باللىرىڭنىڭ كىيىم ـ كېچىكىنىڭ ھودىسىدىن چىقساڭمۇ چوڭ گەپقۇ، ـ دېگەندەك گەپلەرنى قىلدى.

ئۇلار كېتىپ ئەتىسى ئايالىم بازارغا بارىدىغان بوپ جابدۇندى، بۇنى كورۈپ، مېنىڭ تېپىۋاتقىنىم چاغلىق، ئاتا ـ ئانامنىڭ پېنسىيە پۇللىرى ۋاقتىدا بېرىلمەيۋاتقانلىقتىن «پۇل تېپىپ كورۈپ باقسۇن» دەپ ئالدىنى توسمىدىم. بىراق، دادام بىلەن ئاپام نارازى بولدى:

ـ قىزىم خۇماخان، بازارچىلىق ئايالالارغا خاس ئىش ئەمەس. سىزنى ئىختىيارىڭىزغا قويۇپ بېرىش بىزگە كۈناھ بولىدۇ. خۇداغا شۈكۈر، ئاچ ـ يالاڭاچ قالغىنىمىز يوققۇ. ئويدە ئولتۇرۇڭ، قىزىم، دېدى.

خۇماخان سوزىدىن قايتمىدى. دوستلىرى بەلەن ئۇيدان كېلىشكەن بولسا كېرەك، ـ «بازاردا ئوقەت قىلىۋاتقانلارمۇ ماكا ئوخشاش ئايالالارغۇ» دېدىدە سۇمكىسىنى قولتۇغىغا قىسىپ ئالمۇتىغا كەتتى.

خۇماخان دەسلەپ بازاردا ئويگە قاتناپ ژۇرۇپ سودا قىلدى. بالىلارغا كىيىم قىلىپ بەردى. كېيىن ئاستا ـ ئاستا ئويدىن قەدىمى تارتىلدى، كەلمەيدىغان بولدى.

بىر كۈنى ئاپام ماكا ئاچچىغلىنىپ: «بالام، خوتۇنۇڭ سېنىڭدىن كوكۈلسىز بولۇپ قېلىۋاتامدۇ نېمە؟ مانا قارا، كەلمىسە سەنمۇ ئىزدىمەي ژۇرۇسەن، بالىلىرىڭ كۈندىلا ئاپىسىنىڭ يولىغا قارايدۇ. ئانا بولغان ئايالىنىڭ بۇ بالىلار بىلەنمۇ كارى بولمايي قالدى. ئىشت چېغىدىلا ئوز يالغىدىن قىزغىنىپ باشقا ئىشتىنى كەلتۈرمەيدۇ. سەن ئەر بولغاندىن كېيىن، ئۇنى دەپ تېپىپ سەۋەنىنى بىلمەمسەن، بۇنداق بولۇۋەرسە يۇرت ئىچىدە نېمە گەپ چىقمايدۇ، قانداق باش كوتەرىپ ژۇرىمىز» دېدى.

ئارى ـ بېرىسىنى ئويلىمايلا كوكۈلچەكلىك قىلىپ خوتۇنىنى ئوز مەيلىگە قويۇۋەتكىنىم ئۈچۈن مانا ئەندى «خەپ» دەپ لەۋىمنى چىشلىدىمەدە، ئاپامنىڭ سوزى قاتتىق تەسىر قىلغانلىقتىن ئايالىمنى ئىزدەپ بازارغا باردىم. بازاردىن تاپالماي ھېلىقى دوستلىرىنى تېپىپ سوزلەشتىم. خوتۇنۇمنىڭ دوستلىرى مېنى دۇكانغا باشلاپ باردى. ئەتراپتىكىلەردىن سوراشتۇرۇپ كورسەم ئۇ دۇكان تۇنۇگۈندىن بېرى ئېچىلمايتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار «ئايالىڭنى موشۇ ئادرېستا بولسا كېرەك» دەپ ئادرېسنى بەردى. شۇ بويىچە مەن بېرىپ ئاقساي مىكرورايوندىكى بىر ئوينىڭ كىنوكېسىنى باستىم. ھازىرقى مەن ۋاقىراشقان كىشى بۇ ئويدىن چىقىپ، مېنى تونىمىغانلىغي ئۈچۈن تەكلىپ قىلماستىن!

ـ خوش، بىر ئىش بىلەن كېلىۋىدىڭىزمۇ؟ ـ دەپ سوردى.

ـ موشۇ ئويدە تۇرىدىغان خۇماخاننى ئىزدەپ كېلىۋېدىم.

ـ ئۇنداق بولسا ئويگە كىرىڭ.

مەن بۇ ئىككى بولمىلىك ئويگە كىرىپ خۇماخاننىڭ كىر ژۇيۇۋاتقانلىغىنى كوردۇم. مېنىڭ مۇنداق تۇيۇقسىز كىرىپ كېلىشىمنى كۈتمىگەن ئايالىم ژۇۋانى تۇتۇلۇپ يەرگە قارىۋالدى ۋە «بىز بۇ ئويدە ئۈچ ئايال تۇراتتۇق، ئۇلار ئويلىرىگە كەتكەن» دېگەن سوزنى ئارانلا ئېيتالىدى.

مەن ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ مەن بىلەن تەڭتۇش ئۇ ژىگىتكە قارىغان ئىدىم، ئۇ:

ـ سىز بۇ ئايالىڭىز ئەمىسى بولسىز؟ دەپ سورىدى.

ـ ئېرى بولىمەن! ـ دېدىم.

ئۇ «ئېرىڭ بارىكەنغۇ» دېگەندەك خۇماخانغا قارىدى.

خۇماخان تېخىمۇ خىجالەت بولدى.

ـ سىلەر ئايالالار بۇ ئويدە تۇرۇۋاتساكلار، بۇ كىشى كىم بولىدۇ؟ ـ دەپ سورىدىم خۇماخاندىن.

خۇماخان جاۋاپ بەرگىچە ئۇ ژىگىت، «مەن ئېرى بولىمەن. بۇ ئويدە ئىككىمىز تۇرىمىز» دەگەن گەپنى قىلدى.

مەن ئۇچۇن ئاسمان ژىراق، يەر قاتتىق بولۇپ قالدى. ئۇستىمدىن بىر قاپاق سوغ سۇنى قۇيۇۋەتكەندەك، جالاقلاپ تىترىكىنىمچە خېلىگىچە ھوشۇمنى يوقتىپ ئۇن ـ تۇنسىز تۇرۇپ قالدىم، جاگجال چىقىرىشنىڭ ھاجىتى يوقلىغىنى ھېس قىلىپ خۇماخانغا:

ـ ئەتە ئەتىگەندە بازارغا كەل، سىلەر سودا قىلىدىغان كونتېينېرنىڭ ئالدىدا كۈتىمەن، شۇ يەر

بۇگۈنكى ھايات كورۈنۈشلىرى

(بولغان ۋاقىتە)

«مەن ژىتىمغا كىم قويۇپتۇ، سودىگەر يار تۇتقىنى»

دەسوزلىشەيلى، دەپ چىقىپ كەتتىم، ـ دېدى جۇماخۇن، ـ كورۈپ تۇرۇپسىز ئاكا، مېنىڭ خوتۇنۇمغا ئويلىنىۋاتقان ئەۋۇ چىمەل سودىگەر ئەۋۇقمۇ؟ شۇكا ۋاقىرىشىپ قالدۇق.

ـ سىز ئايالىڭىزنى ئېلىپ كېتەي دېگەنمىدىڭىز؟

ـ ئەندى ئۇ رەسۋا خوتۇننى ئېلىپ كېتىپ يۈرتتا قانداق باش كوتىرىمەن. كىشىلەر ئالدىدا تورت ئېغىز كېپىمنى قىلۇېلىپ كەتەي دېگەنىدىم.

«يېقىندىن بېرى ئۇرۇمچىلىك ئەشۇ تىجارەتچى ژىگىتنىڭ دۇكىنىدا بىر ياش، قاراقۇمچاق جۇگان پەيدا بولۇپ قالغان ئېدى، خۇماخان دېگەن شۇ ئېكەندە ـ دەپ ئۇنىڭ قىياپىتىنى خىيالەن كوز ئالدىمغا كەلتۈردىم.

ـ سىز ئېغىر بولۇڭ، ئۇكا. ئىككىمىز ھازىر ئۇيگە بېرىپ ئاندىن ئويلىشىپ باقايلى، ـ دېدى ئۇ.

ئۇ ئىككىمىز ئۇيگە بېرىپ، ئەھۋالنىڭ جەريانىنى ئۇقۇپ كورەيلى، ـ دېدىم. ژىگىت ئۇنچۇقمايي مېنى ئەگەشتى.

ـ ئۇكا، قانداق كەپ ئېدى، بۇ يالغانچى ئايالىغا ئويلەنگىنىڭىزراستمىدى؟ ـ دەپ سوردىم ئۇنىڭدىن.

ـ راست، ـ دەپ چۈشەندۈردى ئۇ، ـ خۇماخاننى مەن بۇرۇن تونىماتتىم. مەندىن تاۋار ئېلىپ تۇرىدىغان ئايالالار ئۇنى بىر كۈنى ماكا تونۇشتۇردى. ئەركىشى دېگەننىڭ كوكلىگە بەرەر ئايال يېقىپ قالسا ئالدى بىلەن ئۇنىڭ بېشى بوشمۇ ـ ئەمەسمۇ شۇنى بىلگۈسى كېلىدۇ. بۇ ئايالمۇ مېنىڭدىن تاۋار ئېلىپ ژۇرگەندىن كېيىن، پات ـ پات سوھبەتلىشىدىغان بولۇپ قالدۇق. «غۇنچۇن كوزىنى قىسمىسا، بۇقا زەنجىرنى ئۈزەتتىمۇ» دېگىنىدەك، ئايال كىشىدە قارشىلىق بولمىسا ئەركىشى دېگەن نېمە ئۇنىڭغا سالجىدەك چاپلىشىدىغۇ. خۇماخاندىن ئېرى توغرىلىق سورىسام، «ئېرىمدىن ئاجرىشىپ كەتكەن، ئىككى بالام بار، بالىلارغا ئايام قارايدۇ» ـ دەپ جاۋاپ بەردى. «ئاندىن بولسا مەنمۇ بۇ شەھەر بويتاق. ئىككى باشنى بىر ياستۇققا جۇپلىسەك، بۇمۇ سوۋاپلىق ئىشتۇ؟» دېگەن مەنادا چاقچاق قىلدىم. خۇماخانمۇ شۇ سوزنى كۈتۈپ تۇرغاندەك «مانا موشۇنداق تاتلىق بولۇپ كېتەيلى» دەپ ئاغزىمغا بىر تال كەمپۇت سېلىپ قويدى. موشۇ بازاردا تىجارەت قىلىدىغان بىر ھاجى ئاغىنىمنى ئويگە ئېلىپ بېرىپ خۇماخاننى ئوزەگەشتۈرگەن ئىدىم. شۇندىن بېرى ئانچەكوپ ۋاقىت بولمىدى. بىللە تۇرۇۋاتىمىز. ئەھۋال مانا شۇ...

جۇماخۇن ئىككىمىز بېشىمىز چۈشكەن ھالدا سۈكۈت بىلەن كەينىمىزگە قايىتتۇق.

ـ ئۇكام جۇماخۇن، ئېنىش شۇ دەرىجىگە يەتكەن ئېكەن، ـ دېدىم ئۇنىڭغا، ـ ئەندى چاتاقلىشىشنىڭ ھاجىتى قالمىسا كېرەك. ئوزىڭىزمۇ ئاكلىق ژىگىت كورىنىسىز. ئاتا ـ ئانىڭىز باركەن. مېنىڭچە بولغاندائۇلار بىلەن بىر مەسلىھەتلىشىپ كورسىڭىز قانداق؟

جۇماخۇن كوزلىرىمگە مەنىلىك قاراپ ماقۇل دېگەندەك، بېشىنى لىكشىتتى.

* * *

مەن پات ـ پاتلا جۇماخۇن ۋە خۇماخانلارنىڭ تەغدىرى نېمە بولغاندۇ دەپ ئويلاپ قويياتتىم. ھېلىقى ئۇرۇمچىلىك تىجارەتچى ژىگىتنىڭ ئەھۋالنى ئېيتقىنىدا بارسام، ئۇ ئەكىرىۋېتكەنلىكىنى كېيتىپتۇ. مەن ئۇنى ئۇچرىتالمىدىم. ئۇنى ئۇچرىتالمىدىم. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە يېقىن تونۇشۇم ئابدۇقادىر ھاجىم بەش ياشلىق ئوغلىنى ئەگەشتۈرگەن ئوتتۇز ياشلار چامىسىدىكى بىر جۇگاننى ئالدىمغا ئېلىپ كېلىپ:

ـ بۇ ئۇرۇمچىدىن كېلىپ مېھمانخانىدا تۇرۇۋاتقان مۇساپىر ئايال ئېكەن، ـ دېدى قادىر ھاجى ئۇنى تونۇشتۇرۇپ، سالام سائاتتىن كېيىن، ئېرى موشۇ بازاردا سودا قىلىدىكەن، سىز كوپ كىشىلەر بىلەن مۇناسىۋەت قىلىسىزغۇ، بۇ ئايالىغا ياردەمسىڭىز تېگىپ قالسا ھەجەپ ئەمەس، دەپ باشلاپ كەلدىم.

ـ يولدىشىڭىزنىڭ ئىسمى نېمىدى؟ ـ سورىدىم ئۇ ئايالدىن.

ـ ئايۇپ ھاجى! ـ دەپ جاۋاپ بەردى!

«ھېلىقى خۇماخاننى ئالغان ئايۇپ ھاجى شۇ بولمىغىدى؟» دېگەن خىيالىي دەرھال كالالامدىن ئوتكۈزدۈمدە، سورىدىم.

ـ ئۇ بۇنىڭدىن بەش ژىل بۇرۇن ھەرەمگە بېرىپ ھاجى بولۇپ كەلگەن. ئىككى ژىل ئىلگىرى ئۇلتارساڭ ساڭا پەش تىيىن كىم بېرىدۇ. ئوزەڭ ئىنىڭ ۋە باللىرىڭنىڭ كىيىم ـ كېچىكىنىڭ ھودىسىدىن چىقساڭمۇ چوڭ گەپقۇ، ـ دېگەندەك گەپلەرنى قىلدى.

ئۇلار كېتىپ ئەتىسى ئايالىم بازارغا بارىدىغان بوپ جابدۇندى، بۇنى كورۈپ، مېنىڭ تېپىۋاتقىنىم چاغلىق، ئاتا ـ ئانامنىڭ پېنسىيە پۇللىرى ۋاقتىدا بېرىلمەيۋاتقانلىقتىن «پۇل تېپىپ كورۈپ باقسۇن» دەپ ئالدىنى توسمىدىم. بىراق، دادام بىلەن ئاپام نارازى بولدى:

ـ قىزىم خۇماخان، بازارچىلىق ئايالالارغا خاس ئىش ئەمەس. سىزنى ئىختىيارىڭىزغا قويۇپ بېرىش بىزگە كۈناھ بولىدۇ. خۇداغا شۈكۈر، ئاچ ـ يالاڭاچ قالغىنىمىز يوققۇ. ئويدە ئولتۇرۇڭ، قىزىم، دېدى.

خۇماخان سوزىدىن قايتمىدى. دوستلىرى بەلەن ئۇيدان كېلىشكەن بولسا كېرەك، ـ «بازاردا ئوقەت قىلىۋاتقانلارمۇ ماكا ئوخشاش ئايالالارغۇ» دېدىدە سۇمكىسىنى قولتۇغىغا قىسىپ ئالمۇتىغا كەتتى.

خۇماخان دەسلەپ بازاردا ئويگە قاتناپ ژۇرۇپ سودا قىلدى. بالىلارغا كىيىم قىلىپ بەردى. كېيىن ئاستا ـ ئاستا ئويدىن قەدىمى تارتىلدى، كەلمەيدىغان بولدى.

بىر كۈنى ئاپام ماكا ئاچچىغلىنىپ: «بالام، خوتۇنۇڭ سېنىڭدىن كوكۈلسىز بولۇپ قېلىۋاتامدۇ نېمە؟ مانا قارا، كەلمىسە سەنمۇ ئىزدىمەي ژۇرۇسەن، بالىلىرىڭ كۈندىلا ئاپىسىنىڭ يولىغا قارايدۇ. ئانا بولغان ئايالىنىڭ بۇ بالىلار بىلەنمۇ كارى بولمايي قالدى. ئىشت چېغىدىلا ئوز يالغىدىن قىزغىنىپ باشقا ئىشتىنى كەلتۈرمەيدۇ. سەن ئەر بولغاندىن كېيىن، ئۇنى دەپ تېپىپ سەۋەنىنى بىلمەمسەن، بۇنداق بولۇۋەرسە يۇرت ئىچىدە نېمە گەپ چىقمايدۇ، قانداق باش كوتەرىپ ژۇرىمىز» دېدى.

ئارى ـ بېرىسىنى ئويلىمايلا كوكۈلچەكلىك قىلىپ خوتۇنىنى ئوز مەيلىگە قويۇۋەتكىنىم ئۈچۈن مانا ئەندى «خەپ» دەپ لەۋىمنى چىشلىدىمەدە، ئاپامنىڭ سوزى قاتتىق تەسىر قىلغانلىقتىن ئايالىمنى ئىزدەپ بازارغا باردىم. بازاردىن تاپالماي ھې

باشقا نەشرلەر سەھىپلىرىدىن

چىچەنستان مۇستەقىللىق يولىدا

تۈركىيەدە 30 مىڭدىن كوپىرەك چىچەن ياشايدۇ

تۈركىيەنىڭ چىچەنستانغا قارشى ئۇرۇشىدا مىڭلىغان چىچەن پۇقرالىرى ئۆلۈپ، يۈزمىڭلىغانلىرى ئاچارچىلىق ۋە كېسەللىكلەرگە گىرىپتار بولغان ۋاقىتلاردا، ئۇلارغا ياردەم قىلىش ئۈچۈن دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن ئىنسانپەرۋەرلىك ۋە مالىيە-ئىقتىسادىي ياردەم ئېقىپ كەلگەن ئىدى. 1995 - يىلى ئاپرېلدا چىچەنستان مۇستەقىللىق ھەرىكىتىنىڭ رەھبىرى دۇدايېۋ ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن، ئۇرۇش ئوتى ئاستا-ئاستا ئۆچۈپ، ئىنسانىيەت ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەملەرنىڭ سانى ئازايغان ئىدى.

ئەمما ئۆتكەن يىلى ئاۋغۇستتا چىچەنستان ئىسيانچىلىرى رۇسىيەنىڭ داغىستان جۇمھۇرىيىتىگە ھۇجۇم قىلىپ، ئۇ يەردە ئۇرۇش ئوتىنى قايتىدىن يالقۇنلىتىۋەتكەندىن كېيىن، رۇسىيە ھۆكۈمىتى چىچەنستانغا قارشى ئىككىنچى قېتىملىق ئۇرۇش ھەرىكىتىنى باشلىۋەتتى. بۇ ئۇرۇش ھەرىكىتى ئىلگىرىكىگە قارىغاندا تېخىمۇ ۋەھشىيلىك بىلەن ئېلىپ بېرىلماقتا. ئۇرۇش ئوتى ئۆچۈپ، ئىنسانىيەت ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەملەرنىڭ سانى ئاشماقتا. ئۇرۇش ئوتى ئۆچۈپ، ئىنسانىيەت ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەملەرنىڭ سانى ئاشماقتا. ئۇرۇش ئوتى ئۆچۈپ، ئىنسانىيەت ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەملەرنىڭ سانى ئاشماقتا.

ئەمدى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا.

ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا.

ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا.

سىز قانداق ئويلايسىز؟

جانغا قادالغان ھەزىل

ئومان ئەرەپ خەلىپىلىگىدىكى مۇسكات شەھىرىدە تۇرغۇچى ئىككى بالا ئاغىنىلىرى بىلەن ئوزلىرىنىڭ سۆلىتان چوڭلىدىغان كولگە سىيدىغانلىغىنى ئېيتىپ كۈرەكلەپ بەسلەشتى. بەزىدە مۇنداق كورەكلىك ھەزىل لەر ئېغىر جازالاشقا ئېلىپ كېلىدۇ. بولۇپمۇ ئومانىدا ئۇنداقلا بىلەن سوز قىسقا بولىدۇ. سۇلتانلىقنىڭ كۈزەتكۈچىسى سوت جەريانىدا بىر نەچچە ئېغىز قاتتىق سوز بىلەن چەكلەندى، ئۇ تاپانچىسىنى چىقاردى. ئىككى پاي ئوق ئېتىلدى، ئۇ سۇلتان چوڭلىدىغان كولنى ھاقارەتلىگەنلەرنىڭ ھاياتىغا خاتىمە بېرىلدى. ئەينە شۇ-نىڭ ئۈچۈن «فوربىسلىق» تىزىملىرىدا كوررولار بىلەن مەلىكىلەر بولمايدۇ.

يېقىنقى ۋاقىتلارغىچە ۋېجدانلىق ئەمگىكى، ئەقىل - ئىدىرىكى ۋە قابىلىيىتى بىلەن كاپىتال توپلىغان ئادەم، ۋۇرنالىنىڭ تىزىمى بويىچە، قۇرۇلۇش ۋە يوتكەلمەيدىغان مۇلۇكنى سېتىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ياپونىيە لىك يوسكى سۇتسۇمى يەر يۈزىدىكى ئەڭ باي ئادەم لەرنىڭ بىرى ھېسابلىنىپ كەلگەن ئىدى. ئۇنىڭ بايلىغى 10 مىللىارد دوللار مىقدارىدا باھالانغان. لېكىن ئەندى سۇتسۇمى بايلار تىزىمىنىڭ ئۈچىنچى ئورنىغا چۈشۈپ قالدى. ئۇنىڭ ئورنىنى پۈتكۈل دۇنيانى ئوزئىچىگە ئالغان كومپيۇتېر سىستېمىسىنىڭ غوجايىنى ئۇلىيام گېيتس ئېگىلدى. گېيتس كومپيۇتېر سىستېمىلىرىنى كەشىپ قىلىشتا 12,9 مىللىارد دوللار بايلىق توپلىغان، ۋە دۇنيادىكى ئەڭ باي ئادەم بولدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدا تىزىمدا يەنە ئامېرىكىلىق ئۇتۇرىن باففىت تۇرىدۇ. ئۇ ئېغىر سانائەتكە مەبلەغ ئاجرىتىش بىلەن شۇغۇللىنىدۇ، ئۇنىڭ كاپىتالى 10,7 مىللىارد دوللارمۇ مىقدارىدا باھالانغان.

يەنە تېخى ئادىل ئەمگەك قىلىپ بىر ئوي ئېلىشقا ياكى سېلىشقا پۇل ۋىغالمايەن دېگەن سوز بار...

دۇنيادا ئەڭ باي ئادەم كىم؟

ئامېرىكىدا ئەشىر قىلىنىدىغان «فوربىس» ژۇرنالى باشقىلارنىڭ پۇلىنى ھېساپلاشقا ئىختىساسلاشقان. مەزكۇر نەشىردە دۇنيادىكى ئەڭ چوڭ بايلارنىڭ توپلىغان مەبلىغى ھەققىدە ھەقىقىي مەلۇماتلار بېرىلىپ تۇرىدۇ. جۇملىدىن ژۇرنالدا مىراس ئالغان بايلىقلار ئەمەس، بەلكى ئىشلەپ تاپقان پۇل ھېساپقا ئېلىنىدۇ، ئەينە شۇ-نىڭ ئۈچۈن «فوربىسنىڭ» تىزىملىرىدا كوررولار بىلەن مەلىكىلەر بولمايدۇ.

يېقىنقى ۋاقىتلارغىچە ۋېجدانلىق ئەمگىكى، ئەقىل - ئىدىرىكى ۋە قابىلىيىتى بىلەن كاپىتال توپلىغان ئادەم، ۋۇرنالىنىڭ تىزىمى بويىچە، قۇرۇلۇش ۋە يوتكەلمەيدىغان مۇلۇكنى سېتىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ياپونىيە لىك يوسكى سۇتسۇمى يەر يۈزىدىكى ئەڭ باي ئادەم لەرنىڭ بىرى ھېسابلىنىپ كەلگەن ئىدى. ئۇنىڭ بايلىغى 10 مىللىارد دوللار مىقدارىدا باھالانغان. لېكىن ئەندى سۇتسۇمى بايلار تىزىمىنىڭ ئۈچىنچى ئورنىغا چۈشۈپ قالدى، ئۇنىڭ ئورنىنى پۈتكۈل دۇنيانى ئوزئىچىگە ئالغان كومپيۇتېر سىستېمىسىنىڭ غوجايىنى ئۇلىيام گېيتس ئېگىلدى. گېيتس كومپيۇتېر سىستېمىلىرىنى كەشىپ قىلىشتا 12,9 مىللىارد دوللار بايلىق توپلىغان ۋە دۇنيادىكى ئەڭ باي ئادەم بولدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدا تىزىمدا يەنە ئامېرىكىلىق ئۇتۇرىن باففىت تۇرىدۇ. ئۇ ئېغىر سانائەتكە مەبلەغ ئاجرىتىش بىلەن شۇغۇللىنىدۇ، ئۇنىڭ كاپىتالى 10,7 مىللىارد دوللارمۇ مىقدارىدا باھالانغان.

يەنە تېخى ئادىل ئەمگەك قىلىپ بىر ئوي ئېلىشقا ياكى سېلىشقا پۇل ۋىغالمايەن دېگەن سوز بار...

كوررولارنىڭ تاياۋىتى قانچىلىك؟

ئوزلىرىنىڭ ماددىي ئەھۋالى ئۈچۈن بۇ جانابلارغا ئاز چېمۇ قايغۇرۇپ كېتىشنىڭ ھاجىتى يوق. سېلىق تو لۇكچىلەر ئۇلارغا تۇغۇلۇشىدىن تارتىپ تا ئولگىچە «كوررولارچە ھاياتنى» تەمىنلەيدۇ.

سەئۇدىيە ئەرەبستانى كوررول فەھدنىڭ دولىتىنى ئالدىغان بىر ژىللىق مائاشى 100 مىللون دوللارنى تەشكىل قىلىدۇ. مۇنداق شارائىتتا ئۇ بورتىدا «ستىگمېر» راكېتىسى بار كېمىگە ۋە «بوئىنگ - 747» رېاكتىۋ سامولیوتقا ئېگە بولۇشقا ھەقلىقتۇر، مەزكۇر سامولیوتنىڭ بېخەتەرلىك پوتىسىنىڭ تاغىنى ئالتۇندىن. ئۇلۇق بورتانىيە، ئالىي مەرتىۋىلىك مەلىكە ئېلىزاۋېتا، ژىلىغا 16 مىللون دوللار مائاش ئالىدۇ، ھاراسخور شاھزادە چارلز - سەل كامراق، لېكىن ئۇنىڭ تۇرمۇشىغا بەربىر يېتىپ ئاشقىدەك - ژىلىغا 6 مىللون دوللار ئالىدۇ. ئەندى بۇنىڭغا قوشۇمچە ھەر ژىلى دولەت غەزنىسىدىن بۇكىنگېم كوررول ساربىينى ۋە ئۇنىڭ بارلىق تۇرغۇنلىرى ۋە خىزمەتچىلىرىنى تەمىنلەش ئۈچۈن 40 مىللون دوللار ئاجرىتىلىدۇ، ئەندى مەلىكىنىڭ سامولیوتلار ئېسكادرىلياسى ھەر ژىلى سېلىق تو لىگۈچىلەرگە 10 مىللون دوللارغا، ئەندى شەخسىي پويىزد بولسا - 3 مىللون دوللارغا توختايدۇ.

مەلىكىنىڭ ئۇمۇمىي بايلىغى 8 مىللارد دوللار مىقدارىدا باھالانماقتا.

ئىسپانىيە، كوررول خۇئان كارلوس ژىلىغا 7 مىللون دوللار مائاش ئالىدۇ، ئەندى بۇ مەبلەغدىن ئۇ شۇنداق لا «كوررول ئويىنىڭ» تەمىناتىغا مەلۇم دەرىجىدە پۇل ئاجرىتىشى كېرەك. مادرىدتىكى سارايىنى ئەكسىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن بولغان چىقىمنى يېپىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا 1995 - ژىلى ئوزىنىڭ 10 مىللون دوللارلىق كېمىسىنى سېتىشقا توغرا كەلگەن.

نورۋېگىيە، كوررول گارولدى ژىلىغا 6 مىللون دوللار مائاش ئالىدۇ، ئۇنىڭ شەخسىي بايلىغى 240 مىللون دوللارنى تەشكىل قىلىدۇ.

تۈركىيە چىچەنستانىنىڭ مۇستەقىللىغىنى تونۇمايدۇ. پاسپورتىدا تۈرك دەپ يېزىلغان تۈركىيە چىچەنلىرىمۇ ئوزلىرىنىڭ ئەسلىدە چىچەنلىكىنى ئېچىۋېتىشكە باشلىدى. ئۇلارنىڭ كوپچىلىگى «چىچەنستانىنىڭ مۇستەقىللىغىنى قوغداش ئۈچۈن» ئاتالمىدى. قالغانلىرى بولسا كاۋكاز - چىچەن پىكىرداشلىق كومىتېتلىرىنى قۇرۇپ، ئۇرۇشنى توختىتىش ئۈچۈن ئەلدىن دەۋالاشماقتا.

ئەمما چىچەنستان بايرىغىنى ئېسىشقا بولمايدۇ. ئۇ ئاران بىر كۈنلا موجۇت بولۇپ تۇرالىدى.

مۇنداق ۋاقىتتە 1996 - ژىلنىڭ ياز ئەيىدىمۇ تەكرارلاندى. گروزنىي تۈركىيەنىڭ چىچەنستانىنىڭ ۋاكالەتخانىسىنى ئېچىشقا ئۇرۇنۇپ كوردى. بوسفور دېڭىزىنىڭ بويىدا ھاشامەتلىك بېنا ئىجارىگە ئېلىندى. لېكىن يەنىلا تۈركىيە بۇ بىنادا چىچەنستان بايرىغىنى ئېسىشقا

لاردىن كوپىرەك ئاخچا سەرپ قىلدى. لېكىن... ئۇ ئاران بىر كۈنلا موجۇت بولۇپ تۇرالىدى.

مۇنداق ۋاقىتتە 1996 - ژىلنىڭ ياز ئەيىدىمۇ تەكرارلاندى. گروزنىي تۈركىيەنىڭ چىچەنستانىنىڭ ۋاكالەتخانىسىنى ئېچىشقا ئۇرۇنۇپ كوردى. بوسفور دېڭىزىنىڭ بويىدا ھاشامەتلىك بېنا ئىجارىگە ئېلىندى. لېكىن يەنىلا تۈركىيە بۇ بىنادا چىچەنستان بايرىغىنى ئېسىشقا

ئەگەر تۈركىيە چىچەنستانىنىڭ مۇستەقىللىغىنى ئېتىراپ قىلسا، ئۇ چاغدا روسىيەمۇ كۈردلارنىڭ سېپاراتىستلىك ھەرىكەتلىرىنى قوللاپ - قۇۋۋەتلىشى مۇمكىن. لېكىن روسىيە تۈركىيەگە ھازىرچە يەقەت ئىختىسادىي قىسىم كورسەتمەكتە. تۈركىيەدىكى ئىنسانقلىق ئېلىكتر ستانسىيەلىرى روسىيە گازى بىلەن ئىشلەيدۇ، ۋە ئەگەر سەللە كوكۇلگە يانمايدىغان ئىشلار بولۇپ قالسا، كرانىنى يېپىپ قويۇشى مۇمكىن. سودا مۇناسىۋەتلىرىنى (روسىيە بىلەن تۈركىيەنىڭ تاۋار ئايلانمىسى تۈركىيەدىكى روسىيەسودا ۋەكىلى ۋېكتور كوپتېۋنىڭ ئېيتىشىچە يىلىغا 4 مىلياردتىن كوپىرەك دوللارنى تەشكىل قىلىدۇ) توختىتىپ قويۇشى ۋە قاتناپ تىجارەت قىلغۇچىلارنى (روسىيە تۈركىيە غەزنىسىگە ژىلىغا 5 مىلياردتىن كوپىرەك دوللار كىرىم بېرىدۇ) چەكلەپ قويۇشىمۇ مۇمكىن.

ئۇنىڭدىن باشقا تۈركىيەدىكى كاۋكاز - چىچەن پىكىرداشلىق كومىتېتلىرىنى قاتناپ تىجارەت قىلغۇچىلار بىلەن تۈرىستلاردىن «چىچەنستانىنى ئەكسىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن» مەبلەغ «ۋەغۇاتقان» چىچەنلەر تويىمۇ (ئەسلى روسىيەلىك) تەمىنلىمەكتە. لېكىن بەزىدە چىچەنلەر نامى بىلەن ھەر خىل جىنايەتلەرنى سادىر قىلىدىغان باشقا مىللەت ۋەكىللىرى - داغىستانلىقلار بىلەن تۈركلەرمۇ ئۇچراپ تۇرىدۇ.

ۋالېرىي باتۇيېۋ.
«ئارگۇمېنتى ئى فاكتى» گېزىتىدىن ئېلىندى.

باشقا نەشرلەر سەھىپلىرىدىن

چىچەنستان مۇستەقىللىق يولىدا

تۈركىيەدە 30 مىڭدىن كوپىرەك چىچەن ياشايدۇ

تۈركىيەنىڭ چىچەنستانغا قارشى ئۇرۇشىدا مىڭلىغان چىچەن پۇقرالىرى ئۆلۈپ، يۈزمىڭلىغانلىرى ئاچارچىلىق ۋە كېسەللىكلەرگە گىرىپتار بولغان ۋاقىتلاردا، ئۇلارغا ياردەم قىلىش ئۈچۈن دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن ئىنسانپەرۋەرلىك ۋە مالىيە-ئىقتىسادىي ياردەم ئېقىپ كەلگەن ئىدى. 1995 - يىلى ئاپرېلدا چىچەنستان مۇستەقىللىق ھەرىكىتىنىڭ رەھبىرى دۇدايېۋ ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن، ئۇرۇش ئوتى ئاستا-ئاستا ئۆچۈپ، ئىنسانىيەت ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەملەرنىڭ سانى ئازايغان ئىدى.

ئەمما ئۆتكەن يىلى ئاۋغۇستتا چىچەنستان ئىسيانچىلىرى رۇسىيەنىڭ داغىستان جۇمھۇرىيىتىگە ھۇجۇم قىلىپ، ئۇ يەردە ئۇرۇش ئوتىنى قايتىدىن يالقۇنلىتىۋەتكەندىن كېيىن، رۇسىيە ھۆكۈمىتى چىچەنستانغا قارشى ئىككىنچى قېتىملىق ئۇرۇش ھەرىكىتىنى باشلىۋەتتى. بۇ ئۇرۇش ھەرىكىتى ئىلگىرىكىگە قارىغاندا تېخىمۇ ۋەھشىيلىك بىلەن ئېلىپ بېرىلماقتا. ئۇرۇش ئوتى ئۆچۈپ، ئىنسانىيەت ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەملەرنىڭ سانى ئاشماقتا. ئۇرۇش ئوتى ئۆچۈپ، ئىنسانىيەت ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەملەرنىڭ سانى ئاشماقتا. ئۇرۇش ئوتى ئۆچۈپ، ئىنسانىيەت ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەملەرنىڭ سانى ئاشماقتا.

ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا.

ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا.

ئەمدى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا.

ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئەڭ خەتەرلىك بولغان ئۇرۇش رايونىدىن ئۇزاقلاشقان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەقىقىي مەنىدە خەتەر ئاستىدا قالماقتا.

ئەگەر تۈركىيە چىچەنستانىنىڭ مۇستەقىللىغىنى ئېتىراپ قىلسا، ئۇ چاغدا روسىيەمۇ كۈردلارنىڭ سېپاراتىستلىك ھەرىكەتلىرىنى قوللاپ - قۇۋۋەتلىشى مۇمكىن. لېكىن روسىيە تۈركىيەگە ھازىرچە يەقەت ئىختىسادىي قىسىم كورسەتمەكتە. تۈركىيەدىكى ئىنسانقلىق ئېلىكتر ستانسىيەلىرى روسىيە گازى بىلەن ئىشلەيدۇ، ۋە ئەگەر سەللە كوكۇلگە يانمايدىغان ئىشلار بولۇپ قالسا، كرانىنى يېپىپ قويۇشى مۇمكىن. سودا مۇناسىۋەتلىرىنى (روسىيە بىلەن تۈركىيەنىڭ تاۋار ئايلانمىسى تۈركىيەدىكى روسىيەسودا ۋەكىلى ۋېكتور كوپتېۋنىڭ ئېيتىشىچە يىلىغا 4 مىلياردتىن كوپىرەك دوللارنى تەشكىل قىلىدۇ) توختىتىپ قويۇشى ۋە قاتناپ تىجارەت قىلغۇچىلارنى (روسىيە تۈركىيە غەزنىسىگە ژىلىغا 5 مىلياردتىن كوپىرەك دوللار كىرىم بېرىدۇ) چەكلەپ قويۇشىمۇ مۇمكىن.

ئۇنىڭدىن باشقا تۈركىيەدىكى كاۋكاز - چىچەن پىكىرداشلىق كومىتېتلىرىنى قاتناپ تىجارەت قىلغۇچىلارنى بىلەن تۈرىستلاردىن «چىچەنستانىنى ئەكسىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن» مەبلەغ «ۋەغۇاتقان» چىچەنلەر تويىمۇ (ئەسلى روسىيەلىك) تەمىنلىمەكتە. لېكىن بەزىدە چىچەنلەر نامى بىلەن ھەر خىل جىنايەتلەرنى سادىر قىلىدىغان باشقا مىللەت ۋەكىللىرى - داغىستانلىقلار بىلەن تۈركلەرمۇ ئۇچراپ تۇرىدۇ.

ۋالېرىي باتۇيېۋ.
«ئارگۇمېنتى ئى فاكتى» گېزىتىدىن ئېلىندى.

رەسسام ئالبومىدىن

ج. ئۆزلىيۇ سىزغان رەسىملەر.

- بۇرادەر، سىزنى بىر يەردە كورگەندەك قىلىمەنغۇ؟

سوزسىز رەسىم

باش مۇھەررى ي. ئازاماتوۋ

ئالمۇتا، 480044
ئىپەك يولى كوچىسى
50 بېنا، 8 - قەۋەت

پېچتى ھايات

گېزىتنىڭ تەسىس قىلغۇچىسى - قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ مەتبۇئات ۋە ئاممىۋى ئەخبارات ئىشلىرى بويىچە مىللىي ئاگېنتلىغى.
تىراژى 3351
زاكاز: 9735

تېلېفونلار: قوبۇلخانا - 59 - 84 - 33،
مەسئۇل كاتىپ - 01 - 92 - 33، كاتىبات - 27 - 86 - 33، ئىجتىمائىي - سىياسى بولۇمى - 81-86 - 33، ئەدەبىيات - مەدەنىيەت بولۇمى 06 - 86 - 33
ئىختىسات بولۇمى - 17 - 86 - 33

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, приложение республиканской общественно-политической газеты «Уйгур авази», регистрационное свидетельство №480, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.
Газета отпечатано в республиканском газетно-журнальном Издательство «Дәуір», Алматы, 480044, пр. Достык,7/4

گېزىتىمىز سەھىپلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىيال لار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.